

FELIX TAUER

SVĚT ISLÁMU
DĚJINY A KULTURA

F E L I X T A U E R

D Ě J I N Y A K U L T U R A

NÁSTIN POLITICKÉHO,
SOCIÁLNÍHO, HOSPODÁŘSKÉHO
A KULTURNÍHO VÝVOJE ZEMÍ,
DO NICHŽ PRONIKLO
UČENÍ ARABSKÉHO PROROKA,
OD JEHO VYSTOUPENÍ
DO KONCE
PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

VYŠEHRA D

PAMÁTCE
MÝCH UČITELŮ

Prof. PhDr. Rudolfa Dvořáka
Dvorního rady PhDr. Maxe Grünerta
Prof. PhDr. Rudolfa Růžičky
Prof. PhDr. Jaroslava Sedláčka
Prof. PhDr. Josefa Šusty

s vděčnou vzpomínkou
připsáno

Odborná recenze: PhDr. Jaroslav Cesar, CSc.
© Prof. dr. Felix Tauer, DrSc., 1973
Commentary © Prof. PhDr. Rudolf Veselý, CSc., 2006
ISBN 80-7021-828-2

OBSAH

Ediční poznámka	9
Jeviště rozpětí islámu z hlediska zeměpisného a národopisného . .	11
Arábie před islámem	13
Život a působení arabského Proroka	20
Vznik chalífátu a zdoání odpadu kočovných kmenů	41
Výboje Arabů za Abú Bakra a Umara	44
Umarova organizace říše	48
Uthmán a první rozbroj v obci muslimské	52
Uthmánova redakce kur'ánu	55
Alí a mstitelé Uthmánovi	57
Tvůrce „Arabské říše“	61
Umajjovci v boji proti hidžázkým pretendentům chalífátu	65
Vrchol doby umajjovské	71
Vnitřní a kulturní poměry doby umajjovské	74
Sklonek moci umajjovské	84
Vítězství rodu Prorokova	93
Nadnárodní chalífát	96
Politický vývoj islámské říše v prvních dvou stoletích abbásovského chalífátu	98
Povaha abbásovské moci a státní zřízení říše	100
Poměry národnostní, sociální a hospodářské	106
Základy a ráz islámské kultury	113
Věrouka a věda právní	116
Umění a věda	122
Rozklad abbásovské říše na severu Afriky a v Íránu	134
Politické úspěchy ší'y	142
Šáh Mahmúd	157
Umajjovská říše na Pyrenejském poloostrově	160
Přední Asie v době seldžucké	173
Núruddín a Saláhuddín	181
Mongolský vpád do Přední Asie	188

Říše ílchánů	192
Ústup islámu na západě	201
Egypt pod vládou mamlúckých sultánů	209
Počátky osmanského státu	220
Timur a jeho dynastie	232
Vznik osmanské velmoci	244
Osmanské impérium v největším územním rozpětí a politickém rozmachu	260
Šáh Abbás veliký a jeho nástupci	283
Říše velkých mogulů	293
Ústup osmanské slávy	300
Osmanská říše a Írán v první polovině XVIII. století	307
Osmanská říše v druhé polovině XVIII. století	313
Vnitřní poměry v osmanské říši v XVIII. století	318
Osmanská říše na počátku úsilí o reformy	326
Vyřešení poměrů v Egyptě a válka krymská	333
Vznik finanční krize v osmanské říši	338
Vybudování Suezského průplavu a anglická okupace Egypta	340
Orientální otázka v poslední čtvrtině XIX. století	342
Kulturní poměry v turecké a arabské oblasti osmanské říše v XIX. století	344
Írán v XIX. a na přelomu XX. století	350
Vítězství mladoturků	358
Konec osmanské říše	361
Obrazová příloha	363
Vybraný slovníček cizích termínů	379
Zásady zjednodušené transkripce arabských slov	383
Přehled hlavních vládnoucích dynastií v oblasti islámské říše	384
Synchronní grafický přehled vládnoucích dynastií podle teritorií	392
Souborný rejstřík vlastních jmen	394
Na okraj „Světa islámu“ (<i>Rudolf Veselý</i>)	423

JEVIŠTĚ ROZPĚTÍ ISLÁMU
Z HLEDISKA ZEMĚPISNÉHO
A NÁRODOPISNÉHO

Území, na němž islám stmelil u etnicky různorodých národů rozličné prvky kulturní ve svéráznou vzdělanost, v zásadních rysech jednotnou, ale v podružnostech zajímavě se lišící, zahrnuje v sobě sever Afriky, Arabský poloostrov se Sýrií a Palestinou, poříčí Eufratu a Tigridu, Malou Asii, Írán, Střední Asii a Přední Indii, kde sice není islám náboženstvím vládnoucím, ale zasáhl přece výrazně do jejího kulturního vývoje. Po delší dějinné období náležely k této oblasti i dva evropské poloostrovy, Pyrenejský a Balkánský, a ostrov Sicílie, z nichž ovšem změnou politických poměrů byl islám buď úplně vytlačen, ač tam po delší dobu hrál ve všech směrech významnou roli, anebo donucen k ústupu a jako kulturní činitel téměř vyřazen. Naproti tomu mají dnes některé země velmi značné procento muslimů, jako Východoindické souostroví anebo střední a východní Afrika, ale v politickém a kulturním vývoji islámu nehrály skoro žádnou roli.

Po stránce zeměpisné se dělí islámské teritorium na dvě, geologickou stavbou zcela odlišné části. Na jihu je to útvar tabulový v Severní Africe a v Arábii, případně ještě v Přední Indii, na severu části zvrášeného pásma eurasijského, do něhož ve Střední Asii zabíhá ještě výběžek glaciálních nánosů severoasijských.

První část je rozsáhlá tabule složená z rovnoběžných vrstev, jež vlivem mocných převratů v kůře zemské, které se odehrály v jejich sousedství, nezůstaly v celosti, nýbrž byvše rozlámány někde vystoupily, jinde se zase snížily. V době geologicky poměrně mladé byly pak přervány hlubokou průrvou, počínající mezi oběma Libanony a jdoucí k jihu přes proláklinu Mrtvého moře do moře Rudého, jehož vznik způsobil, že Arábie, kraj připomínající po všech stránkách Afriku, se dnes podle běžného dělení souše počítá k Asii, s níž byla těsněji spojena teprve v aluviu zanesením mořského zálivu v místech dnešní Mezopotámie. Svislými změnami v poloze vodorovných vrstev vznikly místy náhorní roviny, jež na svých okrajích činí dojem horstev, jako je tomu v nitru Sahary anebo v jihozápadní a jižní Arábii.

Na sever od této tabule prostírající se pásemná horstva, zvrásněná v době třetihorní a prostupující atlaskou částí severní Afriky, jižní Evropou a Asií, mají v Asii ten zvláštní ráz, že jsou v nich okrajovými pásmy uzavřeny rozsáhlé bezodtokové kotliny, jakými jsou v islámském Orientě Malá Asie a Írán.

Menší jsou na bezmála celém tomto území rozdíly klimatické. V největší jeho části, indickou monzunovou oblast vyjímajíc, vane totiž po celý rok severovýchodní pasát, jenž přichází z nitra Asie a nepřináší proto vláhu a který vytvořil od břehu Atlantického oceánu přes severní Afriku, Arábii, Írán do Střední Asie se prostírající široký pás země chudý na deště, a proto prostoupený rozsáhlými pouštěmi a stepmi, jež mají pronikavý vliv na povahu kraje i lidu v něm bydlicího.

Pro skrovnost a nepravidelnost dešťových srážek mohou tento pruh země obývat většinou jen kočovní pastevcí, usedlý život lze vést pouze v údolích řek přitékajících z krajin na deště bohatších anebo v početně velmi skrovných oázách. Z nich zejména na oněch příčných pruzích dovedla vláha, největší požehnání islámské oblasti, jsouc ovšem plánovitě obhospodařována lidskou rukou, vytvořit malé ráje.

Dostatek vláhy a příznivé poměry teplotní způsobily záhy husté zalidnění těchto šťastných míst a vedly ke vzniku nejstarších kulturních středisek a státních útvarů, jejichž řádná organizace byla tím potřebnější, čím více závisel úspěch vší práce na jednotně provedených a společně udržovaných zavodňovacích zařízeních a na podrobování zájmů jednotlivce prospěchu celku. Avšak ani kočovní sousedé tohoto usedlého obyvatelstva nezůstali bez určitých společenských zřízení, která ovšem byla jiného rázu a vznikla z jiných pohnutek, především z nutnosti hájení pastvin a ochrany stád.

Povaha krajiny a obdobné životní podmínky jistě hodně spolupůsobily při šíření islámu, který proto duchovně i hmotně sblížil etnicky rozdílné prvky na zmíněném území usazené anebo do něho se nastěhovavší: Semity, Berbery, Íránce, Turky, Mongoly a Indy. Vůdčí úlohu v politickém a kulturním vývoji islámských zemí hrály ovšem jen tři z nich: semitští Arabové, indoevropští Peršané a uralaltajští Turci; arabština, perština a turečtině se staly v nich téměř výhradními literárními jazyky.

ARÁBIE PŘED ISLÁMEM

Zmíněné poměry geomorfologické a atmosférické jeví se nejmarkantněji v kolébce islámu, Arábii, a pro pochopení učení a úsilí arabského Proroka je nutno se poněkud blíže seznámit s jejím krajinným rázem a obyvatelstvem, jejím dějinným vývojem před jeho vystoupením i s poměry, které tam vládly v době jeho vystoupení.

Arabský poloostrov (*Džazírat-al-Arab*) je jako i severní Afika vyjímajíc oblast atlaskou, útvar tabulový a leží poměrně vysoko nad mořem. Svahy arabské tabule, sestupující na jihozápadě a na jihu dost příkře – někde i z výše přes 2000 m – k moři, tvoří hornatý kraj, který se na jihozápadě nazývá Hidžáz, na jihu Jemen, na jihovýchodě Hadramaut a na východě Omán. Náhorní rovina ve středu poloostrova, Nadžd, obklopená ze tří stran na severu, východě i jihu písčnými poušťemi, nemá velké výškové rozdíly, jsou v ní jen tu a tam pohoří, vzniklá vyvýšením nebo poklesem vrstev arabské tabule. V době třetihorní, v níž byl Arabský poloostrov odloučen od Afriky Rudým mořem, se objevila na západním a jihozápadním okraji činnost sopečná, která ustala teprve v době geologicky nedávné. Památkou na ni jsou jednak četné homolovité kopce v severním Hidžázu, jednak rozsáhlá lávová pole (*harra* – „horká země“), na povrchu ostře rozpukaná, a proto velmi neschůdná.

Také klimatické poměry jsou podobné jako v Africe. Arábii prochází zmíněné již suché, na dešťové srážky velice chudé pásmo. V celém tomto území existují značné teplotní rozdíly mezi létem a zimou, dnem i nocí. Deště jsou ve všech těchto končinách, vyjímajíc území ležící velmi blízko mořskému pobřeží, velice vzácné, někde se nedostaví ani po dobu několika let, ale přijdou-li, bývají to obyčejně průtrže mračen, jež vychrlí na vyprahlou půdu spoustu vod, které rychle seběhnou do údolí (*vádí*), dřívějšími podobnými přívaly (*sajl*) vyrytých. Ta jsou jinak vyschlá a vyznačují se po takových dešťových přívalech nanejvýš hojnější stepní vegetací než sousední plošina.

Pro nedostatek vláhy je Arábie většinou zemí holých skal, pouští písčiny i kamenitých a stepí. Příznivější poměry jsou pouze na jihu v Jemenu a na jihovýchodě v Hadramautu a v Ománu, kam zasahují zimní monzuny, přinášející pravidelněji vydatná mračna, která okrajní horstva poloostrova zadržují a nutí jejich vody spadnout v přímořském

kraji. V těchto končinách lze na větších plochách obhospodařovat půdu, kdežto v nitru poloostrova obdělávání malých kusů polí anebo pěstování datlovníku umožňují pouze vydatnější prameny spodních vod v oázách. Ostatní kraje v Arábii nejsou ovšem trvale prosté vši vegetace. Přejde-li, třeba po dlouhé době, na arabskou step nebo i na písčitou poušť (*bádijat nafúdh*) déšť, vzejdou černá seménka různých travin a dřevin, která jsou smíšena s jejich pískem, a kraj se pokryje zelení, na niž čekají nomádi se svými stády. V takovýchto končinách nelze ovšem vést život usedlý jako v krajích pobřežních nebo v oázách; v nich je možno uživit stáda jen neustálým stěhováním a vyhledáváním krajů, navštívených právě deštěm. Úplně sterilní je veliká poušť zabírající jihovýchodní část poloostrova, nazvaná ar-Rub' al-Chálí („Pustá čtvrt“) nebo ad-Dahná („Pustina“), pokrytá nebezpečnými písčnými přesypy (*al-ahkáf*).

Nepřízeň přírody, která se zachovala k poloostrovu macešsky, způsobila, že Arábie hrála malou úlohu v dějinách, ačkoliv ležela mezi zeměmi, jež odedávna měly vyspělou kulturu. Jedině vystoupení Muhammadovo a několik po jeho smrti následujících desetiletí, než se těžiště teokratického státu jím založeného přeneslo mimo její hranice a dozněhl ohlas jeho tamního působení, ji posunulo na čas do popředí světových dějin.

O dějinném vývoji předislámské Arábie máme jen kusé zprávy v nápisech asyrských a egyptských, v bibli, u řeckých a římských dějepisců a zeměpisců, konečně i v nápisech nalezených na půdě samotné Arábie a v pověstech, jež byly zaznamenány pozdějšími arabskými autory.

Již na počátku historické doby obývali Arábii Semité, kteří odtud obsadili úrodnější kraje sousední, Mezopotámii, Sýrii a Palestinu, a osvojili si vymoženosti tamních starších kultur. Jejich soukmenovci zůstavší ve vlastní Arábii, Arabové, nebyly však také lid nevzdělaný; i na vlastním poloostrově vznikaly politické útvary. Jižní Arábie, Jemen, se pro poměrný dostatek dešťových srážek hodila k zemědělství. Již asi od roku 1000 před n. l. setkáváme se tam s hospodářsky i kulturně vyspělými státy, jejichž pilné obyvatelstvo pěstovalo různé plodiny a pečovalo o umělé zavodňování v obdobích, kdy nebylo dešťů, stavěním mohutných údolních přehrad, v nichž se zadržovala voda tekoucí z vysociny a rozváděla podle potřeby na pole. Jižní Arábie měla však též výbornou polohu pro obchod, ležíc na cestě mezi Indií a Středomořím. Odtud šla po souši Hidžázem důležitá obchodní cesta do Zajor-

dání a průvoz indického zboží i vývoz produktů vlastní země, hlavně kadidla, myrhy a jiných aromatických substancí nebo výrobků pokročilého řemesla textilního, barvířského a koželužského, byl pro jih Arábie pramenem značného bohatství. Jemen a sousední kraje netvořily jednotný státní útvar. Nápis, hojně zachovaný v rozvalinách podivuhodných vznosných staveb, se zmiňuje o několika státech jako Ma'ín, Sabá, Katabán či Hadramaut, které existovaly částečně vedle sebe, částečně po sobě.

Také dále na sever při zmíněné obchodní cestě Hidžázem vznikly asi působením jihoarabských vladařů jiné arabské státy, o nichž je však známo jen málo, téměř jen pouhá jejich jména. V jejich místech vznikla později v letech 200 před n. l. až 100 n. l. říše nabatejská a po ní dále na severu ležící říše palmyrská, která byla zničena v druhé polovině III. století.

V této době byla však i jižní Arábie již v úpadku, jehož příčiny nejsou dost jasně. Velkou ránu zasadila jejímu blahobytu obchodní politika Ptolemajovců, kteří zabezpečením plavby po Rudém moři svedli obchod s Indií do egyptských přístavů, a později podobné úsilí sásánovských králů perských získat tranzit indického zboží pro území své říše. Vleklé boje o nadvládu nad jihem Arábie mezi křesťanskou Etiopií, opírající se o říši byzantskou, a zoroastrovskou Persií, jež nakonec v VI. století podržela v Jemenu vrch, působily patrně také úpadek zemědělství, které potřebovalo klidný vývoj politický, poněvadž značně odviselo od zavodňovacích zařízení, o jejichž udržování mohl pečovat jedině státní kolektiv. Arabské pověsti, jejichž ohlas vyznívá i z kur'ánu, svádějí úpadek jižní Arábie na velkou katastrofu, vzniknuvší protržením údolní přehrady u města Ma'ribu, která způsobila, že velká část usedlého obyvatelstva jihoarabského byla donucena vystěhovat se ze své domoviny do nitra Arábie, usadit se v oázách nebo se oddat životu kočovnému. Ve skutečnosti byla tato živelní pohroma asi jen zakončením povšechného vleklého úpadku.

Ve vnitřní suché části poloostrova byl usedlý život možný jen v několika málo oázách. V Hidžázu přistupovala k pěstování obilnin a datlovníku ještě možnost uplatnit se v obchodě, poněvadž tamními osadami šla zmíněná cesta z jižní Arábie ke Středomoří. V těchto oázách, v Tá'ifu, Mekce, Jathribu, vznikly jakési obce městské, ale jinak co do náboženských představ, mravů a obyčejů se jejich obyvatelstvo valně nelišilo od kočovníků, z nichž teprve nedávno vzešlo, jimiž

bylo stále obklopeno, žilo s nimi v nejužším styku a k jejichž způsobu života se tlakem poměrů mnohdy vracelo.

Arabští nomádi (*badaví*, kolektivum *badv*) žili v nitru Arábie po staletí a žili dodnes skoro tímž způsobem, jež podstatně pozměnit jim nedovoluje povaha jejich domoviny. Beduína pojmenoval Alois Sprenger, velký znalec Arábie minulého století, výstižně parazitem velblouda. Velbloud je vskutku zvíře, bez něhož by arabský kočovník nemohl ve své vlasti vůbec existovat. Jeho maso a mléko, kromě trochy obilí a datlí, koupených v oáze, je jeho hlavní potravou, z jeho chlupů si připravuje šat i plachty, jimiž si pokrývá stan, hbitost velblouda mu umožňuje rychle se pohybovat po rozsáhlých územích za hledáním pastvy anebo na loupežných výpravách. Velbloud je bohatstvím beduína, podle počtu velbloudů se určuje zámožnost a velbloud slouží i k placení místo peněz. Podružný význam mají ovce a kozy, pěstované většinou jen na okraji pouště. Kůň byl v Arábii vždy zvířetem luxusním a užívalo se ho jen v boji. Život kočujícího Araba je krušný. Boj s přírodou i s lidmi učinil z něho člověka hubené sice postavy, ale otužilého, silného a statečného, jenž dovede neústupně hájit svou osobní svobodu a svá práva, ale také se dovede podřídit potřebám kmene, k němuž náleží; v poušti je těžko žít ojedinele, uhájit život a majetek je možno jen ve větší skupině, držící se nerozlučně pohromadě ve všech situacích. Takovouto jednotkou vázanou k sobě krevním příbuzenstvím je u Arabů kmen (*hajj*), skupina rodin údajně pocházejících od společného předka. Několik kmenů tvoří dohromady svazek kmenový a tyto zase tvoří dvě velké skupiny, severoarabskou a jihoarabskou. Kmen se stěhuje za pastvou v určitém okrsku, zvaném *dijár* (plur. od *dár* – „domovina“), na nějž si činí jakýsi vlastnický nárok a nedovoluje naň vniknout kmeni jinému. Vedení kmene má zkušený, volený náčelník (*sajjid*, *šajch*), ovšem tato hodnost se může také dědit, má-li syn podobné vynikající vlastnosti, jaké měl jeho otec. Tím způsobem se vytvořily i u kočovních Arabů náčelnické dynastie, z nichž některým se podařilo, většinou ovšem jen na krátkou dobu, sjednotit pod svou vládou několik příbuzných kmenových svazků a vytvořit jakousi nomádskou říši. Arabský náčelník je vůdcem kmene za všech okolností, určuje tažení za pastvou i válečné a loupežné podniky, je soudcem kmene rozhodujícím rozepře podle prastarého zvykového práva. Nejvýznačnější zásadou týkající se především vzájemného poměru arabských kmenů je krevní msta (*tha'ra*, *kisás*) za zabítí a za zranění, z níž se však připouští výkup (*dija*). Prá-

vem pouště je také boj o pastvu, vodu a stáda. Loupežení, přepadání jiných kmenů a obírání jich o majetek, olupování kupeckých karavan nebo nájezdy do území zemědělců v sousedství stepí jsou zcela obvyklé a neshledává se v nich nic nečestného, pokládá se to za prostředek k obhájení života. Oloupený kočovný kmen dostane svůj majetek snadno zase zpět nebo je hojí na některém jiném slabším kmeni, ale pro kupce a usedlé zemědělce jsou takové *ghazvy* (sing. *ghazv*) velmi nepříjemné a připravují je navždy o výtěžek práce, poněvadž boj s kočovníky, kteří na rychlých velbloudech zdolávají v nehostinné poušti za krátkou dobu velké vzdálenosti, není prostě možný, zvláště při nedostatečné znalosti kraje a způsobu života v něm. Zvládnout pohyblivou a neklidnou masu arabských kočovníků, popřípadě si ji podrobit, se nepodařilo proto žádnému sebesilnějšímu sousednímu státu a všechny pokusy donutit obyvatele pouště k rozhodnému boji se ukázaly vždy bezvýslednými. Nezbyvalo tedy nic jiného než dobře hájit rozhraní mezi pouští a kultivovaným územím.

Ve dvou stoletích, předcházejících vystoupení Muhammadovu, tedy ve století V. a VI., zdá se, že nájezdy arabských kočovníků do sousedních území se stávaly krizovějšími než dříve. Příčinou toho bylo snad přelidnění nítra poloostrova tím, že se tam odstěhovala část obyvatelstva jižní Arábie následkem hospodářského a politického úpadku jejich země. Tyto nájezdy donutily sousední státy zříditi na ochranu svých hranic zvláštní státečky nárazníkové, v nichž použili samotných Arabů ke střežení hranic svého území proti vlastním soukmenovcům. V Sýrii na pomezí byzantské říše byl to křesťanský státeček dynastie Ghassánovců, kteří byli kolem roku 500 od císařů byzantských uznáni oficiálně a dostali titul fylarchů, ač jejich vlastní poddaní je nazývali králi. Tento nárazníkový stát se udržel až do dobytí Sýrie Chusrauem II. Parvizem v letech 613–614. Již dříve, ve III. století vznikl podobný stát na pomezí perské Mezopotámie, která svým bohatstvím lákala přirozeně beduíny daleko více nežli o mnoho chudší Sýrie. V tomto státu, jehož hlavním městem byla Híra, vládla dynastie Lachmovců, z nichž poslední, an-Nu‘mán III., byl usmrcen na rozkaz perského krále asi roku 602. Potom tam vládl ještě několik let Ijás b. Kabísa z kmene Tajji’, jenž ztratil vládu po nešťastné bitvě u Dhú Káru, v místech pozdější Kúfy, kterou svedli Peršané za pomoci spojených s nimi Arabů s náčelníkem kmene Šajbán, jenž nechtěl perskému králi vydat zbraně an-Nu‘mána III. Tato bitva, v níž byli Peršané se svými arabskými spojenci na

hlavu poražení a která spadá asi do stejné doby, kdy na severu zanikla říše ghassánovská a kdy v nitru Arábie vystoupil se svým učení Muhammad, dokázala jasně, že nomádi jsou s to postavit se s úspěchem i regulárnímu vojsku perskému. Zůstavši v dobré paměti přispěla nemálo k tomu, že o tři desetiletí později se beduíni, sjednocení v teokratickém státu Muhammadem založeném, pustili s takovou vervou a sebevědomím do výbojů v Sýrii a Iráku.

Jednotící ideje, jakou dal Muhammad Arabům svým učení, v předislámské době nebylo. Arabské náboženství bylo velmi primitivní, poněvadž kočovníci, tvořící většinu obyvatelstva poloostrova, jsou ve věcech náboženských zpravidla hodně indiferentní. V jižní Arábii býval ovšem pod vlivem staletého kulturního vývoje vyspělejší kult četných božstev s chrámy, s kněžstvem a bohatým rituálem, ale to vše náleželo v VI. století již minulosti a bylo zčásti zatlačeno židovstvím a křesťanstvím. Jen na některých místech na obchodní cestě z jižní Arábie do Sýrie se zachovaly zbytky jihoarabských kultů. Také v jiných končinách poloostrova nabyla půdu monoteistická náboženství. Křesťanství zakotvilo na severu, nejdříve v říši Ghassánovců, později i ve státě Lachmovců, židovství pak v Hidžázu, kde mělo početné obce v Jathribu, Chajbaru, Vádí al-Kurá a Tajmá. U ostatních Arabů nebyly náboženské představy základem morálky, jež spočívala na pokrevnosti a zvykovém právu, vyplývaly jen z pověrečného vědomí závislosti na přírodě. Pohanští Arabové měli své kmenové bohy, jejichž idoly, původní fетиše, byly většinou kameny mající mnohdy od přírody nějakou charakteristickou podobu. Uctívali je ceremoniemi, jejichž smysl již dávno nikdo nechápal a které se udržovaly setrvačností bez mocnějšího náboženského citění; pomazáváním krví obětních zvířat, dotýkáním nebo líbáním, obíháním okolo nich nebo stáním před nimi. I lidské oběti byly v obyčeji. Kněžského stavu neměli, pouze dědičné strážce svatyň (*sádin*) a jakési kouzelníky (šamany) či věštce (*káhin*) nebo věštkyň (*káhina*) a vykladače znamení (*'á'if*, *ká'if*), o nichž věřili, že jsou ve spojení s džiny, demony, jejichž představa vznikla perzonifikací hrůz pouště, a od nich že dostávají zprávy o budoucích věcech, které vyjevují lidem v orákulích, složených v rýmované próze (*sádz'*). Také básníci (*ša'ir*) a básnířky (*ša'ira*) byli podle jejich víry ve spojení s těmito demony.

Většina bohů byla ctěna jen kmenem, jemuž idol náležel, pouze někteří z nich nabyli větší proslulosti a k jejich svatyním putovali i pří-

slušníci jiných kmenů. Takové pouti umožňovala kmenům, které jinak žily ve vzájemném nepřátelství, jednak posvátnost okrsků kolem svatyní (*himá, haram*), jež zaručovala každému bezpečnost, poněvadž v nich nesměl být zabit člověk ani zvíře, ani zničena lidskou rukou vypěstovaná rostlina, jednak prastarý zvyk jakéhosi božího míru, jenž ve čtyřech měsících v roce zakazoval veškeré boje, loupežné přepady a uplatňování krevní msty.

Pouti ke známým svatyním neměly však ráz výlučně náboženský, nýbrž sloužily i hospodářským a kulturním stykům jinak věčnými sváry izolovaných kmenů. V poutních místech se konaly v době poutí hlučné trhy spojené s různými atrakcemi, především produkcemi a závody básníků, pěvců a hudebníků obojího pohlaví, neboť poezii, hudbu a zpěv měli kočovníci vedle pověstí o slavných válkách kmenů mezi sebou (*ajjám al-Arab*) i usedlíci arabští vždy ve veliké oblibě a jejich znalost byla šířena vyprávěním při táborových ohních (*samar*). Právě VI. století učinilo z poezie nejpřednější projev kultury Arabů, davši jim mnoho slavných básníků, kteří ve velmi početných a složitých metrech časoměrných líčili krajinný svéráz své domoviny, opěvovali milenky, vychloubali se svou statečností a válečnými činy, sžíravou satirou pronásledovali rivaly a dojemně opěvovali ztrátu svých milých, nezapomínajíce ani na hmotnou stránku skládáním oslavných básní na štědré velmože, hlavně krále ghassánovské a lachmovské, jež občas navštěvovali anebo se usazovali u nich jako dvorní básníci.

Nejproslulejší poutní a zároveň tržní místa byla v Hidžázu: Mekka, Ukáz, Dulmadžáz a jiná. Poutní obřady v Mekce a jejím okolí se obyčejně kombinovaly v malou pouť ('*umra*), jež se konala původně v měsíci radžabu, ale později nebyla vázána na určitou dobu, a velkou pouť (*hadždž*), která se konala koncem první třetiny měsíce dhú-l-hidždža. K malé pouti náleželo obíhání (*taváf*) okolo svatyně nazvané podle zhruba krychlového tvaru Ka'bou, do jejíž východní zdi asi jeden a půl metru od země je zvenší zapuštěn fetiš z víci lidské hlavy, který se uctíval dotýkáním a líbáním, a poklus (*sa'j*) mezi dvěma svatyněmi al-Marva a as-Safá, stojícími na návrších jihovýchodně od Ka'by. Uvnitř Ka'by byl idol Hubala, boha mekského pramene Zamzamu, vyvěrajícího poblíž Ka'by. Při výročí pouti přistupovalo k těmto obřadům ještě stání (*vukúf*) na pahorku Arafát na východ od Mekky, večerní běh (*ifáda*) k blízké svatyni Muzdalifě, házení kaménků (*ramj*) v údolí Miná a zařízení obětního zvířete (*dhabh*). Mekka a její svatyně byly asi od

V. století v držení kmene Kurajš, který z poutních obřadů a z trhů ve svém městě měl značný užitek a své bohatství rozmnožoval vypravováním obchodních karavan jednak do Jemenu, jednak do Sýrie. A z tohoto kmene, jehož životním zájmem byl pohanský kult ve vlastním městě, vzešel Prorok, který svým monoteistickým učením ohrozil sám základ kurajšovského blahobytu, ale později tím, že starobylé obřady poutní převzal do svého náboženství, proslavil své rodné město daleko za hranicemi Arábie.

ŽIVOT A PŮSOBENÍ ARABSKÉHO PROROKA

Při bádání o osudech zakladatelů náboženství býváme obyčejně odkázáni na legendy, z nichž lze pracně zkonstruovat něco málo historických faktů. U arabského Proroka platí to o jeho životě a působení v Mekce, zato o medínském období jeho života máme již hojně a poměrně věrohodné zprávy, které nedlouho po jeho smrti byly již kriticky tříděny a hodnoceny. Jeho původní jméno není známo, poněvadž jména Muhammad s variantou Ahmad – obojí znamená „nadmíru velebený“ – a al-Mustafá – „vyvolený“ – jsou pozdější epiteta. Ani rok jeho narození není bezpečně znám. Životopisci praví, že se narodil v pondělí 12. dne měsíce rabí‘al-auval v roce sloním (*‘am al-fíl*). Tímto názvem se označoval rok, ve kterém etiopský místodržitel v jižní Arábii Abraha vytáhl proti Mekce, k níž se však nedostal, poněvadž v jeho vojsku vypukla nějaká epidemická nemoc, asi neštovice, která ho donutila k návratu. Abraha měl s sebou válečného slona, jež Arabové v Hidžázu nikdy před tím nespatriili, a proto vzpomínka naň jim tak utkvěla v paměti, že rok této výpravy udělali jakousi érou. Tažení Abrahovo mohlo však být nejpozději v roce 562 – toho roku byl totiž uzavřen mír mezi Byzancí, s níž byla Etiopie spojena, a říší novoperskou – a s tím se zase neshodují udání Prorokova stáří, podle nichž zemřel ve věku šedesáti až třiašedesáti let, a byl by se tedy narodil okolo roku 570. Toto datum se pokládá za nejpravděpodobnější, ač není vyloučeno, že zemřel v mladším věku a byl by se pak narodil mezi 570 a 580. Přesné datum svého narození neznal pravděpodobně ani Muhammad sám.

Jeho otec, prý Abdulláh jménem, zemřel krátce před jeho narozením anebo brzy po něm v Jathribu, vrací se z obchodní cesty, kterou podnikl do Sýrie s karavanou mekských kupců, zanechav vdově Ámině,

dceři Vahbově, jen nepatrné jmění. Když bylo Muhammadovi šest let, vzala ho jeho matka s sebou do Jathribu, kde chtěla asi navštívit své příbuzné a manželův hrob. Na zpáteční cestě do Mekky v al-Abvá zemřela a jejího nyní úplně osiřelého synka přinesla nazpět do Mekky její otrokyně Umm Ajmán. Dítěte se ujal nejprve jeho děd Abdulmuttalib, a když také on záhy zemřel, jeho strýc Abú Tálíb. Rodina Abú Tálíbova nebyla zámožná, a proto musil Muhammad již v útlém věku pracovat.

Když dospěl, dostal se do služeb bohaté vdovy nebo rozvedené ženy Chadídži, dcery Chuvajlidovy, která vedla samostatně obchod a účastnila se svým zbožím na karavanách, jež se každoročně vypravovaly v době božího míru do Sýrie a do jižní Arábie. Některých těchto výprav se Muhammad pravděpodobně zúčastnil. Důležitým pro jeho další životní osudy bylo, že si získal přízeň své asi o patnáct let starší zaměstnavatelky, která mu tehdy asi pětadvacetiletému nabídla manželství, z něhož vzešlo prý šest dětí, čtyři dcery a dva synové, kteří však zemřeli v dětském věku. To je zhruba vše, co lze s jakousi jistotou vyčíst z legendárních zpráv o prvních čtyřech desetiletích jeho života.

Zdá se, že od svého sňatku s Chadídžou, jenž ho zbavil starosti o živobytí, se Muhammad, který od přirozenosti byl patrně povahy hloubavé a na rozdíl od svých střízlivě praktických mekských spoluobčanů spíše citově založen, začal zabývat problémy náboženskými a sociálními. Zájem o náboženské otázky byl tehdy u mnohých usedlých Arabů dosti živý. Dosavadní primitivní náboženství jim nevyhovovalo, a přijímali proto víru v jednoho Boha, stávající se stoupenci křesťanství nebo židovství. Byli ovšem mezi nimi i takoví, kteří zůstávali mimo svazek některého z těchto dvou náboženství, ale věřili v jednoho Boha, v posmrtný život a v odměnu nebo trest na onom světě. Tito neodvislí monoteisté se tají patrně pod názvem *hanífů*, který se vyskytá několikrát v kur'ánu a častěji v biografích Prorokových.

O tom, jakým způsobem se Muhammad seznámil s učením křesťanským a židovským, jejichž syntézou promísenou některými představami a kultovními praktikami staroarabskými je jeho učení, nemáme žádných zpráv. Jakési náznaky dávají legendární zprávy o jeho přítomnosti na kázání jihoarabského biskupa v Ukázu a o jeho stycích s křesťanskými poustevníky, zvláště s mnichem Bahírou (Bahírá), který prý mu předpověděl, že se stane prorokem, a obsahují snad historické jádro. V arabských stepích nebylo tehdy o křesťanské poustevníky nouze a je zajímavé, že i křesťanské zprávy o Muhammadovi, pravděpodobně na

arabské legendě nezávislé, jmenují jako jeho informátora nestoriánského mnicha jménem Pachyrás. Za své znalosti křesťanství vděčí tedy asi stykům s anachorety a kázáním křesťanských misionářů hlavně nestoriánského směru, kteří do nitra Arábie přicházeli z Babylónie a z jižní Arábie. Že tyto informace byly velmi povrchní, soustřeďující se hlavně na posmrtný život a tresty hrozící nevěřícím v Boha, dokazuje právě kusost Muhammadových znalostí křesťanství, nepochopení jeho základních článků věroučných a naprostá neznalost křesťanské liturgie. Zpočátku podléhal hlavně vlivům křesťanským, ačkoli styk s vyznavači židovství nemohl být pro něho za tehdejších poměrů v Mekce a sousedních končinách Hidžázu nesnadným. K většímu zájmu o židovství a k ústupkům v jeho duchu však byl přiveden teprve svým přesídlením do Jathribu. Také k úvahám rázu sociálního měl dost příležitostí ve svém rodném městě, kde byly příkré rozdíly mezi bohatým a lakomým kupectvem a jím vykořisťovanou chudinou.

O tom všem se životopisci přirozeně nezmiňují, mluví pouze o jeho asketickém životě, častém prodlévání o samotě na pustých místech v okolí Mekky a o zvláštních záchvatech extatických, při nichž padal v křečích na zem, měnil barvu obličeje, čelo mu pokrývaly krůpěje potu a dech přecházel v chroptění. Přitom míval halucinace zrakové a sluchové, měl vidění nebo slyšel hlasy spolu s jakýmsi zvukem podobajícím se vzdálenému zvonění. Povahu a původ těchto záchvatů nelze přesně zjistit, nejpravděpodobnější snad je, že je vyvolával pomocí nějakého omamného prostředku, jakého používali i staroarabští káhinové k docílení extatických stavů, v nichž věstili. U káhinů byli za inspirátory pokládáni džinové, Muhammad však, který znal židovské a křesťanské učení o zprostředkování zjevení božích proroky, hledal v nich projev boží. Ale přesvědčen byl o tom teprve dvěma zjeveními, jež dostal ve věku asi čtyřiceti let, jedno prodlévaje v jeskyni na hoře Hirá' nedaleko Mekky a druhé ve svém příbytku v Mekce. První z nich (záčátek 96. súry kur'ánu) zní: „Hlásej ve jménu svého Pána, který stvořil, stvořil člověka z kapky krve! Hlásej, vždyť Pán tvůj je přemilostivý, jenž naučil člověka užívat třtinového pera, naučil člověka tomu, co nevěděl,“ druhé (súra 74., verše 1–5 a 7): „Ó, ty zahalený v plášť, vstaň a varuj a svého Pána oslavuj, své šaty vyčišť a straň se hněvu (božího), k svému Pánu pak trpělivě vzhlížej!“ Podpořen ve svém tušení Chadídžiným příbuzným Varakou b. Naufal, který byl hanífem, nabyl Muhammad přesvědčení, že tato zjevení mu sesílá, snad bezprostředně,

snad skrze nějakého prostředníka tentýž jediný Bůh, kterého ctí křesťané a židé, a vybízí ho, aby vystoupil mezi soukmenovci jako hlasatel spásy (*bašír*) a jako varovatel (*nadhír*) před božím hněvem. V nejstarších zjeveních se jasně jeví duševní vzrušení, v němž vznikla. Svou formou, krátkými, v extázi vyraženými rýmovanými větami, postrádajícími zhusta logické spojitosti, patosem, řečnickými otázkami, přísahami při Slunci, Měsíci, Zemi a různých zjevech přírodních, připomínají orákule káhinů. V hovorech, které v těchto zjeveních vede Bůh s Muhammadem, obrážejí se základní dogmata křesťanství a židovství, hlavně eschatologie, víra v konec světa, jež zřejmě pokládal za velmi blízký, zmrtvýchvstání, poslední soud a posmrtné tresty hříšníků a modloslužebníků, vybízí se v nich k lásce k bližnímu, kárá se utiskování chudých a sirotků, týrání otroků.

Úkolu, jež mu ukládala zjevení, podjal se Muhammad s velkou opravdovostí, která nejlépe svědčí o tom, jak je vážně bral a byl přesvědčen o jejich božském původu. Začal se soukromými rozhovory se svými příbuznými a známými, pak přešel k veřejným kázáním a k recitování zjevení. Výsledek nebyl však valný. Kurajšovci, u nichž prvním a posledním byly starosti o věci tohoto světa, neměli smysl pro náboženské novoty, nezalekli se pekelných hrůz, ani se nedali navnadit rajskými slastmi; někteří se mu vysmívali, většina ho prostě ignorovala. Jen několik osob z jeho nejbližšího okolí uvěřilo v jeho prorocké poslání: Chadídža, synové Abú Tálibovi Alí a Dža'far, nevlastní syn Muhammadův Zajd b. Háritha, Prorokův důvěrný přítel, zámožný kupec Abú Bakr a jeho příbuzný Talha b. Ubajdulláh, Chadídžin příbuzný az-Zubajr b. al-Auvám, Sa'd b. Abí Vakkás z rodiny jeho matky, Uthmán b. Affán z rodu Umajja, manžel jeho dcery Rukajji, a kromě nich několik chudšů a otroků, které přivábila Muhammadova snaha odstranit sociální nesrovnalosti a jeho soucit s chudými. Tak vznikla nepatrná družina „oddaných jednomu Bohu, muslimů“, neboť své náboženství označoval Muhammad „odevzdáním se (do vůle boží), *islámem*“. Jeho stoupenci ho uznávali za Proroka, věřili ve zmrtvýchvstání i posmrtnou odplatu a konali horlivě své povinnosti vůči Bohu a bližnímu, jež jim Prorok ukládal. Scházeli se často k rozjímání a recitacím zjevení a konali dvakrát denně, ráno a večer, modlitby, při nichž přednášení kur'ánu a liturgických formulí bylo provázeno různými pohyby tělesnými: postojem, seděním v dřepu, úklony, prostracemi. Tyto modlitby měly ráz čistě kultovní, byly projevem oddanosti k Bohu, jejich sakrálnost

naznačovala také příprava k nim, rituální omývání, převzaté ze židovství. Vedle modlitby žádal Prorok na svých stoupencích soucit s bližním, udělování almužny chudým a zvláště důrazně zakazoval staroarabský zvyk zaživa zahrabávat novorozené děti ženského pohlaví.

Velká většina obyvatelů Mekky neměla zpočátku o počínání Muhammadovo zájem, nechápali, proč by si byl Bůh zrovna tohoto celkem prostředního a ničím nevynikajícího člověka zvolil za svého mluvčího, dráždili ho požadováním zázraků a měli ho za fantastu nebo nanejvýš za káhina. Během doby došlo však k napětí mezi ním a jeho soukmenovci, jehož příčiny byly spíše rázu politického a sociálního než náboženského. Kurajšovcům nebylo po chuti, že Muhammad organizoval společnost složenou z příslušníků různých rodů a společenských vrstev, což odporovalo vrozené představě o pojítku krve, a nemohlo jim být přirozeně lhostejno, že káže proti jejich bohům a ohrožuje tím výnosné pouti konané v Mekce. Když hanobení a posměšky neměly úspěch, naopak Muhammadovi přibývalo stoupenců i z řad jeho dřívějších rozhodných odpůrců, jakými byli jeho strýc Hamza nebo Umar b. al-Chatáb, sáhli k ostřejším prostředkům, násilnostem a represáliím, jež pocítili nejvíce chudí lidé a otroci držící s Muhammadem, kteří musili od svých pánů vytrpět mnoho příkoří. Prorok však nezůstal se svými věrnými osamocen. Silné vědomí rodové soudržnosti u Arabů, které on vlastně rozleptával, způsobilo, že rod Hášimovců v čele s Abú Tálíbem, ačkoliv velká většina jeho členů neměla nijakého vnitřního vztahu k Muhammadovu učení, se postavil po jeho bok a snášeli spolu s ním a jeho stoupenci násilnosti ostatních rodů kurajšovských. Jedinou výjimkou byl Prorokův strýc a úhlavní nepřítel Abdul‘uzzá, jemuž Muhammad dal přezdívku Abú Lahab („Plameni propadlý“).

Prorok hleděl za této svízelné situace, jsa podporován zámožným Abú Bakrem, čelit útisku vykupováním otroků s ním držících a vypravením části svých přívrženců do Etiopie, jejíž král poskytl útulek těmto vystěhovalcům pro víru (*muhádžirún*). V této době tísně se Muhammad pokusil i o jakýsi kompromis s mekským pohanstvím tím, že prohlásil pohanské bohy za bytosti podřízené jedinému Bohu asi na způsob andělů, ale vzápětí poznal nebezpečnost takového počínání a vše odvolal, čímž své postavení jen zhoršil. Snažil se pak upoutat pozornost vyprávěním různých legend, hlavně ze Starého zákona, ovšem velmi nevěrně podávaných, i staroarabských zkazek, v nichž byly líčeny hlavně tresty, které Bůh poslal na ty, kdo se vzepřeli jeho poslům. Ale ani tento po-

kus neměl účinek, poněvadž se v Mekce našel zcestovalý muž an-Nadr b. Hárith, který navzdor Muhammadovi začal vyprávět lidu daleko povtažnější staré pověsti íránské a tím nanejvýš pobouřil Proroka, který mu nemohl zapomenout, že takové povídačky kladl na roveň jeho Bohem mu zjeveným příběhům proroků. Kurajšovci popuzeni jeho houževnatostí vytrvali prý v bojkotování rodu hášimovského po celé tři roky. Rodící se náboženskou společnost postihlo to velmi těžce. Majetek Prorokův i jeho přívrženců, pokud nějaké jmění měli, byl vyčerpán a nadto se mu ještě vrátili etiopští vystěhovalci zklamaní ve svých nadějích. Osobně byl prorok v té době postižen ztrátou své manželky Chádídži, která v trudných chvílích při něm věrně stála, a svého strýce Abú Táliba, který sice zůstal pohanem, ale byl mu ochráncem až do smrti.

Vzájemným nepřátelstvím byly konečně obě strany unaveny, Kurajšovci zanechali bojkotu, když poznali, že k ničemu nevede, a na druhé straně Muhammad se vzdal naděje na úspěch ve svém rodném městě. Neústupnost protivníků měla veliký vliv na jeho přesvědčení, že osudy lidí jsou Bohem předem stanoveny, že Bůh, koho chce, vede správnou cestou, a koho chce, svádí z cesty pravé. Fatalismus islámu, jemuž Muhammad sice nikdy neučil důsledně, nemaje dosti myšlenkové hloubky vypořádat se do důsledků s těžkým problémem predestinace, má svůj kořen v této zatvrzelosti Kurajšovců, kterou si nedovedl vysvětlit jinak než řízením božím.

Za tohoto stavu věci začal Prorok pomýšlet na opuštění Mekky. Pokus vzbudit zájem v Tá'ifu, městě ležícím odtud na jihovýchod a spjatým s Mekkou obchodními podniky, se nezdařil. Zato navázal v roce 620 styk s několika obyvateli města Jathribu, ležícího asi čtyři denní cesty severně od Mekky, a roku 621 přijal na Akabě, horské stezce vedoucí z údolí Miná do Mekky, slib dvanácti zástupců jathribského kmene Chazradž, že budou věřit v jediného Boha, nebudou krást, lhát, cizoložit, zabíjet novorozené dcery a budou poslušni Proroka. Do Jathribu byl pak vyslán jako misionář Mus'ab b. Umajr, který dobře znal učení Muhammadovo. Tento slib byl pak rok nato u příležitosti výroční pouti utvrzen novou úmluvou (druhá Akaba), při níž byl Muhammad větším počtem zástupců obou jathribských kmenů přijat do jejich kmenového svazku a pozván do Jathribu.

To byl veliký úspěch, který vlastně rozhodl o osudu Muhammada a jeho učení. Město Jathrib, původně stanice na obchodní cestě z jižní Arábie ke Středomoří, bylo aglomerát několika oáz s palmovými háji,

poli a zahradami, jemuž jeho židovské a požidovštělé obyvatelstvo dalo aramejský název „madíná“, tj. soudní (městský) okrsek. V V. století nastěhovaly se tam z jižní Arábie dva jihoarabské kmeny Aus a Chazradž, které od té doby žily v neustálých svárech o nadvládu, což při početnosti staršího, židovství vyznávajícího obyvatelstva bylo velmi povážlivé. Proto toužili rozumní členové obou kmenů po vůdci, který by měl u nich autoritu. Značný počet vyznavačů židovství v Jathribu podmínil u obou kmenů také větší zájem o otázky náboženské a více než kde jinde v Arábii se zde pociťovala primitivnost arabského pohanství, arabského hlasatele monoteismu pokládali tedy za mesiáše, o jehož příchodu slyšali od Židů a chtěli ho získat pro sebe. Také sociální rozdíly nebyly u jathribských zemědělců a řemeslníků tak veliké jako v kupecké Mekce, nebyla tam význačná svatyně, ani výnosné poutě. Tyto okolnosti umožnily v Arábii jinak nezvyklý zjev, že asi dvě stovky lidí zpřetrhaly pro ideu náboženskou své rodové svazky a přidružily se k cizímu kmeni.

Muhammad po druhé Akabě setrval ještě nějaký čas v Mekce a do Jathribu posílal po skupinách své stoupence. Po odchodu všech odešel tam i on, provázen Abú Bakrem v září 622. Delší dobu se na této cestě zdržel v Kubá, osadě obydlené křesťany, a zřídil tam první samostatnou modlitebnu.

Do sklonku jeho pobytu v Mekce se klade tzv. Noční cesta (*Isrá'*), kterou podnikl v extatickém stavu nebo ve snu a jejímž cílem byl „al-Masdžid al-Aksá“, v němž někteří vidí chrám jeruzalémský, jiní nějakou svatyni v nebi, poněvadž se často s ní spojuje podobná noční cesta do nebe (*Mi'rádž*), kterou jiní kladou odděleně do starší doby. V obou líčeních jsou zjevné vlivy apokalyptických fantazií židovských a křesťanských.

Vystěhování Prorokovo do Jathribu (*hidžra*) mělo za následek velkou změnu v jeho životě i v poměrech mediňských. Konečně byl nalezen pevný základ k uskutečňování a šíření jeho idejí; jeho působení pozbývá charakteru čistě náboženského a bere na sebe i ráz politický. Muhammad je od té doby nejen hlasatelem nového náboženství, nýbrž i vladařem, nikdy ovšem takového názvu neužíval, nazýval se stále jen Prorokem (*nabí*) nebo poslem božím (*rasúl Alláh*).

Jiné poměry naučily Proroka užívat i jiných prostředků. Extatické záchvaty, v nichž mívával zjevení, se vyskytují řidčeji a Muhammad pokládal i výroky, které pronášel za jasného vědomí a často po předcho-

zím uvážení, za zjevení inspirované mu Bohem. Nebyl v tom úmysl klamat stoupence, nýbrž spíše jakýsi sebeklam, jímž lze vysvětlit zjevení, v nichž odvolává nebo mění znění některých předchozích, taková, v nichž řešil během času se vyskytnuvší nesnáze, i ta, jež jemu samému dávala privilegované postavení, např. mít více žen než čtyři, jak bylo dovoleno ostatním. Proto i zevní ráz medínských zjevení se liší od těch, která pocházejí z období mekského. Nejsou to již krátké, v extázi vyřazené věty, nýbrž dlouhé, někdy až fádni recitativy obsahu zákonodárného, kultovního nebo legendárního s pracně shledávanými stereotypními rýmy. V Medíně se objevují v ostřejším světle také různé slabosti Muhammadovy povahy, jako úskočnost, mstivost, smyslnost. Ale to je vyváženo zase faktem, že Muhammad sám nedělal ze sebe světce, nýbrž prohlašoval se za člověka podrobeného lidským slabostem a dával se Bohem ve zjeveních veřejně kárat za své poklesky.

Brzy po přesídlení do Medíny si Muhammad zřídil příbytek. Bylo to čtvercové, 100 loket (asi 50 m) široké i dlouhé prostranství, jež bylo obklopeno, jako tomu bylo u všech větších arabských domů, asi 3 m vysokou zdí z cihel sušených na slunci. Při severní zdi, obrácené k Jeruzalému, bylo dvojité sloupořadí z palmových pňů pokryté střechou z palmových listů a hlíny, zvané *suffa* nebo *zulla*. K východní zdi na jižní straně přiléhaly dvě z téhož materiálu vystavěné, jen z nádvoří přístupné chýše pro Muhammadovy ženy, vdovu Saudu, s níž se oženil brzy po Chadídžině smrti, a Á'išu, dceru Abú Bakrovu, se kterou se zasnoubil již v Mekce, ale která se k němu přistěhovala teprve v Medíně, když dosáhla věku devíti let. Později se počet jeho žen rozmnožil a přibylo dalších sedm chýší. On sám neměl žádné zvláštní obydlí, nýbrž přebýval střídavě u svých žen. Nádvoří mělo však také veřejné určení. Prorok tam vyřizoval různé správní záležitosti, pronášel řeči a soudil, především však tam konal s věřícími společně modlitby. Proto se nádvoří dával název *madžlis* (zasedací místo) a *masdžid* (místo prostrací). K tomuto kultovnímu účelu bylo obráceno čelnou stranou k Jeruzalému. Mnohdy sloužilo i k účelům ryze profánním, a tak v sloupořadí přespávali počestní a lidé bez přístřeší.

Jednou z pohnutek přesídlení Muhammadova do Medíny byla nádeje, že získá pro své učení tamní židy. Byl tehdy přesvědčen, že jeho učení se v zásadních věcech shoduje s náboženstvím židovským a křesťanským a že jeho posláním je pouze hlásat pravou víru v nové, pro Araby uzpůsobené formě. Proto kromě navazování na příběhy staro-

zákonní a zkazky talmúdu snažil se získat židy zavedením postu v desátý den islámského úvodního měsíce muharramu (*jaum al-‘ášúrá’*), napodobuje tím židovský půst v den smíření (10. tišrít), a tím, že za modlitební směr (*kibla*) ustanovil Jeruzalém. Proti svému očekávání narazil však u židů na odpor, pro komolení biblických zpráv stal se předmětem jejich posměšků a v kontraverzích s jejich rabíny podléhal na celé čáře. To bylo zcela přirozené. Muhammad neměl hlubší znalost dogmatických problémů, veřejně se k tomu hlásil a hleděl dokazovat božský původ svých zjevení právě zdůrazňováním toho, že je Prorok literárně neškolený (*nabí ummí*). Jak kusé a zmatené byly jeho znalosti židovství a křesťanství, je nejlépe vidět z kur’ánu. Nadto neměl také většího nadání a myšlenkové pružnosti, aby mohl námitkám vzdělanějších židů nebo dokonce teologicky školených rabínů a jejich pošklebkům čelit jinak než neústupným trváním na svém názoru, odvoláváním se na Boha a prohlašování odpůrců za lháře, kteří zfalšovali původní, jejich prorokům dané zjevení. Výsledkem tohoto zklamání bylo, že počal v druhém roce svého pobytu v Medíně formovat islám v čistě arabské náboženství a měnit náboženské předpisy, jež byly napodobením zvyklostí židovských. Změnil modlitební směr, obraceje se nadále při modlitbě místo k Jeruzalému ke Ka’bě, místo postu o desátém muharramu nařídil půst po celý měsíc ramadán, zavedl patero denních modliteb a společnou polední modlitbu s promluvou (*chutba*) v pátek, v kterýžto den na rozdíl od židovské soboty nařídil klid pouze po dobu této modlitby. K modlitbám dal vybízet věřící voláním (*adhán*) namísto židovského troubení a křesťanského tlučení do dřevěných klapadel (*nákús, sémantron*). V důsledku povýšení Ka’by na nejposvátnější místo islámu (*al-Masdžid al-harám*) prohlásil i poutní obřady v Mekce za závazné pro muslimy. Poněvadž však této povinnosti nebylo zatím možno dostat, protože Ka’ba byla v držení nepřátelských Kurajšovců, zavedl v hlavním poutním dnu (10. dhú-l-hidždža) slavnostní společnou modlitbu na zvláštním u Medíny zřízeném modlitebním místě (*musallá*). Cestou na modlitební místo bylo pak před Prorokem neseno kopí (*‘anaza, harba*), které, když stanul v čele věřících jako předmodlič (*imám*), bylo před ním vetknuto do země k označení kibly. Ústupek arabskému pohanství odůvodnil tím, že uvedl prastaré poutní obřady mekské v souvislosti s Ibráhímem (Abrahám) a jeho synem Ismá’ílem (Ismael), praotcem Arabů. Ibráhím, kterému se dostalo od Boha zjevení totožného se zjevením Muhammadovým, vystavěl podle jeho tvrzení se svým synem

Ka'bu a zavedl u ní obřady, které byly později znešvařeny různými pří-
davky, od nichž musí být očištěny. Navázáním na Abraháma postavil
Muhammad své učení před židovství a křesťanství a učinil je ústupky
pohanským obřadům pro Arabů přijatelnějším. Zároveň vznikla v něm
a jeho stoupencích horoucí touha vypořádat se s hlavními překážkami
rozmachu islámu, s medínskými židy a s Kurajšovci, jimž bylo nutno
vyrvat Ka'bu. Obojího nebylo ovšem možno dosíci po dobrém a bylo
nutno chopit se meče. Tak se islám z původní nauky lásky k bližnímu
stává bojovným náboženstvím, jež podle příkazu Prorokova má vést
boj s nevěřícími až do jejich obrácení na víru anebo úplného vyhlazení.

Pro boj s odpůrci, tento nový prostředek k šíření svého učení, měl
Muhammad tehdy již základnu politickou. Asi v polovině druhého
svého pobytu v Medíně vytvořil z obyvatelstva medínského pevný ce-
lek spjatý řádem, který byl sepsán v jakési ústavní listině. Byla to Mu-
hammadova obec boží (*ummat Alláh*), k níž náleželi: 1) *muhádžirové*,
kurajovští vystěhovalci, přišedší s Prorokem z Mekky, 2) *al-ansár*, po-
mocníci, totiž příslušníci medínských kmenů Aus a Chazradž, a 3) židé
usedlí v Medíně. Byl to celek odlišný od ostatních Arabů a místo staré
soudržnosti kmenové stala se jeho pojátkem idea teokracie, vlády Boha
nad jeho sluhy. Uvedené tři složky měly sice v některých věcech mož-
nost samostatného jednání (především ve věci krevní msty mimo obec,
poněvadž mezi jejími členy měla být nahrazena výkupným), ale ne-
směly mimo obec uzavírat žádné spolky a měly držet při sobě, hlavně
v případě boje s vnějším nepřítelem. Rozpory mezi příslušníky obce se
měly předkládat k rozhodnutí Bohu, v praxi ovšem jeho Prorokovi,
který reprezentoval jakožto představený obce (*imám*) vykonavatele
boží vůle. Tato obec boží se stala zárodkem teokratického státu islám-
ského, který měl jednotící ideu, již Arabové, roztržštění dosud ve spoustu
kmenů, navzájem rivalizujících a namnoze se potírajících, dosud ne-
měli. Byla to idea společného náboženství, služba jednomu Bohu a po-
slušnost jeho Prorokovi.

Vytvořiv v boji proti nevěřícím nový prostředek k šíření svého učení,
myslil Muhammad především na získání Mekky a na pomstu svým ku-
rajšovským odpůrcům, kteří mu v počátečním období jeho prorockého
působení způsobili tolik těžkostí a příkoří. Kromě toho vedla ho k prv-
ním válečným podnikům ještě jiná věc, a to naděje na kořist, kterou chtěl
vyřešit existenční otázkou početného zástupu muhádžirů, příšlých do
Medíny bez prostředků, odkázaných na pohostinství ansárů a na almužnu,

kteřá se již v Mekce stala jednou z hlavních náboženských povinností muslimů. Aby podporu svým nejstarším stoupecům, kteří pro jeho učení opustili svou domovinu a ocitli se v tísní, co možná usměřnil, vytvořil Prorok jakési nucené koncentrování dobročinnosti ve svých rukou zavedením povinné almužny, náboženské daně majetných věřících (*zakát, sadaqa*), která se stala jednou z hlavních náboženských povinností muslimů a s jejímž výnosem nakládal pak podle vlastního uvážení.

Své válečné podniky zahájil Prorok způsobem v Arábii zcela obvyklým, totiž číháním na kurajšovské obchodní karavany. Medínské nemohl ovšem hned k takovým podnikům přimět, poněvadž se mu zavázali chránit ho jen v případě, že by byl napaden, a něčeho podobného nebylo ovšem lze ze strany mekských kupců očekávat. Prvních pokusů o zahájení ozbrojeného konfliktu s Mekkou se proto zúčastnili pouze muhádžirové. Po několika bezvýsledných pokusech byla jimi v lednu 624 přepadena a vyloupena kurajšovská karavana přicházející z jižní Arábie s nákladem rozinek a kůží u Nachly, jihovýchodně od Mekky. Na celém podniku by nebylo bývalo nic nezvyklého, kdyby se to nebylo stalo již na počátku radžabu, který náležel ke čtyřem posvátným měsícům, v nichž byly všechny boje zakázány. V tomto přechínu, který vzbudil v Medíně pobouření, poněvadž její obyvatelstvo si nepřálo bojů a zvláště konflikt s Mekkou se mu zdál nebezpečným, stál Prorok stranou, poněvadž vůdci výpravy dal tajným pokynem plnou moc jednat podle vlastního uznání. Je ovšem zřejmo, že tento počin byl mu vítán, poněvadž vzápětí bylo jednání Prorokových bojovníků ospravedlněno zvláštním zjevením (kur'án II, 214). V březnu 624 došlo pak k větší bitvě u Badru, studnic ležících jihozápadně od Medíny na cestě z Mekky do Sýrie. K tomuto podniku se přihlásili již také Medínští. Karavana, vracející se ze Sýrie, kterou měl Muhammad v úmyslu přepadnout, vyvázla bez pohromy, zato porazil za osobního velení ozbrojený zástup mekský, který povolal karavaně na pomoc její vůdce Abú Sufján. Při srážce padlo několik vynikajících osobností mekských, značný počet, mezi nimi i Muhammadův strýc al-Abbás, byl zajat. Dva z nich, kteří měli u Proroka příliš velké vroubky, byli popraveni, ostatní odvedeni do Medíny a později propuštěni za výkupné, nebo i jen za slib, že nebudou už proti Prorokovi bojovat.

Vítězství u Badru značně přispělo k upevnění Muhammadova postavení v Medíně, takže mohl energičtěji vystoupit proti různým jemu nepohodlným osobám pomocí některých svých stoupeců, kteří byli

hotovi v zájmu islámu tyto lidi odstranit. Kromě toho zahájil také ostrý postup proti medínským židům. Z nich se stal první obětí jeho útočnosti nejslabší a nejchudší ze tří tamních kmenů, Banú Kajnuká', a záminku našel ve rvačce, při níž jeden muslim přišel o život. Medínští židé bydleli v opevněných čtvrtích, a proto bylo nutno je obléhat. Poněvadž se nikdo, ani jejich vlastní souvěrci, neodvážili jim přijít na pomoc, byli Banú Kajnuká', kteří se živili zbrojířstvím a klenotnictvím, nuceni po krátkém obléhání se vzdát a byl jim s movitým majetkem povolen volný obchod do Zajordánie. Nemovitostí se zmocnili Muhammad a muháždžirové. K další větší srážce s Kurajšovci došlo až v březnu 625 u kopce Uhudu, jenž se vypíná asi 4 km severně od Medíny. Kurajšovci chtějící pomstít svou porážku u Badru a zmařit další útoky na mekské karavany, v nichž Muhammadovi bojovníci neustále pokračovali, vypravili se sami proti němu v počtu asi tří tisíc mužů. Prorok, který odmítl plán bránit se v městě a vytrhl z něho ven, byl tentokrát přes počáteční úspěch nad touto značnou přesilou vinou neposlušnosti části svého vojska poražen a sám zraněn. Ztratil několik desítek mužů, mezi nimi i svého strýce Hamzu, „Lva božího a Prorokova“. Muhammada však zachránila neobratnost vítězů, kteří nedovedli svého úspěchu využít a dali se na zpáteční pochod. Mohl proto následujícího dne vytáhnout se svými bojovníky za nimi a vyvolat tak dojem, že je pronásleduje. Věc tedy dopadla celkem dobře, třebaže vyvolala škodolibost u zbylých židů medínských a také části tamních Arabů, kteří jen na oko přijali islám a dostali proto od Proroka přezdívku pokrytců nebo váhavců (*munáfikún*). To však nevyvedlo Muhammada nijak z míry a pohromu hleděl napravit sliby božími a ohnivými proslovy, v nichž vybízel své věrné k vytrvalosti. Vojensky se snažil napravit tuto porážku některými menšími výpravami proti kočovným kmenům v okolí Medíny a napadením druhého židovského kmene medínského Banú an-Nadíř, kteří po několikátýdenním obléhání byli rovněž nuceni opustit svou čtvrť i pozemky po zanechání zbraní a drahých kovů.

Kurajšovci však záhy poznali chybu, které se dopustili tím, že po vítězství u Uhudu neudeřili na Medínu, uzavřeli proto na jaře 627 spolek s několika okolními kočovnými kmeny a přitáhli asi s 10 000 muži, tedy s vojskem na arabské poměry ohromným, k Medíně, která byla tentokrát vážně ohrožena. Muhammad měl jen asi 3000 mužů schopných boje. Musil se proto omezit na obranu oázy, která se skládala z opevněných čtvrtí. Na nechráněných místech dal, prý na radu perského propuštěnce

Salmána al-Fárisího, dlícího tehdy v Medíně, vykopat příkop (*chandak*, ze středoperského kandag). A tento primitivní prostředek zachránil Medínu; Kurajšovci znali jen boj v otevřeném poli a váhali s útokem. Zatím došlo k neshodám mezi nimi a jejich spojenci, které v zákulisí vyvolal sám Muhammad. Ti je postupně opouštěli a nakonec pro nepříznivé počasí musili po obléhání, jež se protáhlo na několik týdnů, od táhnout i oni sami. Jakmile zmizeli, vyhlásil Prorok boj posledního židovskému kmeni v Medíně Banú Kurajza, kteří prý byli v dorozumění s nepřítelem. Po třinedělním obléhání byli donuceni vzdát se na milost a nemilost, muži byli pobiti, ženy a děti pak rozděleny jako kořist.

Vítězství v „Příkopové válce (*Ghazvat al-chandak*, *Ghazvat al-ah-záb*)“ zapůsobilo velkým dojmem na okolní beduínské kmeny, které nyní uzavíraly buď po dobrém, anebo také po zlém, donucování výpravami proti nim, s Muhammadem smlouvy. Byly to počiny více politické než náboženské, poněvadž Prorok nežádal prozatím přijetí islámu, nýbrž jen uznání nadvlády a slib spojenectví v případě potřeby.

Z těchto tažení je pověstná výprava proti kmeni Banú al-Mustalik, odnoží velkého kmene Chuzá‘a, která byla podniknuta v roce 628, a to skandálem Prorokovy nejmilejší ženy Á‘iši. Ta se totiž této výpravy zúčastnila, na zpátečním pochodu pak pohřešila, když vojsko odpočívalo, náhrdelník a šla jej sama hledat. Prorok dal zatím rozkaz k dalšímu pochodu domnívaje se, že jeho žena sedí v zakrytých velbloudích nošítkách. Ve skutečnosti byla nalezena v Medíně prázdná a Á‘išu přivedl teprve později jeden z opozdílů. Tento případ dal podnět k mnoha klevetám i v nejbližším Prorokově okolí a musilo přijít zvláštní zjevení s ospravedlněním Á‘iši. Tehdy byl stanoven také přísný trest pro každého, kdo nařkne muslimskou ženu z cizoložství a nemá na to čtyři svědky (kur‘án XXIV, 4 násl.).

Za tohoto stavu věcí pozbývali Kurajšovci stále více chuti vést nadále s Muhammadem boj. Jejich obchodnický duch je vedl naopak k snaze ochránit své zájmy nějakým dorozuměním. Muhammad byl o tomto obratu jejich smýšlení zpraven soukromými vyjednaváči, a proto se mohl na jaře 628 odhodlat asi s 1000 mužů k pochodu do Mekky pod záminkou vykonat ‘umru. Kurajšovci ho ovšem předešli a poslali k němu zástupce, kteří s ním v soutěse Hudájbíji na hranici posvátného okrsku mekského sjednali klid zbraní na deset let a uvolnili se v příštím roce dovolit jemu a jeho stoupencům vykonat poutní obřady u Ka‘by. Mír s Kurajšovci chtěl Prorok dovršit smlouvami se

správci pohraničních provincií sousedních říší. To je snad jakési jádro legendárních zpráv o jeho dopise byzantskému císaři, perskému a etiopskému králi a alexandrijskému místodržícímu.

Skončiv boje s Mekkou, obrátil se Muhammad proti dalším židovským osadám v Hidžázu. Nejdříve se zmocnil velmi úrodné oázy Chajbaru, ležící severně od Medíny. Tento výboj přinesl značnou kořist a způsob, jak s ní Prorok naložil, měl zásadní význam i pro budoucnost. Vše movité dal snést na jedno místo, pětinu oddělil pro sebe, ostatek dal prodat v dražbě a vyzískané peníze rozdělil na stejné díly, aby tak z účastníků výpravy připadly každému jezdci dva díly a pěšáků jeden. Pole a palmové háje byly ponechány dosavadním majitelům za placení roční činže, jež se rozdělovala podobným způsobem. Kromě Chajbaru zmocnil se ještě dalších židovských osad: Fadaku, vesnic ve Vádí al-Kurá a oázy Tajmá, takže mu náležel již Hidžáz na jih až k Mekce a část Nadždu.

V březnu 629 vykonal Muhammad podle smlouvy hudajbíjské s 2000 muslimy v Mekce 'umru a tento úspěch byl dovršen ještě přestupy některých významných osobností mekských k islámu, které se ovšem staly rovněž více z pohnutek politických než náboženských, poněvadž bylo již jasno, že se Mekka stane co nejdříve Prorokovou kořistí. Potkal ho tehdy jediný neúspěch. Vojsko, které vypravil na byzantské hranice, bylo u Mu'ty nedaleko Mrtvého moře poraženo a jeho vůdce, Muhammadův nevlastní syn Zajd b. Háritha, tam padl.

Smlouvu uzavřenou v Hudajbíji neměl Prorok zřejmě v úmyslu dlouho dodržovat. A Kurajšovci mu záhy sami poskytli záminku, když jejich bojovná frakce podporovala Muhammadovy nepřátele. Proto ještě koncem roku 629 se Prorok rozhodl zmocnit se rodného města. Kurajšovci však nemínili dopustit, aby došlo k boji, nýbrž poslali mu vstříc vyjednavče vedené jeho strýcem al-Abbásem a Umajjovcem Abú Sufjánem, kteří mu vydali město, když jim byl slíbil, že ušetří všech, kdo se mu nepostaví na odpor. Na počátku ledna roku 630 vtrhl pak do Mekky. Objel na své velbloudici sedmkrát Ka'bu, dotýká se při tom holí posvátného kamene a provolal vítězné heslo muslimů „Bůh je převeliký (*Alláh(u) akbar*)“, jež bylo muslimy bouřlivě opakováno. Pak vykonal krátkou modlitbu, napil se vody ze studně Zamzamu a navštívil vnitřek Ka'by, aniž se však dotkl nashromážděného v ní pokladu. Klíče Ka'by, které mu Kurajšovci odevzdali, předal Uthmánůvi b. Talha, svěřiv mu tím dědičné střežení svatyně (*sidána*), kdežto právo

napájet poutníky vodou (*sikája*) dal svému strýci al-Abbásovi i pro jeho potomky. Všechny veřejně uctívané modly v městě kázal odstranit a nařídil také prostřednictvím zvláštního hlasatele zničení všech idolů chovaných v soukromých domech. U dveří Ka'by prohlásil také všechny nároky na krevní mstu a všechna privilegia z doby pohanské za propadlá. Před Bohem se stali všichni sobě rovnými. Kurajšovcům s výjimkou desíti osob, šesti mužů a čtyř žen, jež pokládal za své úhlavní nepřátele, dal milost. Byla jim však uložena válečná pokuta, kterou chtěl odškodnit své bojovníky za kořist, jež jim ušla kapitulací města. Je přirozeno, že za těchto okolností byli Kurajšovci nuceni přijmout islám, ale Prorok jim to všelijak usnadňoval a zpřijemňoval různými ústupky a dary udělovanými k získání jejich srdcí (*ta'líf al-kulúb*). Tato blahovůle vzbudila v Medínských obavy, že učiní Mekku svým sídlem, ty se však ukázaly zbytečnými.

Po dvoutýdenním pobytu v rodném městě se vrátil do Medíny a ani o výroční pouti v březnu 631, která se toho roku naposled konala podle starého rituálu, se nedostavil do Mekky, nýbrž pověřil vedením muslimů při ní Abú Bakra.

Získáním Mekky vyrostl Muhammad v první osobnost v Arábii. Měl v držení nejdůležitější oázy v Hidžázu a byl spojen s tamními kočovnými kmeny. Vedl pak ještě dvě větší války, první proti odbojným kmenům Havázin a Thakíf, které donutil vítěznou bitvou v Hunajnu, těsném údolí mezi Mekkou a Tá'ifem, k poslušnosti, a proti městu Tá'ifu, které, třebaže je bez úspěchu obléhal, se mu nakonec samo poddalo a přijalo islám, a druhou na sever, aby pomstil na Byzantincích porážku a smrt Zajdovu. Ale pro horkou roční dobu se vrátil, dříve než dospěl k byzantské hranici. Dostal se jen do Tabúku, kde přijal projevy poslušnosti křesťanských a židovských obyvatelů některých blízkých osad.

Před těmito výpravami, v jejich průběhu i po nich přijímal Muhammad poselství četných kočovných kmenů, které se mu poddávaly a přijímaly islám, slibovaly věřit v jednoho Boha, platit náboženskou daň a poslouchat Prorokem nad nimi ustanovené správce.

Tak se počátkem roku 632 octla nejdůležitější část Arábie v Prorokově moci a znala se alespoň povrchně k islámu. V březnu toho roku navštívil znovu Mekku v době výroční pouti, kterou očistil od některých domnělých pohanských znešvaření a zavedl tím její islámský obřad. Pronesl při ní také k věřícím proslov, v němž jim souhrnně připomenul hlavní zásady islámu a zavedl rok měsíční místo roku sluneč-

ního, jehož Arabové dosud užívali, o 11–12 dní kratší a s měsíci o 29 nebo 30 dnech, pohyblivými oproti ročním obdobím. Tato „Pouť islámu (*Hadždž al-islám*)“ zvaná také „Poutí na rozloučenou (*Hadždž al-vidá‘*)“ byla posledním a jaksi kulminačním velkým náboženským úkonem Muhammadovým.

Navrátiv se do Medíny, obíral se ještě plánem nové výpravy na sever, aby pomstil smrt svého syna Zajda a jiných svých druhů u Mu‘ty. Toto tažení na byzantské hranice nechtěl však již vést sám, nýbrž svěřil velení Zajdovu synu Usámovi. Během válečných příprav byl však zachvácen nemocí, pravděpodobně v Medíně zcela běžnou zimnicí, které podlehl v pondělí 8. června 632 v náruči své nejmilejší ženy Á‘iši. Následující noci byl beze všech obřadností pochován příslušníky své rodiny s Alím v čele v domě Á‘išině na témž místě, kde zemřel.

Jako každé náboženství prodělal také islám delší vývoj v dogmatice, kultu i v právu, který byl výsledkem jeho dalších dějinných osudů. Zde jde prozatím jen o to, jak se nám jeví Muhammadovo učení v původní formě na základě jeho zjevení, bez ohledu na pozdější evoluci. Dva základní pojmy jeho učení jsou jedinnost boží a profetie, zjevení boží lidem prostřednictvím proroka Muhammada. Tyto základní dva články víry shrnuje vyznání víry (*šaháda*): „Není boha kromě Boha a Muhammad je posel boží (*lá iláha illá-l-láhu va-Muhammadun rasúlu-l-láhi*).“ Jedinnost boží se zdůrazňuje v kur‘ánu neustále a velmi důrazně. Muhammad označuje jediného Boha nejčastěji arabským apativem pro boha *iláh*, ale s určitým členem *al-iláh* (*al-láh*), tj. *Alláh*, určitý, jediný Bůh. Někdy mu dává také název Pán (*Rabb*). Obojí označení nebylo u Arabů ničím novým, poněvadž již v arabském pohanství tkvěl jakýsi zárodek monoteismu, byla zde totiž mezi množstvím bohů představa jednoho nejvyššího boha, jenž byl pokládán za tvůrce veškerenstva. Muhammadovo horlení se obracelo v podstatě proti přidružování jiných bohů k této nejvyšší bytosti. Pro přidružování má islám termín *širk*, což znamená tedy mnohobožství, ovšem i víru v Trojici u křesťanů, kteří jsou rovněž mnohobožci (*mušrikún*). Poněvadž staroarabská božstva byla Muhammadem prohlášena za demony, kteří neprávem svedli lidi k tomu, aby se jim klaněli, reklamoval každé kultovní místo, ať se v něm uctívalo jakékoli božstvo, pro jediného Boha a tomuto pravému Bohu všechna kultovní místa vrátit a zavést v nich pravý kult pokládal za hlavní úkol

islámu. Proto také nikdy neměl za nesprávné modlit se u Ka'by a Alláha nazýval i Pánem Domu (*Rabb al-Bajt*), tj. Ka'by. Uprostřed mekského období jeho prorocké působnosti ozývá se z jeho kázání pro Boha často název *ar-Rahmán*, „Slitovný“, jímž vyzdvihoval pod vlivem křesťanství milosrdnost boží, jevící se hlavně v seslání zjevení. Název *ar-Rahmán* je vlastně epiteton ornans a vedle něho dávají se v kur'ánu Bohu ještě mnohé jiné podobné přívlastky, substantiva nebo adjektiva, jako Převeliký, Mocný, Svatý apod., z nichž pak sestává spolu s vlastním jménem božím (Alláh) tzv. sto Překrásných jmen (*al-Asmá' al-husná*). Bůh je tvůrce světa, stvořil jej v šesti dnech se vším tvorstvem, jehož osudy stále řídí ze svého Trůnu (*al-'Arš, al-Kursí*) podle Knihy (*al-Kitáb*) nebo Desky (*al-Lauh*), která stojí před božím trůnem a obsahuje „taje boží (*ghujúb Alláh*)“, vše, co se dálo, děje a bude dít.

Tvorstvo se dělí na lidi, anděly a demony. Prvního člověka, Ádama, stvořil Bůh z hlíny a oživil ho vdechnutím duše. Skládá se tedy člověk z těla a duše, jakési hybné síly, která opouští tělo nejen ve smrti, nýbrž i ve spánku, a má v sobě utajen dvojí pud: k dobrému i k zlému. Andělé (*mal'ak, malak*) jsou služebníci boží a hrají kromě toho úlohu prostředníků mezi ním a ostatním tvorstvem i úlohu ochránců tvorstva. Démoni (*džinní*, fem. *džinníja*, kolektivum *džinn*), se mohou zjevovat v různých podobách lidských i zvířecích. Jsou to převážně zlé bytosti lidem nepřátelské; zdržují se na odlehlých, pustých místech a přijdou-li do styku s člověkem, způsobují v něm šílenství, vzteklinu apod. Muhammad byl poslán nejen k lidem, nýbrž i k džinům a také část džinů přijala islám a ti pak jsou v přátelském poměru k věřícím lidem. Džinové se prý s oblibou zdržují při hranici nebe a naslouchají tam rozmluvám andělů o osudech lidí, které sdělují věstcům. Na jednom místě kur'ánu (LXXII, 8) si džinové stěžují, že k hranicím nebe jsou postaveny stráže, takže jim nelze vyslechnout tyto zprávy. Muhammad chtěl tím patrně zatlačit do pozadí káhiny, které tímto způsobem zbavuje věrohodnosti. K džinům náležejí také satani (*šajtán*). Dábel (*Iblís*, z řec. diabolos) byl původně anděl, který se vzepřel rozkazu božímu, aby se poklonil Ádamovi, a byl proto Bohem zavržen. Byl mu však trest odložen až na konec světa a dovoleno mu probouzet v lidských duších utajený pud k zlému. Pokušitelskou roli sehrál hned u Ádama a Evy (Hauvá), a tím je připravil o pobyt v rajske zahradě. Hřích prarodičů pokládá však islám za vinu jen osobní bez následků pro jejich potomstvo, poněvadž každá duše nese své vlastní břímě.

Podle nejstarších zjevení bylo účelem všeho tvorstva velebit Boha, teprve v pozdějších stává se člověk centrem stvoření a jeho odměna nebo trest za poslušnost nebo odboj vůči Bohu konečným cílem boží tvorby. Člověk ponechán sobě samému by se nepovznosl k plnění boží vůle, poněvadž pud k zlému je stále drážděn Iblísem i zlými demony, vede ho k odboji proti Bohu a k páchání bezpráví na bližních.

Proto mu slitovný Bůh ukazuje správnou cestu ve zjevení, seslaném (*tanzíl*) prorokům z prototypu Knihy zjevení (*Umm al-Kitáb*), chovaného v nebi. Prorok (*nabí*) nebo posel boží (*rasúl Alláh*) zůstává člověkem se všemi lidskými vlastnostmi i s pudem k zlému, jenž ho také může svést k hříchu; nemůže rovněž dělat zázraky, leč výjimečně z vůle boží. Kromě zprostředkovatele zjevení je Prorok také vladař, který jako zástupce boží spravuje obec těch, kdo uvěřili v jeho poslání.

Poněvadž lidstvo snadno zapomíná na seslané mu zjevení a dává se lehkou svést z pravé cesty, muselo k němu být posláno více proroků, v různých dobách a k různým národům. Zjevené knihy těchto proroků obsahovaly až na některé podružné zvláštnosti, především rituální, v hlavních věcech totéž zjevení, které však během času upadlo v zapomenutí anebo bylo porušeno.

Mezi proroky, jež Bůh poslal před ním, uvádí Muhammad různé osoby biblické: Núha (Noe), Ibráhíma (Abrahám), Isháka (Izák), Ismá'íla (Ismael), Ja'kúba (Jakub), Júsufo (Josef Egyptský), Músu (Mojžíš), Dávuda (David), Sulajmána (Šalamoun), Ísu (Ježíš), a také arabské proroky Húda, Sáliha a Šu'ajba, jež Bůh poslal k starým arabským kmenům Ádu, Thamúdu a Madjanu, oddaným polyteismu. Muhammad sám má zvláštní postavení mezi proroky, je totiž posledním v jejich řadě před koncem světa neboli Pečetí proroků (*Chátam al-anbijá'*).

Muhammad dostal svá první zjevení ve stavu extáze a vlastně si nikdy nedovedl ujasnit způsob, kterým jsou mu zjevení sdělována. V první době měl dojem, že cítí blízkost samého Boha, většinou však předpokládá prostředníka mezi Bohem a sebou, nějakého anděla, obyčejně Džibrá'íla (Džibríl, Gabriel), jehož obrysy ve svých vizích viděl a jeho hlas slyšel. Později si vytvořil hypotézu o emanacích božích, kterými se zprostředkuje zjevení; z Boha totiž vychází Slovo (*Amr, Kalíma*), ze Slova Duch svatosti (*Rúh al-kudus*), jenž sděluje zjevení Prorokovi. Tím se přibližuje dogmatu o Trojici boží, které v křesťanské formě vášnivě odmítá a kromě toho v něm na místo Ducha svatého klade matku Ježíšovu Marii, pravděpodobně přiveden k tomu přebujelým

kultem Bohorodičky u monofyzitů. Nevyřešeným zůstává přitom poměr mezi Duchem svatosti a Džibrá'ilem, poněvadž vystupují vedle sebe jako zprostředkovatelé zjevení.

V tom, jaký má člověk poměr k zjevení, lze z některých míst kur'ánu usuzovat na svobodu lidské vůle, možnost rozhodnout se pro víru a poslušnost vůči Bohu anebo pro nevěru a nepravost. Zejména však převládá pro islám příznačné učení o predestinaci, o předurčení a osudu (*al-kadá' va-l-kadar*). To vyplynulo Muhammadovi z představy neomezené vůle Boha jakožto prapříčiny a zákona všeho dění. Bůh není ničím omezen, jeho rozhodnutí jsou nevyzpytatelná a od jeho vůle také odvisí, přijme-li člověk víru, anebo se oddá nevěře. Lidská myšlenka o vlastní vůli je pouhý sebeklam. Ti, kdo jsou předurčení k víře, které Bůh vede pravou cestou (*hudá, rušd*), musí plnit boží vůli, aby dosáhli odměny na onom světě. Bůh žádá od nich v podstatě dvojí: věřit v něho, odevzdat se do jeho vůle (*islám*), a dobré skutky (*sálihát, chajrát*), pod nimiž se rozumějí všechny ostatní povinnosti, které má člověk vůči Bohu a vůči bližním. Opominutí těchto povinností je hříchem (*chatí'a*), který však lze napravit pokáním (*tauba*) a usmířením (*kaffára*), např. propuštěním muslimského otroka, postem, nakrmením chudého apod.

Hlavní povinnosti muslima jsou shrnuty podle vzoru Mojžíšova desatera v deset přikázání (kur'án XVII, 23–40 a VI, 152–153), jež jsou stručně tato: 1) Nepřidružovat Bohu jiného boha a jemu jedině sloužit. 2) Dobře nakládat se zestárlými rodiči. 3) Dávat příbuzným, ubohým a pocestným, co jim náleží, ale bez marnotratnosti. 4) Nezabíjet děti ze strachu před zchudnutím. 5) Nesmilnit. 6) Nezabíjet, leč po právu, a při neúmyslném zabití dát výkupné. 7) Nedotýkat se jmění sirotků a dodržovat úmluvu. 8) Zachovávat správné míry a váhy. 9) Nepodezírat bez důvodu. 10) Nekráčat domýšlivě na zemi.

První z těchto přikázání obsahuje, byť nikoli výslovně uvedeny, povinnosti věřícího k Bohu, víru v jeho jedinnost, samo sebou i v prorocké poslání Muhammadovo a všechny pro muslimy závazné projevy poddanosti vůči Bohu: modlitbu (*salát*), půst (*saum, sijám*), placení náboženské daně (*zakát*), výroční pouť v Mekce (*hadždž*) a boj za víru (*džihád*). Zbývajících devět obsahuje povinnosti lidí k sobě navzájem. Některé se úplně shodují s obdobnými přikázáními Dekalogu, ostatní si vyžádaly poměry čistě arabské. V šestém se rozumí zabitím po právu také krevní msta (*tha'r, kisás*), kterou se Muhammadovi nepodařilo odstranit, pouze zmírnit. Osmé si vynutily zvláště poměry mekské a je na

jiných místech kur'ánu ještě doplněno zákazem lichvy, čímž se míní půjčování na jakýkoliv úrok. Desáté žádá od věřících důstojné chování, slušící se pro služebníka božího. V medínském období své působnosti vydal Prorok ještě některá nařízení rázu spíše policejního a hygienického, jako zákaz krádeže, požívání krve, nečistých zvířat a zdechlin, pití vína a hraní *majsiru*, jakéhosi arabského druhu loterie.

Lidský život na tomto světě je vzhledem k věčnosti jen přechodný a nicotný. Přes tuto skutečnost nezavrhuje Muhammad vezdejší statky, jejich získávání a rozmnožování, neboť i statky tohoto světa jsou dary boží, nesmějí však člověku bránit v službě Bohu a odvracet ho od získávání zásluh pro onen svět. Víra v posmrtný život klade se v islámu hned vedle víry v jednoho Boha. Soudný den (*Jaum ad-dín*) má být muslimovi předmětem strachu, proto je příznačný pro islám pocit hříšnosti, nejistoty o výsledku Posledního soudu, strachu z věčného trestu a bázně před Bohem jako přísně spravedlivým soudcem. Prorok podléhal totiž silně vlivům východokřesťanského mnišství, obračejícího zřetel hlavně k věčnosti; odtud pocházejí časté obšírné popisy posledních věcí světa a lidstva v kur'ánu. Jsou ovšem v těchto líčeních mnohé variace, nejasnosti i rozpory, které pak daly islámské eschatologii široké pole k uplatnění fantazie.

Podle těchto líčení je smrt odloučením duše od těla, které způsobuje buď sám Bůh, anebo anděl smrti (*malak al-maut*). Tělo se obrací v prach, duše, kterou si Prorok zřejmě pod vlivem nestoriánství představoval jako nějakou substanci, dávající tělu život, může existovat bez těla, ale sama o sobě nemá vědomí ani vůli, upadá do jakéhosi bezesného spánku, v němž zůstává až do opětovného spojení s tělem v den zmrtvýchvstání. Toto spojení bude novým tvůrčím aktem božím, ale duši se bude zdát, jako by toto spojení následovalo bezprostředně po smrti. Jen duše mučedníků, kteří padnou v boji za víru, probouzí Bůh ještě přede dnem zmrtvýchvstání a uvádí je do ráje.

Až nadejde zkáza tohoto světa a zmrtvýchvstání, shromáždí se na znamení, jež bude dáno zvukem trouby nebo hlasem anděla, vzkříšení lidé a džinové k Poslednímu soudu na veliké pláni (*mahšar*), kde se jim objeví Bůh nesen na trůnu osmi anděly a obklopen andělskými zástupy. Líčení soudu není v kur'ánu jednotné. Podle staršího pojetí bude dán spravedlivým do pravé, hříšníkům do levé ruky seznam jejich skutků, podle pozdějšího pojetí budou skutky každého zváženy na ohromných váhách; ten, jehož miska dobrých skutků bude převažovat,

bude odměněn, ten, u něhož tato miska půjde do výše, propadne trestu. Tak se vytvoří dva zástupy, ospravedlnění se shromáždí po pravici Trůnu božího, zatracení po levici. Rozhodnutí Posledního soudu bude konečné, odměna a trest na něm vyřčené budou věčné. Jen jedno místo kur'ánu naznačuje možnost změny, kdyby se Bohu zalíbilo.

Hlavní odměnou spravedlivých bude hledění na tvář boží a věčný mír. Přebývat budou v ráji (*džanna*), jenž se líčí jako Zahrady slasti (*Džinám an-na'ím*) protékané řekami, na jejichž březích sedí v nádher-
ných šatech ve stínu stromů, na poduškách a koberecích, oblažováni věčně mladými děvčaty s velkýma, černýma očima (*húr*, sing. *húríja*). Jedí ovoce, které se samo k nim sklání ze stromů, pijí vodu z rajskeho pramene (*Tasním*) anebo víno, které jim nalévají krásní rajští chlapi (*vildán / ghilmán / al-džanna*). Podrobnosti popisů ráje se značně různí a ještě větší jsou rozdíly v popisech pekla. To se líčí jednou jako ohnivá propast, v níž jsou odsouzenci věčným palivem pekelného Ohně (*an-Nár*), jindy jako mučírna s okovy a řetězy. Také tam je pramen jmé-
nem Ghislín, ale jeho voda je vřelá a kalná, netiší žížeň, nýbrž způsobuje dávení, pekelné ovoce je páchnoucí a plody pekelného stromu Zakkúmu jsou hlavy satanů. Rozdílnost všech těchto líčení byla způsobena tím, že Muhammadovi se vybavovaly rozmanité eschatologické fantazie východního křesťanství a manicheismu, s nimiž se různými způsoby seznámil.

Muhammad až do své smrti pevně věřil ve své prorocké poslání a tato víra mu dopomohla k vítězství. V jeho činnosti, zvláště v jejím mekském období, je mnoho podobného počínání starozákonních pro-
roků a nestranný pozorovatel, třebaže najde v jeho učení různou slabou stránku a v jeho medínském působení mnohé činy, jež lze těžko omlou-
vat i s ohledem na dobu a prostředí, nemůže ani jemu v tomto smyslu upřít právo na název Proroka. O Araby získal si nesporně velké zásluhy, poněvadž je sjednotil ideou náboženskou, přivodiv tak konec pohanství (*džáhílíja*, tj. doba nevědomosti) v jejich dalším dějinném vývoji, z roz-
tříštěných kmenů vytvořil národ a tím dal jim a později i jinonárodním vyznavačům svého učení základ k nesčetným možnostem vývoje poli-
tického, hospodářského a kulturního; rychlý pak růst teokratického státu jím založeného daleko za hranice poloostrova a rozšíření jeho učení u miliónu příslušníků jiných národů dalo mu význam světový.

VYBRANÝ SLOVNÍČEK CIZÍCH TERMÍNŮ

atabeg – pův. poručník nezletilého seldžuckého prince, za něhož fakticky vládl jeho jménem; někdy rozšířil svoji moc natolik, že se stal nezávislým vládcem určité oblasti

b. – v arabských jménech zkratka pro „ibn“ (syn)

bádija – 1) poušť; 2) kočovníci; 3) přechodný pobyt v poušti

bará'a – zproštění závazku či viny a současně termín pro písemné potvrzení o zaplacení daně

beg' bej – vojensko-administrativní hodnost, která s sebou nesla povinnost politické a vojenské správy ve svěřeném území

bejlerbej – osmanský vrchní vojenský místodržící čili guvernér provincie

berát – lenní list v osmanské administrativě

bordura – ozdobné lemování, např. koberce, šatu apod.

dervíš – perský název (pův. význam „žebrák“) pro náboženské askety, kteří se od XII. stol. často sdružovali do různých bratrstev

devširme – odvádění křesťanských chlapců do osmanských služeb, nejčastěji vojenských, ale i úřednických

díván – pův. účetní registr dle perského vzoru. Později 3 hlavní významy: 1) kancelář finanční správy; 2) shromáždění hodnostářů, v němž panovník či vezír vyřizovali důležité vládní záležitosti (též sál pro toto zasedání); 3) sbírka výtvorů jednoho básníka nebo skupiny poetů, seřazená abecedně podle rýmů

dragoman – vlivný úřední tlumočnick, často řeckého původu, který pracoval ve službách Porty při stycích se západními státy

džámi' – původně přívlastek („shromážďující“) pro velký masdžid, později se pak v tomto významu užívalo slova samostatně. Nejdůležitějším příslušenstvím dž. je věž (mi'dhana, manára), nádvoří a vodní nádrž, často byly u něho též zřizovány vyšší škola (madrasa), knihovna, nemocnice, stravovna apod.

džizja – daň z hlavy, kterou platilo nemuslimské obyvatelstvo

efendi – turecký vzdělanec znalý islámského práva a literatury, který mnohdy zastával v osmanské říši XVIII. a XIX. stol. vysoké funkce

ejálet – osmanská provincie, v jejímž čele stál sultánův správce válí či bejlerbej

emír, amír – titul vladářů menších islámských států a náčelníků beduínských kmenů, později civilních a vojenských hodnostářů vůbec, kteří měli od sultána propůjčeno léno

enkomion (řec.) – chvalo zpěv, chvála

fakih – znalec islámské právní vědy (*fikh*) založené na zjeveném zákonu Božím (*šari'a*)

fakír – jeden z arabských názvů (znamená dosl. „chudý“) pro muslimského asketu vyhledávajícího prostý život a tělesné strádání

fatvá, fetva – dobrozdání v právní otázce, které vydává muftí

ferman – úřední písemný výnos či nařízení (tur.)

futúva – muslimské domobranecké sbory, které se zakládaly na organizaci dervíšských řádů v období středověku

ghazel – v arabské, perské a turecké poetice kratší lyrická báseň (zpravidla 5–15 dvojverší) s jednotným metrem a průběžným rýmem; mívala náměty erotické, bakchické, mystické či reflexivní, později též polytematická

ghazv – loupežná výprava arabských kočovníků proti jinému kmeni nebo usedlým zemědělcům

ghijár – rozlišující barevné označení na oděvu pro jinověrce

hadíth – tradice o výrociích a skutcích proroka Muhammada (nebo též jednotlivá zpráva): Je po ku'ránu druhým pramenem theologicko-právní vědy (*fikh*) a skládá se z vlastního znění textu a z uvedení řetězce osob, jež dokládají jeho pravdivost

hádžib – vysoký hodnostář („komoří“), v hierarchii státní správy předsedal sboru vezírů, později i emírů (za vlády mamlúkú)

chán – 1) velký dům většinou čtvercového půdorysu v orientálním městě, kde si cestující a kupci najímali místnosti k ubytování, uložení zboží a ustájení zvířat; často se v něm též obchodovalo; 2) titul mongolského vládce, později užívaný i dalšími nearabskými panovníky

chánaka – muslimský řádový dům, obdoba kláštera, určený k mystické kontemplaci a duchovním cvičením

charádž – původně činže ze společného pozemkového majetku muslimské obce, později prostě pozemková daň

chass – největší léno, náležící tureckému sultánovi nebo jeho nejvyšším úředníkům

chatíb – islámský kazatel, vystupující se svou promluvou při páteční modlitbě na kazatelně (*minbar*) džámi'ú. Žádalo se od něho theologické vzdělání a zmocnění od chalífy

chusrau – perské označení velkého krále z dynastie Sásánovců; Arabové tak nazývali (*kisrá*) obecně mocného a bohatého panovníka

chutba – páteční kázání k věřícím v džámi'ú. První část obsahuje náboženské rozjímání či poučení, zatímco druhá je chvalořečí na Boha, prosbou za Proroka, jeho rod a některé druhy, za hlavu státu a muslimskou obec

imaret, *'imára* – osmanská stravovna pro zaměstnance džámi'ú, přidružených zařízení a pro chudé

íván – prostranný výklenek obdélníkového půdorysu v arabském domě či madrase. Bývá vyvýšený, otevřený do nádvoří a slouží k přijímání hostů, modlitbám, přednáškám ap.

kajsánija – jedna z nejstarších sekt ší'y (od konce 7. stol.) v Kúfě, jejímž zakladatelem snad byl blíže neznámý Abú 'Amra Kajsán, hlavním šířitelem pak samozvaný prorok al-Muchtár, který se prý zmocnil veškerého tajemného poznání od 2 synů Alího – al-Hasana a al-Husajna

kalám – islámská spekulativní dogmatika, která k běžným věroučným pramenům řadila jako kritérium též rozum

karvanseray – nocležna pro počestné a karavany, kde byla k dispozici potrava i píce pro zvířata (viz *chán*)

keškúl – dervíšská brašna na almužny, původně z kokosového ořechu, nošená na řemenu přes rameno

kibla – směr, kterým se obrací muslim při modlitbě, a to od r. 624 ke Ka'bě v Mekce (dřívější směr byl k Jeruzalému)

komasace – scelování, spojování, nahromadění (z lat.)

lakab – přezdívka či příjmení podle nápadné fyzické nebo duševní vlastnosti, zaměstnání apod. Rovněž čestné příjmení chalífů (od Abbásovců), vladařů a vysokých hodnostářů

madhab – sunnitský právní směr. Uznávány jsou čtyři podle svých zakladatelů Málíka b. Anas, Abú Hanífy, aš-Šáfi'ího a Ibn Hanbala a v detailech rozličně interpretují 4 prameny islámského práva

madrasa – islámská vysoká škola, v jejíž prostorné stavbě byli ubytováni studenti, někdy i profesori. Přednášely se zde teologické a právní obory. Absolvent se mohl stát chatíbem, imámem, soudcem, profesorem, úředníkem atd.

mahdí – nejprve arabské čestné označení „Bohem správně vedeného“, později vztahováno ší'itů na tzv. skrytého nesmrtelného imáma, který přijde ve vhodném čase obnovit na zemi víru a spravedlnost

manára – alternativní název *mi'dhany* (viz tam), dnes méně používaný, a to snad pro svůj druhý význam – „maják“

masdžid – původní název islámské modlitebny, vlastně „místo prostrací“; později tak byly nazývány jen menší modlitebny

mazár – poutní či návštěvní místo, převážně šlo o hrobku svěťce

mi'dhana – věž příslušící k džámi'ú, která je určena ke svolávání věřících k modlitbě.

Mívá kruhový kvadratický či polygonální půdorys, schodiště zpravidla uvnitř a jednu nebo více vnějších galérií pro svolavače (*mu'adhdhina* – *muezzina*)

mihráb – výklenek ve stěně džámi'ú ve směru modlitby, ke Ka'bě (viz *kibla*). Byl k tomuto účelu zřizován však až od poč. VIII. stol., dříve v něm byl umístěn stolec chalífy

minbar – kazatelna v džámi'ú, z níž promlouvá každý pátek *chatíb* (viz tam)

muftí – znalec islámského práva, který odpovídá svými dobrozdánými na praktické otázky denního života

musallá – modlitební místo ve volné přírodě, později rovněž modlitebna jako stavba
muvaššah – strofická forma středověké arabské umělé poezie, která vznikla v Andaluzii a odtud pronikla do dalších arabských oblastí. Náměty jsou převážně milostné, užívá spisovného jazyka a klasických arabských časoměrných meter. Často byl zhudebňován

nišandži – vyšší osmanský úředník, výlučně oprávněný opatřit sultánským znakem listiny

pádišáh – perský titul nejvyššího vládce v říši, dosl. „trůnní císař“

paša – nejvyšší osmanská vojensko-správní hodnost, která opravňovala k výkonu nejvyšších státních funkcí

ribát – 1) opevněný muslimský klášter, jehož osazenstvo bylo vedle náboženských úkonů pověřeno bojovat proti nevěřícím; 2) útulek pro poutníky

rigistán – středoasijské prostranství, ve kterém se nacházelo tržiště
rivák – v džámi‘u krytý ohoz nesený sloupy či pilíři (obdoba kolonády)
rubá‘í – básnická forma čtyřverší, kde první dva sdruženě rýmované verše rozvíjejí
téma, třetí nerýmovaný přináší novou myšlenku, zatímco čtvrtý, opakující rým dvou
prvních, uzavírá téma pointou. Dříve oblíbený útvar pro aforistické vyjadřování
úvah o životě
sadra‘zam – turecký název velkovezíra, nejvyššího nositele výkonné moci
sajfija – muslimské letní válečné nájezdy do sousedních křesťanských území za účelem
získání kořisti
santon – muslimský světec, zbožný derviš
sémantron – bicí zařízení, zvon, gong (řec.); odtud *sémanterie* – zvonice v Byzanci
seray, saray – turecká palácová stavba
sipahi – příslušník osmanské lenní jízdy, držitel léna nejnižší kategorie, tzv. *timaru*
súfí – muslimský mystik, oblékající se do hrubého oděvu z vlny (*súf*), který symbolizo-
val chudobu a odříkání
šáhnáme – historická veršovaná kronika o slavných činech panovníků, jejíž termín byl
odvozen od Firdausiho Šáhnáme, tj. „Kniha králů“
šarí‘a – zákon Boží, souhrn kultovních a právních příkazů, sestavený na základě
kur‘ánu a hadíthů. Určuje poměr člověka k Bohu i lidí navzájem
šarif – čestný titul („vznešený, urozený“) pro ty, kdož odvozují svůj původ od Proroka.
Požívali některých právních výsad, např. osvobození od zakátu, byla jim vyplácena
státní apanáž, měli své soudce atd.
šerefa – ohoz manáry
tasauvuf – islámská mystika, která vznikla pod vlivem novoplatónského učení o ema-
naci Boha do vesmíru jako reakce proti racionalismu kalámu. Její vyznavači se po-
dle odívání nazývali súfiové (viz tam), dále fakírové a dervíši
tazkira – v perské a turecké literatuře termín pro biografické sbírky básníků (s ukázka-
mi), světců, šejchů apod. Dělí se na všeobecné a speciální a jsou řazeny chrono-
logicky, geograficky, žánrové či lexikálně
timar – nejmenší léno, jehož správou byl pověřen sipahi
tujug – turecká lyrická básnická forma
‘*ulamá‘* – souhrnný název odborníků v různých oblastech islámské teologie a práva
(sign. ‘*alím*)
vilajet – osmanská provincie, v jejímž čele stál sultánův správce válí či bejlerbej (srv.
ejalet)
zadžal – strofická forma středověké arabské poezie s refrémem, původně andaluská. Na
rozdíl od muvaššahu (viz tam) užívá hovorového jazyka, čímž se uvolňuje časomíra
zakát – povinná almužna, odváděná každoročně muslimy z určitých druhů majetku, ze-
jména z plodin a dobytka
zi‘amet – středně velké léno, které spravoval v určitém tureckém okrese *zá‘im* podříze-
ný bejovi

PŘEHLED HLAVNÍCH VLÁDNOUCÍCH DYNASTIÍ V OBLASTI ISLÁMU

VOLENÍ CHALÍFOVÉ (632–661):

Abú Bakr (632–644)

Umar b. al-Chattáb (634–644)

Uthmán b. Affán (644–661)

Alí b. Abí Tálíb (656–661)

UMAJJOVCI (661–750):

Mu'ávija I. (661–680)

Jazíd I. (680–683)

Mu'ávija II. (683)

Marván I. (683–685)

Abdulmalik (685–705)

al-Valíd I. (705–715)

Sulajmán (715–717)

Umar II. (717–720)

Jazíd II. (720–724)

Hišám (724–743)

al-Valíd II. (743–744)

Jazíd III. (744)

Ibráhím (744)

Marván II. (744–750)

ABBÁSOVCI (750–1258):

Abú-l-Abbás Abdulláh as-Saffáh
(750–754)

al-Mansúr (754–755)

al-Mahdí (775–785)

Músá al-Hadí (785–786)

Hárún ar-Rašíd (786–809)

al-Amín (809–813)

al-Ma'mún (813–833)

al-Mu'tasim (833–842)

al-Váthik (842–847)

al-Mutavakkil (847–861)

al-Muntasir (861–862)

al-Musta'in (862–866)

al-Mu'tazz (866–869)

al-Muhtadí (869–870)

al-Mu'tamid (892–902)

al-Muktafí (902–908)

al-Muktadir (908–932)

al-Káhir (932–934)

ar-Rádi (934–940)

al-Muttakí (940–944)

al-Mustakfí (944–946)

al-Muti' (946–974)

al-Tá'í' (974–971)

al-Kádir (991–1031)

al-Ká'im (1031–1075)

al-Muktadí (1075–1094)

al-Mustazhir (1094–1118)

al-Mustaršid (1118–1135)

al-Rášid (1135–1136)

al-Muktafí (1136–1160)

al-Mustandžid (1160–1170)

al-Mustadí' (1170–1180)

an-Násir (1180–1225)

az-Záhir (1225–1226)

al-Mustansir (1226–1242)

al-Musta'sim (1242–1258)

UMAJJOVCI VE ŠPANĚLSKU

(756–1031):

Abdurrahmán I. (756–788)

Hišám I. (788–796)

al-Hakam I. (796–822)

Abdurrahmán II. (822–852)

Muhammad I. (852–886)

al-Mundhir (886–888)

Abdulláh (888–912)

Abdurrahmán III. (912–961)

al-Hakam II. (961–976)

Hišám II. (976–1009 a 1010–1013)

Muhammad II. al-Mahdi (1009)

Sulajmán (1009–1010 a 1013–1016)

Abdurrahmán IV. (1018)

Abdurrahmán V. (1023)

Muhammad III. (1023–1025)

Hišám III. (1027–1031)

IDRÍSOVCI V MAROKU (788–974):

Idrís I. (788–793)

Idrís II. (804–828)

Muhammad b. Idrís (828–836)

Alí I. (836–849)

Jahjá I. (849)

Jahjá II. (849–863)

Alí II. (863–880)

Jahjá III. (880–905)

Jahjá IV. (905–912)

al-Hasan (912–915)

Abú-l-Ajš (948–954)

al-Hasan (954–974)

RUSTAMOVCI V ZÁP. ALŽÍRSKU

(777–909):

Abdurrahmán b. Rustam (777–784)

Abdulvahháb (784–823)

Abú Sa'íd (823–868)

Abú Bakr (868)

Abú-l-Jakzán (868–894)

Abú Hátim (894–897) a 901–907)

Ja'kúb b. Aflah (897–901 a 907–909)

AGHLABOVCI V TUNISKU

(800–909):

Ibráhím I. b. al-Aghlab (800–812)

Abú-l-Abbás Abdulláh I. (812–817)

Zijádatulláh I. (817–838)

Abú Ikál al-Aghlab (838–841)

Abú-l-Abbás Muhammad I. (841–856)

Abú Ibráhím Ahmad (856–863)

Zijádatulláh II. (863)

Abú-l-Gharáník Muhammad II.

(863–875)

Abú Ishák Ibráhím II. (875–902)

Abú-l-Abbás Abdulláh II. (902–903)

Abú Mudar Zijádatulláh III. (903–909)

TÁHIROVCI V CHURÁSÁNU

(821–875):

Táhir b. al-Husajn (821–822)

Talha (822–828)

Abdulláh (828–845)

Táhir II. (845–862)

Muhammad (862–873)

Táhir III. (873–875)

SAFFÁROVCI V JIHOVÝCH.

ÍRÁNU (861–900):

Ja'kúb b. Lajth as-Saffár (861–879)

Amr b. Lajth (879–900)

SÁMÁNOVCI V TRANSOXANII

(892–1005):

Ismá'íl b. Ahmad (892–907)

Abú Nasr Ahmad (907–914)

Abú-l-Hasan Nasr (914–943)

Núh I. (943–954)

Abdulmalik I. (954–961)

al-Mansúr I. (961–976)

Núh II. (976–997)

al-Mansúr II. (997–999)

Abdulmalik II. (999–1000)

Ismá'íl al-Muntasir (1000–1005)

GHAZNOVCI – AFGHÁNISTÁN

A PANDŽÁB (977–1186):

Sebüktegin (977–997)

Ismá'íl (997–999)

Mahmúd (999–1030)

Mas'úd (1030–1042)

Maudúd (1042–1048)

Abú-l-Hasan Alí (1048–1049)

Abdurrašíd (1049–1053)

Farruchzád (1053–1059)

Ibráhím (1059–1099)

Abú-s-Sa'd Mas'úd (1099–1114)

Šírzád (1114–1115)

Arslan (1115–1118)

Bahramšáh (1118–1152)

Chusrau-Šáh (1152–1160)

Chusrau-Malik (1160–1186)

TÚLÚNOVCI V EGYPTĚ A SÝRII

(868–905):

Ahmad b. Túlún (868–884)

Chumarávajh (884–896)

Džajš (896)
Hárún (896–905)
Šajbán (905)

ICHŠÍDOVCI V EGYPTĚ (935–969):

Muhammad b. Tugďž al-Ichšíd
(935–946)
Abú-l-Kásim Unundžur (946–960)
Abú-l-Hasan Alí (960–966)
Abú-l-Misk Káfúr (966–968)
Abú-l-Faváris Ahmad (968–969)

ZIJÁROVCI V ÍRÁNU (928–1069):

Mardávidž b. Zijár (928–935)
Vušmgír b. Zijár (935–967)
Bísutún b. Vušmgír (967–1012)
Manúčihr b. Kábús (1012–1029)
Anúširván b. Manúčihr (1029–1049)
Kábús b. Dára (1049–1069)

FÁTIMOVCI V SEV. AFRICE A EGYPTĚ (309–1171):

al-Mahdí Ubajdulláh (909–934)
al-Ká'im (934–946)
al-Mansúr (946–953)
al-Mu'izz (953–975)
al-Azíz (975–996)
al-Hákim (996–1021)
az-Záhir (1021–1036)
al-Mustansir (1036–1094)
al-Musta'lí (1094–1101)
al-Ámir (1101–1130)
al-Háfiz (1130–1149)
az-Záfir (1149–1154)
al-Fá'iz (1154–1160)
al-Ádid (1160–1171)

BÚJOVCI V IRÁKU A PŘIL. OBLASTECH (932–1055):

Imáduddaula (932–949)
Mu'izzuddaula (936–967)
Ruknuddaula (947–977)
Adududdaula (949–983)
Izzuddaula (967–978)

Samsámuddaula (983–998)
Sarafuddaula (987–989)
Bahá'uddaula (989–1012)
Sultánuddaula (1012–1021)
Mušarrifuddaula (1021–1025)
Džaláluddaula (1025–1043)
Imáduddaula II. (1043–1048)
Imáduddín (1024–1048)
al-Malik ar-Rahím (1048–1055)

HAMDÁNOVCI V SÝRII A MEZOPOTÁMII (929–1004):

Násiruddaula (929–969) – M.
al-Ghadanfar (969–979) – M.
Sajfuddaula (945–967) – S.
Sa'duddaula (967–991) – S.
Sa'íduddaula (991–1002) – S.
Abú-l-Hasan Alí (1002–1004) – S.
Abú-l-Ma'álí Šaríf (1004) – S.

SELDŽUKOVCI

Velcí:
Tugrilbeg (1038–1063)
Alparslan (1063–1072)
Malikšáh (1072–1092)
Mahmúd (1092–1094)
Barkijaruk (1094–1104)
Malikšáh II. (1104–1105)
Muhammad (1105–1118)
Ahmad Sandžar (1118–1157)

Maloasijští:
Süleyman I. (1077–1086)
Kilič Arslan (1086–1107)
Malikšáh I. (1107–1116)
Mas'úd I. (1116–1156)
Kilič Arslan II. (1156–1192)
Kaj Chusrau I. (1192–1196)
Süleyman II. (1196–1204)
Kilič Arslan III. (1204)
Kaj Chusrau I. (1204–1210)
Kaj Kávus (1210–1219)
Kaj Kubád I. (1219–1237)
Kaj Chusrau II. (1237–1246)

Kaj Kávus II. (1246–1257)
Kilič Arslan IV. (1257–1265)
Kaj Chusrau III. (1265–1282)
Mas‘úd II. (1282–1293 a 1303–1305)
Kaj Kubád II. (1293–1303 a 1305–1307)

Syrští:

Abú Sa‘íd Tutuš (1078–1095)
Rídván (1095–1113)
Dukak (1095–1103)
Alparslan al-Achras (1113–1114)
Sultánšáh (1114–1117)

Iráčtí:

Abú-l-Kásim Mahmúd (1118–1131)
Abú-l-Fath Davud (1131–1132)
Tugril I. (1132–1134)
Mas‘úd (1134–1152)
Malikšáh (1152–1153)
Muhammad (1153–1158)
Süleymanšáh (1159–1161)
Arslanšáh (1161–1176)
Tugril II. (1176–1194)

Kirmánští:

Kara Arslan (1042–1074)
Kirmánšáh (1074)
Sultánšáh (1074–1085)
Turanšáh (1085–1097)
Íránšáh (1097–1101)
Arslanšáh I. (1101–1142)
Muhammad I. (1142–1156)
Tugrilšáh (1156–1169)
Bahramšáh (1169–1174)
Arslanšáh II. (1174–1176)
Turanšáh II. (1176–1183)
Muhammad II. (1183–1186)

ALMORAVIDÉ VE ŠPANĚLSKU
(1061–1147):

Júsuf b. Tášfín (1061–1106)
Alí b. Júsuf (1106–1143)
Tášfín b. Alí (1143–1145)
Ibráhím (1145)
Ishák b. Alí (1145–1147)

ALMOHADÉ VE ŠPANĚLSKU
(1130–1269):

Abdulmu‘min (1130–1163)
Abú Ja‘kúb Júsuf (1163–1184)
al-Mansúr (1184–1199)
Muhammad an-Násir (1199–1214)
Júsuf al-Mustansir (1214–1224)
Abdulvahíd (1224)
al-Ádil (1224–1227)
al-Ma‘mún (1227–1232)
ar-Rašíd (1232–1242)
as-Sa‘íd (1242–1248)
al-Murtadá (1248–1266)
Abú-l-Ulá (1266–1269)

MULÚK AT-TAWÁ‘IF
(ŠPANĚLSKO, 11. ST.):

Hammúdovci (1010–1058), Málaga,
Algeciras
Abbádovci (1023–1091), Sevilla
Zíríovci (1012–1090), Granada
Džahvarovci (1031–1085), Córdoba
Dhúnnúnovci (1028–1085), Toledo
Ámirovci (1021–1065), Valencia
Aftasovci (1022–1094), Badajoz
Sumádhovci (1038–1091), Almería
Tudžíbovci a Húdoovci (1019–1142), Za-
ragoza

AJJÚBOVCI V EGYPTĚ
(1169–1250):

Saláhuddín (1169–1193)
al-Azíz I. (1193–1198)
al-Mansúr Muhammad (1198–1200)
al-Ádil I. (1200–1218)
al-Kámil (1218–1238)
al-Ádil II. (1238–1240)
as-Sálih (1240–1249)
Turanšáh al-Mu‘azzam (1249–1250)

MAMLÚCI V EGYPTĚ (1250–1517):

Bahrí:
Mu‘izzuddín Ajbak (1250–1257)
al-Mansúr Núruddín Alí (1257–1259)

al-Muzaffar Kutuz (1259–1260)
az-Záhir Ruknuddín Bajbars
(1260–1277)
as-Sa'íd Baraka (1277–1279)
al-Ádil Badruddín Salámiš (1279)
al-Mansúr Kalá'ún (1279–1290)
al-Ašraf Chalíl (1290–1293)
an-Násir Muhammad (1293–1294,
1298–1308, 1309–1340)
al-Ádil Kitbuga (1294–1296)
al-Mansúr Ladžin (1296–1298)
al-Mizaffar Bajbars II. (1308–1309)
al-Mansúr Abú Bakr (1340–1341)
al-Ašraf-Kudžuk (1341–1342)
an-Násir Ahmad (1342)
as-Sálih Ismá'íl (1342–1345)
al-Kámil Ša'bán (1345–1346)
al-Muzaffar Hadždží I. (1346–1347)
an-Násir al-Hasan (1347–1351,
1354–1360)
as-Sálih Saláhuddín (1351–1354)
al-Mansúr Muhammad (1360–1363)
al-Ašraf Ša'bán II. (1363–1376)
al-Mansúr Alá'uddín Alí (1370–1381)
as-Sálih Hádždží II. (1381–1382,
1389–1390)

Burdží:
az-Záhir Barkúk (1382–1389,
1390–1399)
an-Násir Faradž (1399–1405,
1406–1412)
al-Mansúr Abdul'azíz (1405–1406)
al-Ádil al-Musta'ín (1412)
al-Mu'ajjad Sajfuddín (1412–1421)
al-Muzaffar Ahmad (1421)
az-Záhir Sajfuddín Tatar (1421)
as-Sálih Muhammad (1421–1422)
al-Ašraf Barsbáj (1422–1438)
al-Azíz Džamáluddín Júsuf (1438)
az-Záhir Džakmak (1438–1453)
al-Mansúr Uthmán (1453)
al-Ašraf Inal (1453–1460)
al-Mu'ajjad Ahmad (1450–1461)
az-Záhir Chuškadan (1461–1467)

az-Záhir Bilbaj (1467)
az-Záhir Timurbuga (1467–1468)
al-Ašraf Kajtbáj (1468–1496)
an-Násir Muhammad (1496–1498)
al-Ašraf Kajtbáj (1468–1496)
an-Násir Muhammad (1496–1498)
az-Záhir Kánsúh (1498–1499)
al-Ašraf Džanbalat (1499–1500)
al-Ádil Tumanbáj (1500)
al-Ašraf Kánsúh al-Gaurí (1501–1516)
al-Ašraf Tumanbáj (1516–1517)

ZANGÍOVCI V IRÁKU (1127–1174):

Imáduddín Zangi (1127–1146)
Núruddín (1146–1174)
Ismá'íl (1174)

CHVÁRIZM-ŠÁHOVÉ (1077–1231):

Anuštegin (1077–1098)
Kutbuddín (1098–1127)
Atsiz (1127–1156)
II-Arslan (1156–1172)
Sultánšáh (1172–1193)
Tekiš (1193–1200)
Alá'uddín Muhammad (1200–1220)
Mengüberdi (1220–1231)

MONGOLOVÉ (1206–1335):

Velcí chakanové:
Čingiz Chán (1206–1227)
Ögedej (1227–1241)
Türakina (1241–1246)
Küjüek (1246–1249)
Möngke (1249–1259)
Kubilaj (1259–1294)

Ílcháni:
Hülegü (1256–1265)
Abaka (1265–1282)
Teküder (1282–1284)
Argun (1284–1291)
Gajchatu (1291–1295)
Bajdu (1295)
Gazan (1295–1304)
Öldžejtü (1304–1317)
Abú Sa'íd (1317–1335)

TIMUROVCI (1370–1506):

Timur (1370–1405)
Šáhruĥ (1405–1447)
Ulugbeg (1447–1449)
Abdullatíf (1449–1450)
Abdulláh (1450–1451)
Abú Sa'íd (1451–1496)
Ahmad (1469–1494)
Husajn-i Bajkara (1470–1506)

**MUZAFFAROVCI VE FÁRSU
(1313–1387):**

Muhammad b. al-Muzaffar (1313–1358)
Šáh Šudžá' (1358–1384)
Šáh Mahmúd (1363–1375)
Zajn al-Ábidín (1384–1387)

**KARAKOJUNLU V ÁZER-
BÁJDŽÁNU (1379–1468):**

Kara Muhammad Turmuš (1379–1389)
Kara Júsuĥ (1389–1400 a 1406–1420)
Iskandar (1420–1438)
Džahánšáh (1438–1467)
Hasan Alí (1467–1468)

**AKKOJUNLU V ÁZEBÁJDŽÁNU
(1403–1502):**

Bahá'uddín Kara Osman (1403–1435)
Hamza Beg (1435–1444)
Džahángír (1444–1453)
Uzun Hasan (1453–1478)
Chalíl (1478–1479)
Ja'kúb (1479–1491)
Bajsungur (1491–1492)
Rustam (1492–1496)
Ahmad Gevde (1496–1497)
Murád (1497–1502)

SAFÍOVCI V ÍRÁNU (1501–1736):

Ismá'íl I. (1501–1524)
Tahmásp (1524–1576)
Ismá'íl II. (1576–1577)
Chodábende (1577–1581)
Abbás I. Veliký (1587–1629)

Safí I. (1628–1642)
Abbás II. (1642–1666)
Safí II. Sulejmán (1666–1694)
Husajn (1694–1722)
Tahmásp II. (1722–1732)
Abbás III. (1732–1736)

AFŠÁROVCI V ÍRÁNU (1736–1795):

Nádír Šáh (1736–1747)
Ádil (Alí-Kulíchán) (1747–1748)
Ibráhím (1748)
Šáhruĥ (1748–1795)

**KÁDŽÁROVCI V ÍRÁNU
(1779–1925):**

Aga Muhammad (1779–1797)
Fath Alí Chán (1797–1834)
Muhammad (1834–1848)
Násiruddín (1848–1896)
Muzaffaruddín (1896–1907)
Muhammad Alí (1907–1909)
Ahmad (1909–1925)

**PAHLAVÍOVCI V ÍRÁNU
(1925–1979):**

Rizá Šáh Pahlaví (1925–1941)
Muhammad Rizá (1941–1979)

**ŠAJBÁNOVCI V TRANSOXANII
(1499–1599):**

Muhammad Šajbání (1499–1510)
Kuĥkudži Chán (1510–1531)
Abú-Sa'íd (1531–1533)
Abú-l-Gází Ubajdulláh (1533–1539)
Abdulláh (1539–1540)
Abdullatíf (1540–1552)
Naurúz Ahmad (1552–1556)
Pír Muhammad (1556–1561)
Iskandar (1561–1583)
Abdulláh II. (1583–1598)
Abdulmu'min (1598–1599)
Pír Muhammad II. (1599)

VELCÍ MOGULOVÉ V INDII (1526–1858):

Bábur (1526–1530)
Humájún (1530–1540 a 1555–1556)
afghán. dynastie Súrí (1540–1555)
Akbar (1556–1605)
Džahángír (1605–1627)
Šáhdžahán (1627–1658)
Aurangzíb (1658–1707)
Šáh Álám I. (1707–1712)
Džahándár (1712–1713)
Farruchsijar (1713–1719)
Muhammad Násiruddín (1719–1748)
Ahmad Bahádur (1748–1754)
Álamgír (1754–1759)
Šáh Alam II. (1759–1806)
Muhammad Akbar II. (1806–1837)
Bahádur Šáh (1837–1858)

OSMANSKÁ DYNASTIE (1281–1922):

Osman I. (1281–1326)
Orchan (1326–1359)
Murad I. (1359–1389)
Bayezid I. (1389–1402)
Mehmed I. (1402–1421)
Murad II. (1421–1451)
Mehmed II. (1451–1481)
Bayezid II. (1481–1512)
Selim I. (1512–1520)
Murad III. (1574–1595)
Mehmed III. (1595–1603)
Ahmed I. (1603–1617)
Mustafa I. (1617–1618 a 1622–1623)
Osman II. (1618–1622)
Murad IV. (1622–1640)
Ibrahim (1640–1648)
Mehmed IV. (1648–1687)
Süleyman II. (1687–1691)
Ahmed II. (1691–1695)
Mustafa II. (1695–1703)
Ahmed III. (1703–1730)
Mahmud I. (1730–1754)
Osman III. (1754–1757)

Mustafa III. (1757–1774)
Abdülhamid I. (1774–1789)
Selim III. (1789–1807)
Mustafa IV. (1807–1808)
Mahmud II. (1808–1839)
Abdülmedžid (1839–1861)
Abdül‘aziz (1861–1876)
Murad V. (1876)
Abdülhamid II. (1876–1909)
Mehmed V. (1909–1918)
Mehmed VI. Vahiduddin (1918–1922)

NASROVCI VE ŠPANĚLSKU (1232–1492):

Abdulláh Muhammad I. (1232–1273)
Abdulláh Muhammad II. (1273–1302)
Abdulláh Muhammad III. (1302–1308)
Abú-I-Džujúš Nasr (1308–1313)
Abú-I-Valíd Ismá‘íl I. (1313–1325)
Abdulláh Muhammad IV. (1325–1333)
Abú-I-Hadždžádž Júsuf I. (1333–1354)
Abdulláh Muhammad V.
(1354–1359 a 1362–1391)
Abú-I-Valíd Ismá‘íl II. (1359–1360)
Abdulláh Muhammad VI. (1360–1362)
Abú-I-Hadždžádž Júsuf II. (1391–1395)
Abdulláh Muhammad VII. (1395–1407)
Abú-I-Hadždžádž Júsuf III. (1407–1417)
Abdulláh Muhammad VIII. (1417–1428,
1430–1432 a 1432–1444)
Abdulláh Muhammad IX. (1428–1430)
Abú-I-Hadždžádž Júsuf IV. (1432)
Abdulláh Muhammad X. (1444–1453)
Abú'n-Nasr Sa'd (1453–1462)
Abú-I-Hasan Alí (1462–1482)
Abdulláh Muhammad XI. (1482–1483
a 1487–1492)
Abdulláh Muhammad XII. (1483–1487)

DYNASTIE V MAROKU (přehled):

Idrísovcí (788–974)
Almoravidé (1061–1147)
Almohadé (1130–1269)
Marínovci (1196–1465)

Vattásovci (1427–1549)
Sa'dovci (1511–1659)
Alavité – al-Filálí (1631 – dosud)

DYNASTIE V ZÁP. ALŽÍRSKU (přehled):

Rustamovci (777–909)
vláda berberských kmenů (X.–XI. st.)
Almoravidé (1075–1145)
Almohadé (1145–1236)
Abdulvádovci (1239–1554)

DYNASTIE VE VÝCH. ALŽÍRSKU (přehled):

Aghlabovci (800–909)
Fátimovci (909–971)
Zíríovci (971–1018)
Hammádovci (1018–1152)
Almohadé (1152–1236)
Hafsovci (1228–1574)

DYNASTIE V TUNISKU (přehled):

Aghlabovci (800–909)
Fátimovci (909–973)
Zíríovci (971–1159)
Almohadé (1159–1228)
Hafsovci (1228–1574)
turečtí pašové (1574–1590)
turečtí dejevové (1590–1640)
Murádovci – bejové (1640–1702)
Husajnovci – bejové (1705–1957)

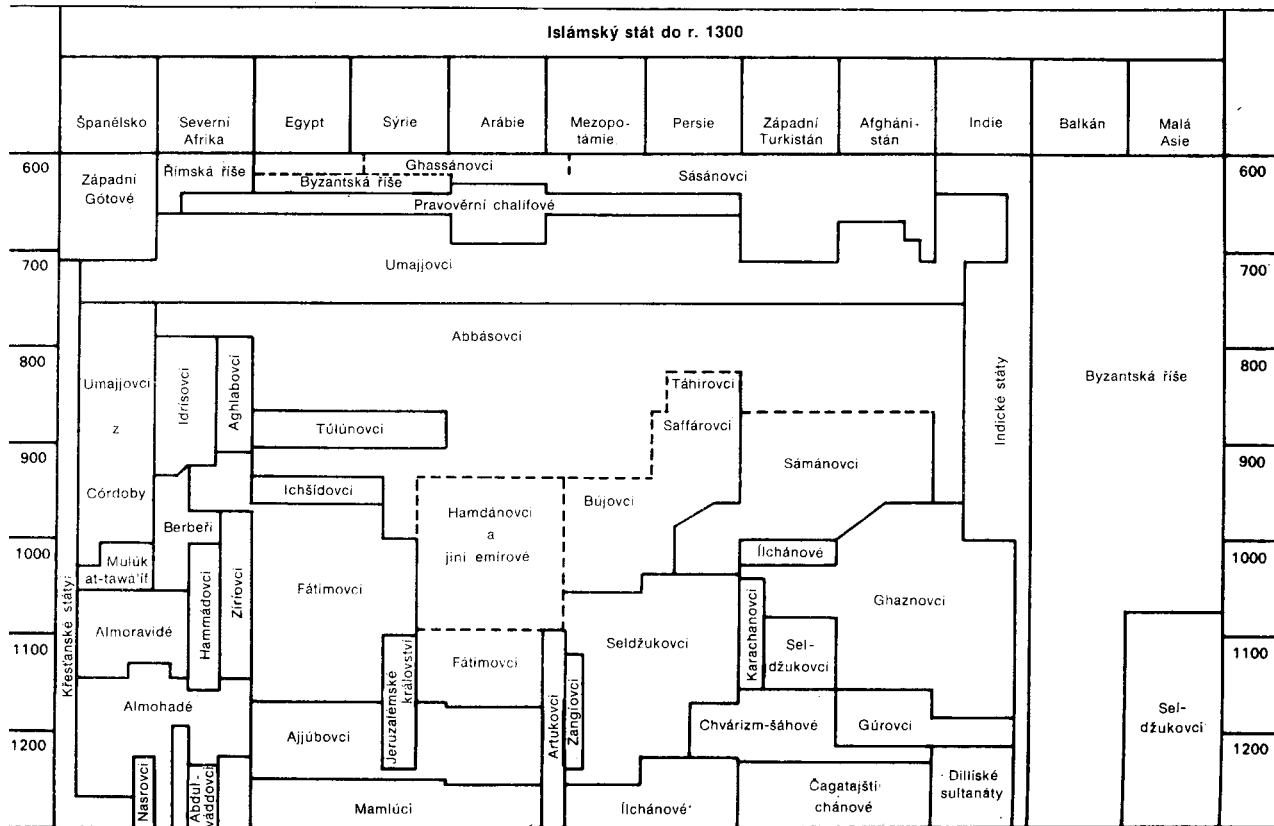
SA'ÚDOVCI V ARÁBII (1746 – dosud):

Muhammad (1746–1765)
Abdul'azíz (1765–1803)
Sa'úd „Velký“ (1803–1814)
Abdulláh I. (1814–1818)
Turkí (1823–1834)
Fajsal I. (1834–1865)
Chálid I. (1837–1841)
Abdulláh II. (1865–1871 a 1874–1887)
Sa'úd (1871–1874)
Abdul'azíz II. b. Sa'úd (1902–1953)
Sa'úd b. Abdul'azíz (1953–1964)
Fajsal II. (1964–1975)
Chálid II. (1975–1982)
Fahd (1982 – dosud)

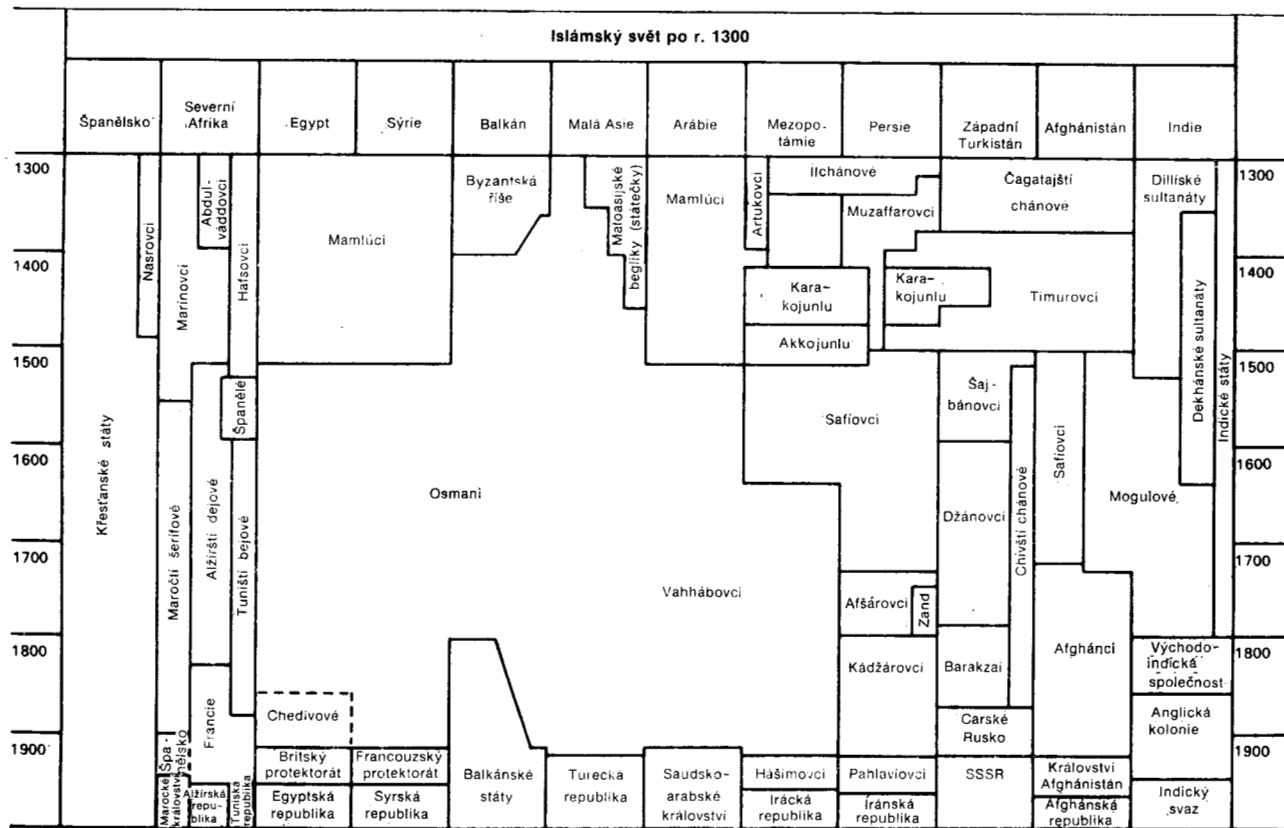
DYNASTIE MEHMEDA ALIHO V EGYPTE (1805–1953):

Mehmed Ali (1805–1848)
Abbás I. (1849–1854)
Mehmed Sa'íd Paša (1854–1863)
Ismá'íl (1863–1879), chediv
Taufík (1879–1892), chediv
Abbás II. Hilmi (1892–1914), chediv
Husajn Kámil (1914–1917), sultán
Ahmad Fu'ád (1917–1936), král
Fárúk (1936–1952), král
Fu'ád II. (1952–1953), král

SYNCHRONNÍ GRAFICKÝ PŘEHLED VLÁDNOUCÍCH DYNASTIÍ PODLE TERITORIÍ

SYNCHRONNÍ GRAFICKÝ PŘEHLED VLÁDNOUCÍCH DYNASTIÍ PODLE TERITORIÍ

SOUBORNÝ REJSTŘÍK VLASTNÍCH JMEN

- Á'ila 45, 183
 Á'iša bint Abí Bakr 27, 32, 35, 41, 51,
 57n, 61, 83
 Abaka 195, 211
 Abbádovci 201
 Abbás I. (Egypt) 335, 340
 Abbás I. Veliký (Safí) 267, 274,
 284–291, 301n, 350
 Abbás II. (Safí) 288–290
 Abbás III. (Safí) 310
 Abbás Mírzá (Kadžár.) 351n
 al-Abbás, b. Abdulmuttalib b. Hášim 30,
 33n, 94, 96
 Abbásovci 95–100, 102, 104, 107n, 123,
 134, 138, 140, 144, 161, 177, 192, 215
 Abdül'aziz (osman.) 229, 339, 349
 Abdul'azíz (Sa'úd.) 256, 329n
 Abdul'azíz b. al-Hakam 67, 71
 Abdul'azíz b. Marván 68, 86
 Abdul'azíz b. Músá 73
 Abdülhamid I. 314, 317n, 324n, 328
 Abdülhamid II. 339, 342–346, 349
 Abdulláh (Sa'úd.) 330
 Abdulláh (Umajj. ve Špan.) 162
 Abdulláh (z Akkonu) 332
 Abdulláh b. Abdulmuttalib 20
 Abdulláh b. al-Abbás 77
 Abdulláh b. al-Mukaffa' 126
 Abdulláh b. az-Zubajr 65–68, 70, 77, 80
 Abdulláh b. Ibád 99
 Abdulláh b. Jásín al-Džazúli 202
 Abdulláh b. Majmún al-Kaddáh 144
 Abdulláh b. Mú'ávija 94
 Abdulláh b. Sa'd b. Abí Sarh 49, 53
 Abdulláh b. Saba' 54
 Abdulláh b. Táhir 139
 Abdulláh b. Umar I. 65
 Abdulláh b. Umar II. 94
 Abdulláh II. (Šajbán.) 283, 287
 Abdullatíf (syn Ulugbega) 236
 Abdulmalik b. Marván 68–76, 80–88,
 93n, 104
 Abdulmalik II. (Sámán.) 142
 Abdülmedžid 333, 335, 338n, 349
 Abdulmu'min b. Alí 205
 Abdulvadádovci (Zajjánovci) 206
 Abdunnabí al-Mahdí 184
 Abdurrahmán b. Abí Bakr 65
 Abdurrahmán b. al-Aš'ath 71
 Abdurrahmán b. Muhammad (Sanchuelo)
 172
 Abdurrahmán Chán (Afgán.) 353, 355
 Abdurrahmán I. b. Mu'ávija 160–163,
 168, 169
 Abdurrahmán II. 164, 168, 170
 Abdurrahmán III. an-Násir 162–172
 Abdurrašíd (z Ghazny) 159
 Abraha 20
 Abs 43
 Abú Abdulláh Muhammad XI. (Boabdil)
 207, 209
 Abú Bakr (almoravid.) 202
 Abú Bakr (chalífa) 23–27, 34, 41–45,
 53, 55, 59, 70, 87, 311
 Abú Bakr (Salgur.) 178
 Abú Dharr al-Ghifári 54
 Abú Dulaf, al-Kásim b. Ísá al-Idžlí 124,
 133, 137, 139
 Abú Firás 150
 Abú Hanífa 44, 118, 178, 197, 222, 231,
 262, 279, 281, 296, 315
 Abú Hášim 94n
 Abú Ja'kúb Júsuif 205, 207
 Abú Júsuif Ja'kúb al-Mansúr 205
 Abú Lahab (Abdul'uzzá) 24
 Abú Lu'lu'a Fírúz 52
 Abú Mihdžan 61
 Abú Muhammad 96
 Abú Músa al-Aš'arí 58, 59
 Abú Muslim 96, 231, 277

- Abú Nuvás 126
 Abú Sa'íd (ismá'íl.) 145,
 Abú Sa'íd (syn Hülegüüv) 198, 212, 240
 Abú Sa'íd (Timur.) 236n, 240, 242
 Abú Sufján 33, 54, 64
 Abú Šáma 187
 Abú Taghlib 149
 Abú Táhír, Sulajmán 146
 Abú Tálíb b. Abdulmuttalib 21–25
 Abú Ubajd 41, 42, 47, 49
 Abú Zajd (ze Sarúžde) 175
 Abúkír 327
 Abú-l-Abbás 95n, 102
 Abú-l-Atáhija 126
 Abú-l-Fá'iz 311
 Abú-l-Faváris, Ahmad b. Alí 151
 Abú-l-Fazl Allamí 297n
 Abu-l-Fazl, Mehmed 278
 Abú-l-Fidá, Ismá'íl 218n
 Abú-l-Husajn, Abdulláh 147
 Abú-l-Kásim 156
 Abú-l-Ulá al-Váthík 206
 al-Abvá 21
 Ád 37
 Adá'í 255
 Ádam (+Hauvá) 36, 143n
 Aden 113, 330
 al-Ádid 183
 al-Ádil I., Sajfuddín (Safadin) 185
 Ádilšáh (Afšár.) 316, 350
 Adriatické moře 135
 Adruh 58
 Adududdaula (Abú Šudžá') 149, 154
 Adžnádaajn 45, 48
 Afghánistán (+Afgháni) 160, 180, 309,
 316, 352–355
 Afšar (kmen) 249
 Afšárovci 309, 313
 Afšín, Muhammad 140
 Ágá Muhammad Chán 350
 Aghlabovci 134, 136, 155
 Agmát 202
 Agra 299
 Ahdí 276
 Ahmad (Bújovec) 142
 Ahmad (Džalájir.) 233, 244
 Ahmad (Kádžár.) 354
 Ahmad (Timur.) 237
 Ahmad b. Abí-l-Hasan 242
 Ahmad b. Tajmíj (syrský teolog) 218
 Ahmad b. Túlún 137n
 Ahmadnagar 294
 Ahmed (syn Bayezida) 248
 Ahmed I. 301, 303, 304, 306
 Ahmed II 303
 Ahmed III. 307, 309, 313, 320, 322–325
 Ahmed Paša (básník) 255, 275
 Ahmed Paša (vezír) 264, 281
 Ahmedí 231
 al-Ahsá 146
 al-Ahvas 82, 88
 Ahváz 94, 110, 142
 Achajmenovci 194
 al-Achtal 83, 93
 Ajbak Izzuddín al-Mu'izz 186
 Ajbak, Kutbuddín 159
 Ajhala (Abhala) b. Ka'b 43
 Ajjúbovci 186n, 191, 210, 215, 251
 Ajn al-Džarr 93
 Ajn Džálút 193
 al-Ajní 218, 323
 Ak Seray 349
 Akaba 25n
 Akbar, Džaláluddín 294–298
 Akbuga 216
 Akká (Akkon) 185, 211, 327, 332, 334,
 353
 Akkermán 248
 Akkojunlu 236n, 244, 247, 256
 Akroin 88
 al-Aksá (masdžid) 26, 185
 al-Aksará'í, Karímuddín Mahmúd 179
 Aksaraj 241, 253
 Alá'uddaula b. Kákavajh(i) (Kákúja) 155
 Alá'uddín Muhammad II. b. Tekiš 160,
 188, 189
 Alamút 176
 Albánie (+Albánci) 245, 254, 269, 328

Alcalá de Henares 209
 Alemdar (Bajrakdar), Mustafa 328n
 Alexander Ypsilanti 331
 Alexandr I. 329
 Alexandr II. 337
 Alexandr Veliký 238
 Alexandr VI. 247
 Alexandrie (al-Iskandaríja) 46, 48, 78,
 106, 113, 212, 215, 327n, 333, 335,
 340n
 Alexej (car) 288
 Alfons I. Aragonský 204
 Alfons VI. 202n
 Alfons VIII. 206
 Algeciras 201
 Alhambra (al-Kal'a al-hamrá) 208
 Alí al-Hasan 61
 Alí b. Abdulláh 94
 Alí b. Abú Tálib 23, 35, 41, 43, 52, 54,
 56–59, 62, 65n, 78, 83, 87, 94, 122n,
 134, 143n, 147n, 158, 217, 312, 349
 Alí b. Hammúd al-Musta'ín 172
 Alí b. Júsuf (almoravid.) 204
 Alí b. Muhammad al-Džurdžání 200
 Alí b. Muhammad 110
 Alí b. Músá, ar-Rizá (imám) 145, 191,
 242, 312
 Ali Bej 314
 Alí Mardán Chán 299, 316
 Ali Mustafa 277n
 Ali Paša (19. stol.) 329
 Ali Re'is 279
 Alí Rizá-i Abbásí 291
 Alí Túsí, Muhammad 317
 Alí, Abú-l-Hasan 150
 Alí 54
 Alíovci 68, 108, 140, 145n
 Alíšír Navá'í 238, 240, 256, 275
 al-Alláf, Abú-l-Hudhajl 119
 Alma 336
 Almería (al-Maríja) 167, 206
 almohadé 204–208
 almoravidé 202, 205, 207n
 Alparslan 174, 177, 181
 Alžírsko (al-Džazá'ir) 134, 155, 202, 206,
 264
 Amalfi 135
 Amalrich I. 182n
 Aman 62, 74
 Amasya 222, 230, 263
 Amín, Abú-l-Hasan b. Muhammad 317
 al-Amín (chalífa) 99, 139
 Ámina bint Vahb 20n
 al-Ámirí, Muhammad b. Abdurrahmán 77
 Ámirovci 201
 Ammán 90
 Amorium 73
 Amr b. al-Ás(i) 45–49, 58n, 79
 Amr b. Lajth 139
 Amr b. Ubajd 119
 Amra 61, 92
 Amu 74, 139n, 157, 189, 311
 Amudžazade Hüsejn Paša 303
 Ámul 242, 297
 al-Ámulí, Bahá'uddín 289
 Anatolie (Anadol) 245, 327
 Anau 242
 Anbár 123
 Ancona 135
 Andalusie 160n, 165, 170, 206
 Andronikos II. 198
 Andžadánská rovina 308
 Anglie (+ Angličané) 35, 178, 284n, 295,
 300, 303, 306, 321n, 327n, 331–337,
 340–342, 347, 352, 354–361
 Ankara (Angora) 227, 234, 245, 343
 Ans 43
 Ansáří, Abdulláh 242
 al-Ansáří, Abú Ajjúb 246, 258
 al-Antákí, Da'ud b. Umar 279
 Antara b. aš-Šaddád al-Absí 218
 Antiochia (Antákíja) 62, 150n, 181, 192,
 210
 Anvár Kásim-i 237
 Anvarí, Aiuhaduddín Alí 178
 Apáffy, Michael 302
 Apulie 156
 Arabí Urábí, Ahmad 341

Arábie passim
 Arafát (pahorek) 19
 Aragonie 73
 Aralské jezero 173, 221
 Aramejci 48, 79, 114
 Aras 286
 Arbíl 262
 Ardebíl 248, 291
 al-Ardží 82
 Argun 211, 195n
 Aríb b. Sa'd 170
 Arífi 237
 Aristotelés 129, 207
 al-Arko (Alarcos) 206
 Arlat 232
 Arles 89, 136
 Arménie (+Arméni) 79, 93, 98, 190, 253n
 Arrán 194
 Arslan al-Basári 173
 Asad (Bachtjár.) 354
 Asad (kmen) 43
 Asadí 158
 Asim 323
 Askalán (Aškalon) 181
 al-Askarí, Hasan 143, 349
 Astarábád 231, 309, 350n
 Astarábádí, Azíz b. Ardašír 231
 Asturie 73, 88, 162
 al-Aš'arí, Abú-l-Hasan 120, 122
 Ašik Paša 231
 Ašik, Mehmed 279
 Ašikpašazade 255
 Aškar, Sunkur 211
 Ašraf (afghán. šáh) 308n
 Ašraf (místo) 291
 al-Ašraf (egypt. Ajjúb.) 186
 al-Ašraf (syr. Ajjúb.) 191
 Ata'i (15. stol.) 255
 Ata'i, Nev'izade 304
 Atatürk, Mustafa Kemal 348, 360
 Atény 247
 Atik Ali Paša 257
 Atlas 205
 Atmejdan 281
 Attár, Faríduddín 178, 231
 al-Aufí 240
 Aurangábád 299
 Aurangzíb, Muhjuddín 294–299, 310
 Aus 26, 29, 41
 al-Auzá'í 118
 Avignon 89
 Aya Sofya 258, 280n, 324n
 Aya Stefanos (San Stefano) 342
 Ayasoluk (Efez) 230
 Aydinoglu 224, 230, 255
 Ázerbájdžán 93, 108, 139, 190n, 194,
 233–237, 249, 267, 275, 284, 286,
 316, 351
 al-Azhar 153, 215n, 346
 al-Azíz b. al-Mu'iz 151–153
 Azmi 323
 Azov 303, 307, 310, 314
 al-Azrakí 127
 Azududdaula Sultán Ahmed 357
 Ba'labakk 81, 93, 233
 Báb 353
 Bábá Chán 351
 Baba Rasúlláh 222
 Bábak 108
 Bábiljún 46
 Bábura, Abú-l-Kásim (syn Bajsungura)
 240, 242, 293–298
 Bábura, Zahírduddín Muhammad 293
 Badá'úní, Abdulkádír 297
 Badachšán 111, 293
 Badajoz (Bataljús) 202
 Badí'uzzamán (syn Husajna Bajkary)
 240, 249n
 Badr b. Hasanavajh(i) (Hasanúja) 155
 Badr 30, 51
 al-Badrí 219
 Baffa (benátská rodina) 274
 Bagdád 98, 101–104, 112, 122n, 127n,
 131, 133, 138n, 143, 148n, 151, 154,
 161, 173–177, 181, 183, 192, 194n,
 198, 200, 204, 233, 235, 249, 262, 274,
 281, 284, 287n, 302, 306, 343, 347, 349
 Bahá'ulláh, Mírzá Husajn Alí Núrí 353

- Bahádur Šáh, Kutbuddín 310n,
 Bahírá 21
 Bahrajn 44, 112, 145, 152
 Bahrám Gór 142
 Bachtjárové 316
 Bajbars al-Mansúrí 219
 Bajbars I. Ruknuddín az-Záhir 186, 192,
 195, 209n, 214–218
 Bajbars II. Ruknuddín al-Muzaffar 216n
 Bajburd 191
 al-Bajdáví, Abdulláh b. Umar 116, 199
 Bajdu Chán 196
 Bajhakí, Abú-l-Fazl 159
 Bajrám Chvádža 236
 Bajsungur 236–239, 242
 Bajt Džibrín 45
 Baki (tur. básník) 276
 Báki, Muhammad (Džán) 287
 Bakr (kmen) 44
 al-Bakrí 204
 Baku 308
 Bal'amí 141, 239
 al-Baládhurí 127
 Balduin IV. 184
 Balduin V. 185
 Baleáry 72, 205
 Balch 102, 111, 190n, 242, 249
 al-Balchí, Abú Ma'šar 130
 al-Balchí, Abú Zajd 132
 Balkán 43, 226, 252, 342n
 Balkuvára 124
 Baltači Mehmed Paša 307
 Bamm 112
 Bangála 160
 Baradá 81
 Baraka Násiruddín, as-Sa'íd) 210
 Barcelona (Baršilúna, Baršinúna) 162
 Bárfurúš 242
 Bari 135n
 al-Barídí, Muhammad 147
 Baring, Evelin 341
 Barka 46, 147, 153, 210
 Barkúk, Sajfuddín az-Záhir 212, 233n,
 244, 256
 Barlas 232
 Barmakovci 102
 Barsbáj, al-Ašraf 244
 al-Bárúdí, Sámí 347
 Basileios I. 136
 Basileios II. 151
 Basiri 276
 Basra 50, 55–58, 64, 71, 78n, 112n, 128,
 146–148, 315, 317
 Bašagič, Safvet Beg 345
 Baššár b. Burd 126
 Báthory, Štěpán 267
 al-Battál, Abdulláh 88, 231, 277
 al-Battání, Muhammad b. Džábír
 (Albategnius) 130
 Batum 342
 Bayezid (syn Süleym. I.) 264n
 Bayezid I. Yildirim 226–230, 234, 236,
 244n, 257
 Bayezid II. 247n, 255–259
 Bayezidiya 258n, 280
 Beharlu 249
 Bejrút 347n
 Bektaš Veli, Hacı 228
 Bělehrad 245, 247, 260, 265, 280, 303,
 308, 318, 343
 Belidž 323
 Bellini, Gentile 253
 Belot, Jean 347
 Belúčistán 355
 Benáres 299
 Benátky (+ Benátčané) 135, 225n,
 246–248, 251, 263, 266, 272, 285,
 302n, 308, 320
 Bender 313, 318
 Benevento 136
 Bengálsko 294
 Benghází (Kyrenaika) 360
 Berbeři 12, 48, 53, 62, 72, 84n, 87–89,
 107, 134, 146, 151, 153, 160, 164n,
 171n, 202–206, 208, 360
 Berengar Ivrejský 163
 Berlín 92, 343
 Bertold di Giovanni 252

- Besarabie 318, 329, 343
 Bešir Aga 309, 320, 324
 Betlém 185, 335
 Bidpáj 126, 141, 238
 Bidžápur 294
 Bihár 294
 Bihzáde 243, 291
 Bílá horda (Ak Ordu) 193
 Bilbajs 182
 al-Bírúní, Abdurrahmán, Muhammad b. Ahmad 159
 Bišr b. Marván 71
 Bíthýnia 224
 Bitlis 250, 256, 262
 Boabdil viz Abú Abdulláh Muhammad XI.
 Bogaz Kesen 246
 Bohemund V. 192, 210n
 Bonaparte viz Napoleon Bonaparte
 Bonneval, Ahmed Paša de 321
 Bosna 227, 247n, 255, 339, 343, 361
 Bospor 246, 325n, 332, 337, 343, 349, 358
 Braila 313
 Bratislava 345
 Brazílie 348
 Brusa (Bursa) 21, 225, 229, 245, 255–259, 274, 323
 Budín (Budun) 261n, 280, 303
 Buga 195
 Bugra Chán Hárún 141n
 Buchára 74, 92, 111n, 127, 133, 140, 142, 158, 173, 180, 189, 200, 243, 287, 294, 297, 355
 al-Bucháří, Muhammad b. Ismá'íl 117
 Búja (Buvajh), Abú Šudžá' 142
 Bújovci 148–151, 154n, 183
 Bukovina 314
 Bukurešť 314, 318, 329
 Bulak 335
 Bulharsko (+ Bulhaři) 152, 226, 314, 339, 343, 359n
 Bulukkin b. Zírí 151, 155
 Burak 195
 Burgundsko 89, 163
 Búriovci 182
 al-Bustání, Butrus 346
 al-Bustání, Sa'íd 348
 al-Bustí 158
 Búšahr 352
 Búšír 317
 Butrus (Petr) 144
 al-Búzadžání, Abú-I-Vafá 149
 Byzanc 15, 17, 20, 33–35, 43–48, 50–53, 59, 62–64, 69, 72–80, 85n, 96, 98, 105n, 114n, 125, 135–137, 150, 152, 155n, 169, 174, 181, 183, 194, 198, 211, 220–223, 225–230, 234, 245–247, 252–253, 270–273, 281, 318, 326
 Calatayud (Kal'at Ajjúb) 167, 204
 Caňhrad (Istanbul, Konstantinopolis) 45, 48, 62, 85, 115, 135, 150, 174, 221, 226, 245–248, 250–260, 263, 265, 270, 272–276, 279–281, 298, 301, 304–307, 310, 313, 315, 319, 321–324, 328, 331–334, 336, 339, 342–350, 358n
 Cejlon 128, 341, 347
 Ceuta 72, 106, 163
 Cikáni 106
 Cimiskes, Jan 151
 Civita Vecchia 135
 Clifford Barneyová, Laura 353
 Codrington 331
 Córdoba (Kurtuba) 73, 161–172, 201, 206n
 Cosenza 135
 Cromer, lord 341
 Cutanda 204
 Cuza, Alexandr 338
 Čadské jezero 111
 Čagataj 189, 193
 Čagri Beg Da'úd 173, 174
 Čaldiranská rovina 250
 Čandarli Chajruddin Paša 227, 230
 Čechy 133, 355
 Čekirge 229
 Čelebi, Dža'far 255

- Čelebi, Ja'kúb 230
 Čelebi, Mahmud 257
 Čerkesové 211
 Černá Hora 307, 313, 338n, 360
 Černé moře 224, 303, 314, 322, 337
 Češme 314
 Čigalazade 269
 Čína 74, 112n, 128, 132n, 193, 234n, 243
 Čingiz Chán 189–193, 196, 199, 213,
 234, 249
 Čiragan 339
 Da'ifí 255
 Dábik 85, 251
 Daer'íja 330
 Dagestán 308–310, 337
 Dahlak 87
 ad-Dáchil 161
 Dajlam 105
 Dajr al-Džamádžim 71
 Dajr al-džáthálík 70
 Dakíkí 141, 158
 Dalmácie 248, 261, 263, 302
 Damad Ibrahim Paša (velkovezír 16. stol.)
 267
 Damad Ibrahim Paša (velkovezír 18. stol.)
 320, 322–324
 Damašek (Dimašk) 45n, 49n, 54, 63–67,
 70, 78, 81n, 85, 87, 90–94, 96, 112,
 151, 168, 181n, 185, 187, 193, 211,
 217, 219, 233, 235, 243, 251, 256, 283,
 305n, 329, 337, 343
 Dámgán 309
 ad-Damírí 219
 ad-Damurdáší, Ahmad 325
 Danilo 336
 Danišmendče 234
 Dár as-salám (Madínat as-salám) 101
 Dar'íja 315
 Dárá Šikúh 294, 297
 ad-Darází 152
 Dardanely 337, 358
 Dauphiné 89
 ad-Davádáří 218
 Dávud (David) 37
 Davud Aga 281
 Davud Paša 257
 Děbič (generál) 332
 Dekhán 294, 311
 Derbend 308
 Derviš, Mustafa 323
 adh-Dhahabí 219
 Dhú Kár 17, 44
 Dhú-l-Kifl 178
 Dhú-n-Núnovci 201
 Dijárbakr 154, 192, 236, 249n, 274, 284,
 263
 ad-Dijárbakrí, Husajn b. Muhammad 279
 Dillí 159, 233, 294, 298n, 311
 Dimašk viz Damašek
 ad-Dimiškí 219
 Dimját (Damietta) 183–186, 215
 al-Dínavarí 131
 Dioskorides 170
 Dirgám 182
 Diu 264
 Dívdád, Abú-s-Sádž 140
 Divrigí 180
 Dněpr 307, 313
 Dněstr 318
 Dobrudža 314, 343
 Dokuz chatun 194
 Don 307
 Dordogne 88
 Dorošenko, Petr 302
 Draper, Francesco 246
 Dráva 261
 ad-Du'alí, Abú-l-Asvad 61
 Dubrovník 272
 Dudžajl 71
 Duero 162
 Dulafovci 139
 Dulmadžáz 19
 Dunaj 313, 318, 336n
 Durrání, Ahmad Chán Abdálí 316, 352
 Dúst, Muhammad 352
 Dža'far as-Sádík 143, 311
 Dža'far b. Abí Tálíb 23
 Dža'far b. Jahjá 102

al-Dža'faríja 123, 124
 Džabal Tárik (Gibraltar) 73
 al-Džabartí, Abdurrahmán 345
 Džábija 50, 67, 68, 82
 Džábir b. Hajján 132
 Džahándár, Mu'izzuddín 311
 Džahangír (syn Süleym. I.) 281
 Džahángír (syn Timura) 235, 241
 Džahángír, Núruddín 294, 297–299
 Džahángírí Mahall 298
 Džahánšáh 242, 249
 Džahaur 153, 156
 Džahid, Hüsejn 345
 al-Džáhiz, Abú Uthmán Am b. Bahr 131
 Džahvarovci 172
 Džajš (Túlún.) 138
 Džalájir 232, 244
 Džalájirovci 198
 Džaláluddín Mengüberdí 190n, 224
 Džaláluddín Rúmí, Mauláná 178, 230,
 277, 323
 Džallál, Uthmán 346
 Džalúlá 47
 Džám 242
 al-Džamalí, Badr 181
 Džamáluddín Šajch, Abú Ishák 198
 Džámí, Abdurrahmán 238, 275
 Džamna 299
 Džán Chán 287
 Džandaroglu 224, 255
 Džánn 193
 Džánnovci 193, 287, 311, 357
 Džarádžima (Mardaitai) 62
 al-Džarír 83, 93
 Džask 285
 Džauhar 151
 Džávalí, Sandžar 216
 al-Džazzár, Ahmed Bej 314
 Džebe 190
 Dželalzade, Mustafa 278
 Dželalzade, Salih 278
 Džem (princ) 247, 259
 Džemal 361
 Džemali 276n
 Džerba 264
 Dževdet Paša, Ahmed 345
 Džezeri Kasim Paša 257
 Džibál 142
 Džíbija 49
 Džibrá'íl (Gabriel) 36n
 Džuči 189, 193, 249
 Džulfa 286
 Džunajd 249
 Džunbulát 301
 Džurdžán (Gorgán) 111, 140, 142, 173,
 233, 237
 al-Džurdžání, Alí b. Muhammad 200
 al-Džuvajní, Alá'uddín Atá Malik 199
 Džuvajní, Šamsuddín 195
 Ebro 162
 Écija 73
 Edebalí 225
 Edessa (dn. Urfa) 181n, 192
 Edib Chanum, Chalide 346
 Edirne (Adrianopolis) 226, 230, 246, 251,
 255–259, 274, 280–282, 307, 332,
 336, 342
 Egbatan 47
 Egejské moře 86, 223, 234, 322, 342n
 Egejské ostrovy 246
 Egypt passim
 Elbistán 224, 250
 Elkáss Mírzá 262, 263, 277
 Emíránšáh (Timur.) 233, 235, 241
 Emre, Yunus 231
 Enderuni, Fazil 323
 Enderuni, Vasif 344
 Enos 360
 Enver Paša (major) 359–361, 348
 Enveri 255
 Enzelí 354
 Eretna 224
 Ertogrul 224n
 Erzerum 262, 332, 342
 Erzindžan 224, 247
 Es'ad Efendi 344
 Eskišehir 225
 Esmachana 266

Eudo 88n
 Eufkrat 11, 58, 66, 76, 112, 193, 209
 Eugen Savojský 303, 308, 310
 Eugenie (franc. císařovna) 340
 Eukleidés 130
 Evliya Čelebi 305
 Evrenos 227
 Fadak 33, 87
 Fáchita 68
 Fachruddín 301
 Fajzí (Fajjází) 277
 al-Fákíhí 127
 Fanar 319
 al-Fárábí 129, 151
 al-Faradí, Abdulláh 172
 Faradž (mamlúk) 234, 244, 256
 Faráhábád 291, 309
 al-Farazdak 83, 93
 Fargána 74, 111, 140, 294
 al-Fárisí, Salmán 32
 Farruchí 158
 Farruchsijar 311
 Fárs 70, 94, 111n, 139, 142, 177n, 198,
 233
 Fás (Fez) 134, 162, 205n
 Fath Alí (Bába) Chán 309, 350n, 356
 Fathábád 298, 313
 Fathpúr-Síkrí 298
 Fátima bint Muhammad 41, 42, 65, 87,
 94, 96, 146, 217
 Fátimovci 146n, 151–155, 163n, 184
 Fazára 43
 Fazlulláh Astarábádí 231
 Ferdinand Aragonský 207
 Ferdinand I. (Kastilie, León) 202
 Ferdinand I. Habsburský 261–263
 Ferdinand III. Kastilský 206
 Ferdinand Koburský 343
 Feridun Bej, Ahmed 278
 Fethullah Arif Čelebi 277
 Fevzi, Ahmed 333
 Fikret, Tevfik 345
 Firdausí, Abú-l-Kásim 158, 231, 256,
 317, 356
 Firuz Aga 257
 al-Fírúzábádí, Muhammad b. Ja'kúb 200,
 325
 Florencie 252, 301
 Focsani 314
 Francie (+ Francouzi) 89, 109, 161, 263,
 272, 285, 287, 315, 321, 325–329,
 331, 333, 335–341, 344, 346, 358,
 360n
 Frankové 89, 162
 František I. 261, 272
 František Josef I. 340
 Frašeri, Šemsuddin Sami 345
 Fraxinet (Garde de Frainet) 163
 Fridrich II. Hohenštaufský 156, 185
 Fridrich Veliký 319
 Frygie 88, 224
 Fustát 50, 78n, 137, 151
 Fuztli 276
 Gábes 206
 Gaeta 135
 Gajchatu 196
 Galata 246, 349
 Galatasaray 324, 344
 Galati (rumun.) 349
 Galénos 131
 Galib Dede, Šejch 322
 Galicie 73, 162, 202
 Galland, Antoine 325
 Gallipolis (Gelibol) 226
 Gandže 178, 350
 Garigliano 136
 Garonne 88
 Gauharšáde 262
 Gazan Mahmúd 196n, 200, 212
 Gazaníja 200
 Gazúrgáh 242
 Generalife 208
 Gennadios 246, 252
 Germianoglu 224, 227
 al-Ghaffáří, Ahmad 289
 al-Gháfikí, Abdurrahmán b. Abdulláh
 88n
 al-Gháfikí (vědec) 170

Gháníovci 205n
 Ghardízi, Abdulhadj 159
 Gharíb b. Sa'íd 170
 al-Gharíd 93
 al-Ghassání, Hassán b. Nu'mán 72
 Ghassánovci 17n
 Ghatafán 43
 Ghazálí (z Mešhedu) 297
 Ghazna 142, 157, 158, 173, 178, 191, 310
 Ghazza 186
 al-Ghazzálí, Abú Hámid Muhammad
 175, 204
 Ghilzáj 308
 Ghislín (pramen) 40
 Gibraltar viz Džabal Tárik
 Gijásuddín (chvárizm.) 190
 Gijásuddín (stavitel) 242
 Gijásuddín Alí 238
 Gijásuddín Pír Alí 233
 Gílán 105, 198, 309
 al-Gílání, Abdulkádir 178, 262, 281
 Giorgi XII. 351
 Gíza 251
 Gladstone 353
 Goa 296
 Gökalp, Ziya 346
 Göksu (Sladké vody asijské) 326
 González de Clavijo, Ruy 234
 Gótové 73, 164
 Granada (Gharnáta) 73, 165–167, 201,
 206n, 209
 Greaves, John 200
 Gregórios (byzant. místopředsí) 53
 Gregorios (fecký patriarcha) 331
 Gribojedov, Alexandr Sergejevič 352
 Gruzie (Gurdžistán) 190, 198, 233n, 263,
 267, 283n, 308, 313, 351
 Guadalquivir (al-Vádí al-kabír) 162, 166,
 169, 171
 Guahršáda 242
 Gudžarát 294
 Gülchan 334, 337, 350
 Gulistán 351
 Gulkunda 294
 Gülšehri, Ahmed 231
 Gumrún (Bandar-i Abbás) 285
 Gundišápur 131
 Gurdžistán viz Gruzie
 Gurko (generál) 342
 Guzzové (Oguzzové) 173
 Habbába 88
 Habeš (+ Habešané) 109, 181, 341
 Habibi 276
 Habíbulláh Ká'ání 355n
 Habsburkové 211, 261, 266, 272, 274,
 301
 Hacı Chalifa, Katib Čelebi 305
 Hadidi 277
 Hadramaut 13, 15, 44
 al-Hadždžádž b. Júsuif 70, 71, 75n, 83,
 86n
 Hádždží Saláhuddín, as-Sálíh 212
 Háfiz Abrú 239n
 Háfiz, Chvádže Šamsuddín 199, 276n,
 317, 356
 Hafsa bint Umar 56
 Hafsovcí 137, 206
 Hafttan 317
 Hajdar Paša 343
 Hajfá 211
 al-Hakam I. 161
 al-Hakam II. al-Muntasir 163n, 168–172
 al-Hákim, Ahmad (Abbás.) 192
 al-Hákim (Fátim.) 152–154, 216
 Halab (Aleppo) 91, 144, 148, 150, 152,
 154, 182, 193, 217, 233, 251, 263, 329
 Halabi, Burhanuddín 279
 al-Halládž, Husajn, al b. Mansúr 122
 Hamá 78, 144, 233, 251
 Hamadán 139, 142, 287, 308–310
 al-Hamadhání, Badí'uzzamán 158, 175
 Hamár 218
 al-Hamdání 132
 Hamdánovci 148–150
 Hamid, Abdülhakk 345
 Hamidiya 349
 Hamidoglu 227
 Hammád b. Bulukkín 155

Hammádovci 155, 205
 Hammúdovci 172, 201
 Hamza (strýc Muhammada) 24, 31, 231, 271
 Hamza Beg, Hacı 229, 257
 Hanífa, Banú (kmen) 43, 69
 Haraurá 58
 al-Haraví, Abú Mansúr Muvaffak 141
 al-Harírí Abú Muhammad al-Kásim 175
 Harrán 93, 96, 114
 al-Harrání 219
 Hárún (Áron) 144
 Hárún ar-Rašíd 98n, 102, 123, 126, 135, 138
 al-Hasan al-Basrí 77, 119
 Hasan b. as-Sabbáh 176
 Hasan b. Kahtaba b. Šabíb 95
 Hasan Beg, Rúmlú 285, 289
 Hasan Sajfuddín an-Násir 212, 216n
 al-Hasan b. Alí b. Abí Tálíb 69, 83, 231
 al-Hasan b. al-Kásim 140
 al-Hasan b. Zajd 140, 142
 Hasan-i Buzurg (Velký Hasan) 198
 Hasdáj b. Šaprút 165
 Hassan b. Thábit 60
 Hassán Paša 314
 Hášimíja 123
 Hášimovci 24n, 51, 108
 Hašmet 323
 Hátifí 238, 289
 Havázin 34
 Hazáraspovci 198
 Helespont 73, 226
 Heliopolis 46
 Herakleios (byz. císař) 45n
 Heraklios (gruzín. kníže) 317
 Herát 139, 191, 197–200, 235, 237, 239, 242, 249, 256, 275, 283, 352
 Hercegovina 308, 343, 361
 Hérodotos 114
 Hezarfenn, Hüsejn 305
 Hidžáz 13n, 18n–22, 33n, 46, 64, 66, 68, 70, 82–86, 118, 152, 330
 Hikmet, Ahmed 345
 Hilla 154
 Hims (Emessa) 78, 150, 195, 251
 Hindukúš 111
 Hippokratés 131
 Híra 17, 45
 Hírá‘ 22
 Hisar 326
 Hisn al-Akrád 210
 Hisn al-Ukáb (Navas de Tolosa) 206
 Hišám b. Abdulmalik 84, 88–96
 Hišám I. 160n
 Hišám II. al-Mu‘ajjad 170, 172
 Hittín 185
 Hodža Nasruddin 323
 Hodža Sa‘duddin 266n, 278
 Holandsko (+ Nizozemí, Holandáné) 272, 285, 288, 295, 300, 303, 306, 321
 Holbein, Hans 260
 Homér 114, 158, 348
 Hrozný, Bedřich 350
 Hubal 19
 Húd 37
 Hudájbjíja 32n
 al-Hudhalí, Abú Dhu‘ajb 61
 Húdovci 201, 206
 Hugo Provensálský 163
 Hülegü (Hulagu) 192–199
 Humajma 94n
 Humájún, Násiruddín (mogul.) 240, 294, 296n
 Hunajn (údolí) 34
 Hunajn b. Ishák 115
 Hünkar Iskelesi 332
 Hunyady, Jan 245n
 Hurmuz 285
 Husajn (bratr Mahmuda I.) 310
 Husajn (Safí) 288, 291, 308
 Husajn b. Alí at-Turkí 315
 Husajn b. Alí b. Abí Tálíb 65n, 69, 83, 94, 145, 148, 231, 349
 Husajn(-i) Bajkara 237–240, 242, 249
 Hüsni Paša, Hüsejn 360
 al-Husrí 155
 al-Hutaj 61

- Huvvárín 82
 Chabúr 182
 Chadídža bint Chuvajlid 21–27
 Chajbar 18, 33, 50
 Chajjám, Omar 174, 176, 347
 Chajruddín Barbarossa 263n, 277
 Chákání Afzaluddín 178
 Chálid b. al-Valíd 45n, 49, 61
 Chálid b. Barmak 102
 Chálid b. Jazíd I. 68, 77
 Chalíl (Timur.) 235
 Chalíl Saláhuddín al-Ašraf 211
 al-Chansá 61
 Charés 53
 Chargird 242
 Charput 250
 Chartúm 330
 Chaula 69
 Chayali 276
 Chazradž 25, 26, 29, 41
 Chazradžovci 41n
 Cheikho, Louis 347
 Chersonésos 226
 Chirbat Mazdžar 92
 Chíva 177, 180, 355
 Chodábende, Muhammad 267, 283, 289
 Chokand 353
 Chorvatsko (+ Chorvaté) 264, 266, 303
 Christodúlos 258
 Chúj 308
 Chuld 123
 Chuldábád 299
 Chumáravajh(i) 138
 Churásán, Banú 205
 Churásán 70n, 74, 94n, 138–140, 177,
 173, 175, 190, 195, 224, 233n, 249,
 276, 283, 287n, 281, 292, 310, 316,
 351, 357
 Churšídovci 198
 Chusrau II. Parvív 17
 Chusrev Paša 333
 Chuvajlid 21
 Chuzá'a 32
 Chúzistán 110, 112, 142, 147
 Chvádža Husajn (staviteľ) 241
 Chvádža Husajn Saná'í 297
 Chvádža Nizámuddín Ahmad 297
 Chvándamír 240, 297, 323
 Chvárizm 157, 232n, 352
 al-Chvárizmí, Muhammad b. Músá 130
 Ibn Á'íša 93
 Ibn Abdrabbihi 169
 Ibn Abdulbarr 203
 Ibn Abdún 203
 Ibn Abí Táhir 127
 Ibn al-Abbár 207
 Ibn al-Auvám 207
 Ibn al-Bajtár, Abdulláh b. Ahmad 207
 Ibn al-Barídí, Abú Abdulláh Ahmad 147
 Ibn al-Dží'an 219
 Ibn al-Fakíh 132
 Ibn al-Firkáh, Ibráhím 219
 Ibn al-Furát 219
 Ibn al-Hajtham, Muhammad b. al-Hasan
 154
 Ibn al-Hakam, Abdurrahmán 138
 Ibn al-Kútíja 170
 Ibn al-Mu'tazz 126
 Ibn al-Vardí 219
 Ibn Arabšáh 256
 Ibn az-Zubajr, Abdulláh 69
 Ibn Badrún 203
 Ibn Bádždža (Avempace), Abú Bakr
 Muhammad 204
 Ibn Bíbí, Husajn b. Muhammad al-
 Dža'farí 179
 Ibn Dukmák 219
 Ibn Džámi' 206
 Ibn Džubajr 208
 Ibn Fadlán 133
 Ibn Hádžib 218
 Ibn Hajján 204
 Ibn Hamdís 203
 Ibn Hanbal 118
 Ibn Haukal 132
 Ibn Hazm 203n
 Ibn Hilál al-Makdisí 219
 Ibn Hišám 127, 218

- Ibn Hubajra 95
 Ibn Chafádža 203
 Ibn Chaldún, Abú Zajd Abdurrahmán
 207, 234
 Ibn Challikán 219
 Ibn Churradáhbih 132
 Ibn Ijás 279
 Ibn Ishák, Muhammad 127
 Ibn Katíra 218
 Ibn Kurhub, Ahmad 155
 Ibn Kutajba 128
 Ibn Kuzmán 203
 Ibn Maimún viz Maimonides
 Ibn Manzúr, Lisán al'Arab 218
 Ibn Mardaniš (Martínez), Muhammad b.
 Sa'd 205
 Ibn Miskavajh 149
 Ibn Muhahil, Abú Dulaf Mis'ar 133
 Ibn Muhriz 83
 Ibn Muldžim, Abdurrahmán 59, 61
 Ibn Nubáta 151
 Ibn Rá'ik, Muhammad 147
 Ibn Rašik 155
 Ibn Ridván, Alí 154
 Ibn Rusta 132
 Ibn Rustam, Abdurrahmán 134
 Ibn Rušd (Averroes), Abú-l-Valíd
 Muhammad 207
 Ibn Sa'íd, Muhammad 207
 Ibn Síná (Avicenna) 149, 155
 Ibn Surajdž 83
 Ibn Šaddád 187
 Ibn Taghríbirdi 219
 Ibn Tajmíja, Ahmad b. Abdulhalím 315
 Ibn Tufajl, Abú Bakr Muhammad 207
 Ibn Túlún, Ahmad 137n, 150, 215n, 257
 Ibn Túmart, Muhammad 204n
 Ibn Zajdún 203
 Ibn Zúlák, al-Hasan 154
 Ibn Zunbul 279
 Ibn-i Jamín 199
 Ibráhím (Abrahám) 28, 29, 37, 144
 Ibráhím (Afšár.) 316
 Ibrahim (osman. sultán) 302
 Ibráhím (syn Mehmeda Aliho) 330n, 335
 Ibráhím (Timur.) 239
 Ibráhím b. Ja'kúb 132
 Ibráhím b. Muhammad 93, 95
 Ibráhím I. al-Aghlab 134
 Ibráhím II., Abú Ishák (Aghlab.) 135
 Ibrahim Paša (velkovezír 16. stol.) 264,
 267, 269, 276n, 281, 305, 323
 Ibráhímí, Kází Ahmad 240
 al-Ibšihí 218
 Idrís Bitlísi, Hakímuddín 256, 278
 Idrís I. b. Abdulláh 134
 Idrís II. 134
 al-Idrisí 156
 Idrísovcí 134n, 146
 al-Ídží, Azududdín 200
 Ifrikíja (Tunisko) 134
 al-Ichšíd, Muhammad b. Tugdž 151
 Ichšídovci 150, 153
 Ichván as-safá (Bratrstvo čistoty) 129
 Ijás b. Kabísa 17
 Ilgází 181
 Ilutmiš, Šihábuddín 159
 Imáduddaula (Alí) 149
 Imáduddín Zangí, Abú Sa'íd 177, 182
 Imámkulí 287
 Imprimérie Catholique 347
 Inbeg 212
 Indie 74, 76, 106, 113, 121, 128,
 130–132, 139, 142, 157, 159, 232n,
 239, 264, 268, 289, 293–300, 310,
 316, 327, 351, 355, 357n
 Indus 62, 74, 157, 159, 294, 311
 Indžuovci 198
 Íňiga, Doňa 165
 Irák 49n, 55–58, 61n, 65, 68–71, 75n,
 78, 94–96, 101n, 112, 122, 126,
 145–149, 177n, 190, 232, 249, 262,
 276, 286, 347, 349
 Írán passim
 Ísá (Ježíš) 37, 144
 Isa (sultán) 230
 Isabela (princ. polská) 262
 Isabela Kastilská 207

- Isfahán 110–112, 139, 142, 155, 263,
 285n, 290n, 308n, 354
 al-Isfahání, Abú-l-Faradž 150
 al-Isfahání, Imáduddín al-Kátib 175, 187
 Isfará'in 283
 Ishák (Izák) 37
 Ishák b. Hunajn 115
 Ischia 135
 Iskandar (Karakojunlu) 236
 Ismá'íl (chediv) 340n, 350
 Ismá'íl (Ismael) 28, 37, 144
 Ismá'íl (syn Sebüktegina) 142
 Ismá'íl b. Ahmad 139n, 141
 Ismá'íl b. Dža'far as-Sádik 184
 Ismá'íl I. (Safí) 248–251, 256, 261, 276,
 283, 289
 Ismá'íl II. (Safí) 283, 289
 Ismá'íl III. (Safí) 316
 Ismail (místo) 313, 318
 al-Istachrí 132
 Itálie (+ Italové) 135, 155, 156, 163, 183,
 252n, 263, 321, 358, 360n
 Izmid viz Nikomedia
 Iznik (Nikája) 221, 225, 229, 257, 281,
 322
 Izzi 323
 Izzuddaula, Bachtjár 149, 151
 Ja'kúb (Jakub) 37
 Ja'kúb al-Mansúr (stavitel) 208
 al-Ja'kúbí, Ahmad b. Ishák 132
 Jaén (Džajján) 166, 205
 Jager (Eger) 267
 Jaghmurásan b. Abdulvádd 206
 Jahjá (fakáh) 162
 Jahjá b. Umar 202
 Jaime I. Aragonský 206
 Jamáma 43
 Jan Lusignanský 244
 Jan VI. Kantakuzenos 225
 Jan VIII. (byzant. císař) 234
 Jan VIII. (papež) 136
 Jan X. (papež) 136
 Jan Zápolský 261n
 Janda (jezero) 73
 Janina 329
 Janov (+ Janované) 155, 225, 246n, 272
 Jarmúk (Hieromax) 46n
 Jasaví, Ahmad 222, 230, 241
 Jasí 241
 Jasy 326, 331
 Jathrib 15, 18, 20, 25n
 Játiva (Šátiba) 167
 Jazdagird III. 47, 52
 Jazdí, Mu'induddín 200
 Jazdí, Šarafuddín Alí 239
 Jazíd b. Abí Sufján 45
 Jazíd b. al-Muhallab 88
 Jazíd b. al-Valíd I. 91
 Jazíd I. b. Mu'ávija 46, 52, 65–67, 72,
 77, 82n, 87, 96
 Jazíd II. b. Abdulmalik 87–90, 92n
 Jazíd III. b. al-Valíd I. 91, 93
 al-Jázidží, Nasíf 346, 348
 Jemen 44, 82, 110–113, 132, 145n, 152,
 184
 Jerevan (Revan) 306, 263, 284, 287, 288,
 309, 350
 Jérez (Vejer) de la Frontera 73
 Jeruzalém 26, 27, 28, 45–49, 59, 80,
 174, 181, 183, 185, 219, 239, 281, 306,
 322, 335
 Jezd 239, 242
 Ježíš viz Ísá
 Jindřich III. Kastilský 234
 Jordán 46
 Joscillin II. 182
 Josef II. Bezohledný (císař) 318
 Júnus al-Kátib 93
 Jurské Alpy 163
 Justinian II. 70, 73
 Júsuf (Josef Egyptský) 37
 Júsuf b. Dívdád (Sádz.) 140
 Júsuf b. Tášfín 202–204
 Ka'ba b. Zuhajr 60
 Ka'ba 19, 28n, 32–36, 60, 66n, 79, 81,
 146, 281, 312
 al-Ká'im (abbás.) 173
 al-Ká'im (Fátim.) 146n

Kábul 62, 71, 110–112, 190, 293n, 310, 352
 Kábulistán 235
 Kábús b. Vušmgír 155
 al-Kaddáh, Abdulláh b. Majmún 144
 Kádí Burhánuddín 224, 231
 Kádísíja 47, 66
 Kadri, Yakub 346
 Kadžar 249
 Kádžarovci 350, 356
 Kaffa 247
 Kafúr, Abú-l-Misk 150n
 Káhina 72
 Káhira (Misr al-Káhira) 147, 151, 153, 183, 187, 211, 215, 244, 251, 253, 256, 305n, 327–329, 335, 340, 348n, 354
 Kahtaba b. Šabíb 95
 Kaisareia 46, 48
 Kajchusrau I., Gijásuddín 179
 Kajchusrau II., Gijásuddín 191, 220
 Kajik 226
 Kajkávus I., Izzuddín 222
 Kajkávus I., Izzuddín 222
 Kajkubád I., Alá`uddín 179, 191
 Kajnuká', Banú (kmen) 31
 Kajruván 62, 78n, 89, 136n
 al-Kajruvání, Muhammad b. Abí Sa'íd 155
 Kajs 63, 67, 69, 84, 89, 91, 93
 Kajsovci 160
 Kajtbáj, al-Ašraf 244, 247n, 250, 256n
 Kákújovci 157
 Kalá'ún Sajfuddín, al-Mansúr 210–216, 219
 Kalábrie 135, 156
 Kalát 312
 Kalb 63, 81, 84, 89, 94, 155
 al-Kalbí 127
 Kalbovci 91, 93, 160
 Kalbún, Muhammad b. Chalíl 325
 al-Kálí 169
 al-Kalkašandí 219
 Kamenka 307
 Kamil Paša 360
 al-Kámil (Ajjúb.) 185
 Kámrán 352
 Kandahár 287n, 308, 310, 316, , 352
 Kandia (Kandija) 302
 Kaniža (Kanidža) 267
 Kánsú al-Gaurí 250n, 256n
 Kantemir Mírzá 301
 Kara Arslan Kávurt 177
 Kara Džordže (Černý Jiří) 328
 Kara Júsuf 235, 244
 Kara Mustafa Paša 302n
 Kara Osman Juluk 244
 Kara Osman, Bahá'uddín 236
 Karabag 263, 267
 Karačelebizade, Abdülaziz 305
 Karadž 139
 Karadža Dag 225
 Karahisari, Ahmed Efendi 282
 Karachánovci 141n, 157, 173
 Karachtáj (kmen) 188
 Karak 211
 Karakojunlu 242, 244
 Karamanli, Ahmed Paša 315
 Karamanovci 224, 247, 255, 315
 Karasi 224n
 Karataj (mamlúcký emír) 212
 Karbalá 148, 262, 284, 329, 349, 357
 Karel I. Veliký 161
 Karel Kohenzollernský 338
 Karel V. 261
 Karel VI. 308
 Karel XII. (švéd. král) 307
 al-Karch 123
 al-Karchí, Ma'rúf 178
 Karia 224
 Karím Chán 316n, 350
 Karlovce (Karlofča) 303
 Karmat (Hamdán) 145–147
 al-Karmilí, Anastás 347
 Kars 284, 337, 342
 Karší (Nasaf) 232
 Karthágo 72
 Kartovci 198
 Kasim Paša 281

Kásim, Muhammad 317
 Kásimí 289
 Kaspické moře 105, 112, 128, 190, 221
 Kasr al-Ášik 125
 Kasr al-chalífa 124
 Kastamon (Paflagonie) 227, 231, 255
 Kastilie 202, 204
 Kášán 112, 201, 242, 292
 al-Kášání, Anúšírván b. Chálid 175
 Kašgar 174
 Kášifí, Husajn Vá'iz 238, 255
 Kašmír 294, 316
 al-Katá'í' 137
 Katabán 15
 Katalánie 73
 Katarí b. al-Fudžá'a 83
 Kateřina II. Veliká 307, 314, 317, 350
 Katcháne (Sladké vody evropské) 322, 325
 Kátibí 237
 Kaučín 232
 Kouvalla 328
 Kavkaz (+ Kavkazané, Kavkazsko) 93, 190, 194, 233, 312, 317, 336
 Kayseri 223, 280
 Kazagan 232
 Kazakové (kozáci) 193
 Kazan (chán) 234
 Kázarún 112
 al-Kázim, Músa 249, 349
 Kázimán 143, 349
 Kazvín 140, 157, 176, 283, 286
 Kazvíní, Hamdulláh Mustaufí 199n
 al-Kazvíní, Jahjá b. Abdullatíf 289
 Kazvíní, Táhir Vahíd 290
 Kemal Paša 278
 Kemal, Namik Mehmed 345
 Kemalpašazade, Ahmed Šemsuddin (Ibn-i Kemal) 278
 Kemaluddin 258n
 Kerč 314
 Keresztes 267
 Keš viz Šahr-i Sabz
 Ketbuga 193
 Kiláb, Banú (kmen) 154
 Kilič Ali Paša 281
 Kiličarslan II. 182
 Kilie 313, 318
 Kilikie 73, 248
 Kin Burna 314
 Kinalizade 276
 al-Kindí, Ja'kúb b. Ishák 129
 al-Kindí, Muhammad b. JúsuF 154
 Kipčak 193
 Kirgizové 353
 Kirkúk 317
 Kirmán 94, 110n, 139, 142, 177, 198, 237
 Kirmání, Muhammad Takí Alíšáh 317
 Kirmánšáh 309
 Kišm 288
 Kitáma 146
 Kivámuddín 242
 Kizilbaši (kmen) 284, 350
 al-Klakašandí 219
 Koči Bej 304
 Kodža, Ragib Paša 322
 Konstans II. 53
 Konstantin V. Kopronymos 88
 Konstantin VII. Porfyrogenétos 170
 Konstantin XI. Palaiolog 246
 Konstantinopolis viz Cařihrad
 Konya 179n, 227–231, 255, 265, 274, 332
 Köprülüžade, Mustafa Paša 303
 Koptové 79, 152
 Korfu 263
 Korsika 55, 162
 Korutany 248
 Kos 53
 Köse Dag 191, 220
 Kosí pole 226, 246
 Kosma I. 301
 Köszeg 261
 Kotor 308
 Kraňsko 248
 Kréta 53, 162, 302, 308, 338, 344
 Krym 193, 256, 304, 314, 317n, 333, 336
 Kříž, August Karel 355

Ktésifont (al-Madá'in) 47, 78, 101, 292
 Kubá 26
 Kubbat as-Sachra (Kopule Skály) 80, 185
 Kubbat as-Sulajbija 125
 Kubilaj 193, 196
 Kučkudži Chán 249
 Küčük Kajnardži 314, 322
 Kudáma 132
 Kúfa 17, 50, 55, 57–60, 62–66, 69–71,
 78n, 94–96, 128, 145n
 Kúhistán 242
 Kültepe 350
 Kulzum 113
 al-Kumajt 83
 Kumáni 223
 al-Kummi, Muhammad b. Alí b. Bábúja
 143
 Kumukové 310
 Kurajšovci 20, 23, 25, 29n, 33n, 41n,
 53n, 161
 Kurajza, Banú (kmen) 32
 Kurdistán 139, 155, 191, 250, 284, 312,
 351
 Kurún Hamát 184
 Kusajla 72
 al-Kušajrí, Abdulkarím 122
 Kúščí, Alí 240
 Kütahya 224, 281, 322
 Kutajba b. Muslim 74
 Kuthajjir Azza 82n
 al-Kutubí, Muhammad b. Šákir 219
 Kutubija 208
 Kutuz Sajfuddín, al-Muzaffar 186,
 192–195
 Kuvajt 329
 Kypř 53, 251, 342
 Kyzik 62
 Lahaur 294, 299, 311
 Láhídžán 242
 Lachmovci 17n
 Lala Šahin 226n7
 Laleli 325
 Lami'i 276
 al-Lari 277
 Latifi 276
 Lausanne 362
 Lazar (car 226
 León 73, 202, 204
 Lepanto 248
 Lesseps, Ferdinand 340
 Lev Isaurský 85, 88
 Levant 226, 263, 272, 336
 Levend Čiftlig 327
 Libanon 152, 335, 337, 346
 Ligurské moře 155
 Lisabon (Lišbúna, Ušbúna) 162, 166, 204
 Lisánuddín Muhammad b. al-Chatíb 207
 Lódí, Ibráhím 294
 Londýn 333n, 353n, 360
 Lorenzo Medici 252
 Lucena (Ušúna) 165
 Ludvík II. 136
 Ludvík IX. Svätý 186
 Ludvík Jagellonský 261
 Luristán 198
 Luristán 233, 267, 283
 Lurové 310
 Lutf Alí Chán 350
 Lutfi Paša 278
 Lykie 53
 Lyon 89
 Ma'án 45
 Ma'arra (město!!!) 154
 al-Ma'arrí, Abú-l-Alá 154
 Ma'bad 93
 Ma'in 15
 al-Ma'mún 99, 105, 115, 120, 132n, 138,
 141, 145, 154
 Ma'rib 15
 Mačin 318
 al-Madá'iní 127
 al-Madína al-mudauvara 122
 Madjan 37
 Madžduddaula 157
 Madžlis 355
 al-Madžrítí 170
 al-Madžžúsí, Alí b. al-Abbás 149
 Maghrib 134, 151, 164

- Máhán 237
 Mahdí Chán Astarábádí, Muhammad 317
 al-Mahdí, Abú-l-Kásim Muhammad 143, 349
 al-Mahdí, Ubajdulláh 151, 155
 al-Mahdí (chalífa) 98
 al-Mahdíja 146
 Mahmúd (čagataj.) 234
 Mahmúd (z Ghazny) 142, 157–160, 173, 191
 Mahmúd I. (osman.) 309, 313, 320, 322, 325n
 Mahmúd II. (osman.) 329n, 333, 338, 344, 348n
 Mahmúd II. (Tugluk.) 233
 Mahmud Šefket Paša 360
 Maimonides 207
 Majol (opat z Cluny) 163
 Majsúna bint Bahdal 81
 al-Makdisí (al-Mukaddasí) 132
 Makedonie 226, 308, 359n
 al-Makkarí, Ahmad b. Muhammad 306
 al-Makrízí 219
 Malá Arménie 192, 198, 209
 Malá Syrta 205
 Malá Valachie 308
 Málaga (Málaka) 73, 167, 201, 206, 207, 209
 Malatya 222
 Malchatun 225
 Málík b. Anas 118, 202, 204, 206
 Málík b. Nuvajra 61
 Málíkšáh, Džaláluddín 174–177
 Malta 264
 Maltepe 246
 Manbidž 150, 192
 Mání‘ b. Muslim az-Zuhrí 77
 Manissa 264
 Mansúr b. Núh 141
 al-Mansúr, Abú Dža‘far Abdulláh 94, 99, 101, 108, 123, 161
 al-Mansúr, Abú Táhír 146
 al-Mansúr (Almanzor), Muhammad b. Abí Ámir 171
 Mar‘aš 222, 224, 250
 Marága 194, 200, 262
 Maráthové 311, 316
 Marco Polo 180
 Mardaité 70, 74, 106
 al-Márdání Altunbuga 215
 Mardávidž b. Zijár 142
 Mardin 250
 Mardž as-suffar 195
 Mardž Ráhit (Ráhitská pláň) 67
 Mardž Ujún 184
 Mardžán 200
 al-Marghaní, Nasr 159
 Maria (matka Ježíšova) 37
 Marie (dcera Michaela VIII.) 195
 Marie Terezie 313
 Marínovci 206
 al-Markab 211
 Marmarské moře 225, 336, 342
 Maroko (Marrákuš) 89, 134, 163, 202, 205–208
 Marseille 136
 Martell, Karel 85, 88n
 al-Marva (svatyně) 19
 Marván I. b. al-Hakam 54, 67n
 Marván II. b. Muhammad 84, 93–96
 Marvánovci 85, 154
 Mas‘úd, Chódža 231
 al-Mas‘úd (z Ghazny) 159
 al-Mas‘údí 128, 208
 Masauva‘ 210, 330
 Maslama b. Abdulmalik 43, 73n, 85n
 Maslama b. Hišám 90
 Masmúda 204
 al-Máturídí, Abú Mansúr 120
 Mausil 94, 96, 112, 138, 154, 182, 201, 236, 250, 284, 288, 325
 al-Mausilí, Ibráhím 126, 170
 al-Mausilí, Ishák b. Ibráhím 126
 Mávará‘annahr (Transoxanie) 193
 Maxmilián II. Habsburský 263, 267
 Mázandarán 190, 233, 237, 288, 309, 316, 357
 Mazjadovci 154

- Medína (dř. Jathrib) 26–35, 42–48,
51–67, 70, 74, 79n, 82, 86, 94, 139,
150, 152, 306, 315, 329n, 343
- Medina Sidonia 73
- Medžidiye 349
- Mehmed (syn Süleymana I.) 280n
(více!!!)
- Mehmed Aga 281
- Mehmed Ali 328–335, 340, 349
- Mehmed Emin Paša 313, 323, 345
- Mehmed I. 252, 256–258
- Mehmed II. (Fatih) 245, 247, 252–259,
267–270, 273n, 258, 280
- Mehmed III. 267, 273–275, 278, 281,
284, 301
- Mehmed IV. 300, 302, 306
- Mehmed Rüšdi Paša 339
- Mehmed V. Rešid 360
- Mekka 15, 19–33, 38, 53, 57n, 65–67,
70, 79–82, 103, 127, 132, 134, 139,
150, 152, 208, 251, 280n, 312, 315,
329n
- Melázgird (Mantzikert) 174
- Menšikov 336, 352
- Menteše (rod) 224
- Mérida 73
- Merv 73, 95, 111n, 141, 177, 179, 191,
350, 353
- Mesihí 255
- Mesina 135, 156
- Mešhed 145, 191, 242, 283, 297, 312,
351, 355
- Midhat Paša 339, 342n, 345, 359
- Midhat, Ahmed 345
- Midrárovci 134, 147
- Mihmándúst 309
- Mihrimah Sultan 281
- Michael Palaiologos 221
- Michael VIII. 194n
- Miknás 206
- Mikuláš I. (car) 336n
- Mikuláš Zrinský 263
- Miloradovič 307
- Miná 19, 25
- Mír Mahmúd 308
- Mír Vajs (Uvajs) 308
- Mírchvánd, Muhammad b. Chávandšáh
240
- Mírchvánd, Muhammad b. Chávandšáh
324, 357
- Mírzá Alí Muhammad, Sajjid 353
- Mírzá Alí Muhammada, Sajjid (Báb) 353
- Mírza Takím Chán 352
- Modrá Horda (Kök Ordu) 193
- Moháč 261, 303
- Moldavsko (Multánsko) 337n
- Molla, Izzet 344
- Molliere, Jean Baptiste 345
- Moltke, Helmuth von 332
- Möngke (Mengü) 192n
- Mongolsko (+ Mongolové) 160, 186,
188–194, 198n, 220n, 232, 248
- Mont Ceniz 163
- Monúsa 88
- Mopsueste 73
- Morava 188
- Morea 245, 247, 303, 308, 314, 331
- Mrtvé moře 11, 33, 43, 90, 92, 94
- al-Mšattá 92, 124
- Mu'ávija b. Hišám 61
- Mu'ávija I. 42, 46, 52, 54–67, 71, 75, 81,
84, 88, 91, 97
- Mu'ávija II. 68
- al-Mu'izz (Fátim.) 151, 155n
- al-Mu'izz b. Bádís (Zírí) 155
- Mu'izzuddaula (Ahmad) 148
- al-Mu'tadid 99, 123, 139
- al-Mu'tamid, Muhammad (Abbád.) 202n
- Mu'tazz 124n
- al-Mu'ajjad (mamlúk) 244
- Mu'nis (abbás. emír) 100, 147
- Mu'ta (místo) 33
- Mubáarak, Alí Báša 346
- Mudros 362
- Mufti Velieddin, Ibrahim 324
- Mughíra b. Šu'ba 64
- al-Muhallab b. Abí Sufur 69, 71
- Muhallabovci 87n

- Muhammad (syn Malikšáha) 177
 Muhammad Alí (Kadžár.) 354
 Muhammad an-Násir (almoh.) 206
 Muhammad an-Násir (mamlúk) 206,
 211n, 215
 Muhammad b. Abdulláh (Táhir) 139
 Muhammad b. Abdulláh b. Abdulmuttalib
 (Prorok) 17–45, 47, 49, 51, 54n, 57,
 60–63, 68, 77, 82n, 94, 96, 116, 121n,
 127, 144, 148, 217
 Muhammad b. Abdulvahháb 315n
 Muhammad b. Abú Bakr 55
 Muhammad b. al-Hanafíja 69n, 94
 Muhammad b. Alí 95
 Muhammad b. Ísá b. Kannán 325
 Muhammad b. Ismá'íl al-Mahdí 143–146
 Muhammad b. Júsuť (Húd.) 206
 Muhammad b. Marván 73
 Muhammad b. Sa'úd 315
 Muhammad b. Sulajmán 138
 Muhammad b. Táhir II. 139
 Muhammad b. Tugdž 150
 Muhammad b. Zajd (Alíov.) 140
 Muhammad Hasan (Kádžár.) 316
 Muhammad I. (Umajj.) 162
 Muhammad I. b. Júsuť (Nasr.) 206
 Muhammad II. al-Mahdí (Umajj.) 172
 Muhammad Sultán (Timur.) 241
 Muhammad Šáh (Kádžár.) 352
 al-Muhtadí 125
 Muchtár b. Abí Ubajd 69
 Mukaffa', Abdulláh 126
 al-Mukanna, Atá 108
 al-Mukattam 138, 153, 181
 al-Muktadir 100, 131, 133, 147
 al-Muktafí 145
 Mülhemi 304
 Mulla Sadrá 289
 Multán 74, 160, 262, 272, 301, 314
 Mumtáz-i Mahall 299
 al-Mundhir 162
 Münečimbaši 305
 Munší, Iskandar 290
 Muntasir 123, 125
 Munuk Ali 278
 Murad (synovec Selima I.) 250
 Murad I. 226–230
 Murad II. 245n, 252, 255–259
 Murad III. 266n, 274, 276, 278n, 281,
 284
 Murad IV. 287–305, 310, 312
 Murad Paša 257
 Murad V. 339, 349
 Muradiye 230
 Murcia (Mursíja) 205
 Murčachurt 309
 Murgáb 249
 Múristán Kalá'ún (stavba) 216
 Muršidkulí Chán 286
 Mus'ab b. az-Zubajr 70
 Mus'ab b. Umajr 25
 Músá (Mojžíš) 37, 144
 Musa (syn Bayezida I.) 245, 259
 Músá b. Nusajr 72n
 Musajlima 44
 Muslim b. Akíl 65
 Muslim b. al-Hadždžádž 117
 Muslim b. Ukba al-Murríh 66
 al-Musta'in II. 244
 al-Musta'lí, Ahmad 176
 Mustafa (syn Süleymana I.) 264
 Mustafa I. 301
 Mustafa II. 303, 307, 309
 Mustafa III. 313n, 318, 320, 325
 Mustafa IV. 328n
 Mustafa Rešid Paša 333
 al-Mustakfí (Abbás.) 148
 al-Mustakfí (Umajj.) 203
 Mustakimzade 323
 al-Mustalik, Banú (kmen) 32
 al-Mustansir (Fátim.) 154, 176, 181, 192
 al-Mustansir III. (Abbás.) 210
 al-Mustansiríja 177
 al-Mustasim 192
 Mušfikí, Mullá 297
 Mutammim b. Nuvajr 61
 al-Mutannabí 150
 al-Mutavakkil I. 99, 120, 123–125, 148

al-Mutavakkil II. 212
 al-Mutavakkil III. 253
 Mutefferika, Ibrahim 324
 Muthanná b. Háritha 44, 46n, 49
 al-Mutí 148
 Mutrán, Chalíl 348
 al-Muttakí 147n
 al-Muvaffak 99n, 137–139
 al-Muzaffar, Abdulmalik b. Muhammad 171
 Muzaffarovci 198, 200
 Muzaffaruddín Šáh 353n
 Muzdalifa 19
 Mýsie 224
 Ná'ila 57
 Na'im, Mustafa 305
 Nabí, Yusuf 304, 322
 Nadím, Muhammad b. Ishák an- 127, 134, 305
 Nádír Šáh (Tahmáspkulí) Chán 309–313, 316n, 350
 Nádír, Banú an- 31
 Nadíri 304
 Nadirkulí Chán (Afšar) 309
 Nadr b. Hárith, an 25
 al-Nadr b. Sa'íd al-Haraší 94
 Nadžaf 66, 178, 262, 284, 312, 349
 Nadžd 33, 43, 315, 329
 Nadži, Mu'allim 345
 Nadžmuddín Ajjúb ibn Šádhí 182–184
 Náfi' b. al-Azrak 69
 Nahifi 323
 Nachičevan 263
 Nachimov 336
 Nachla 30
 Nakáš, Marún an- 348
 Napoleon Bonaparte 320, 327, 328, 329
 Napoleon III. 336
 Narbonne 88n
 Naršachí, an 127
 Násir, an (Abbás.) 163, 165, 177n, 188n, 212, 216, 219, 222
 Násir-i Chusrau, Abú Mu'in 175
 Násiruddaula (Hasan) 147, 148–150
 Násiruddín Šáh (Kádžár.) 352n, 357
 Nasíruddín Túsí 194, 200
 Nasr (špan. eunuch) 162
 Nasr b. Alí (Ílak Chán) 142
 Nasr b. Sajjár 95
 Nasr II. (Sámán.) 140n
 Nasrovci 206
 Nasuh, Matrakči 278
 Navarino 248, 331
 Navarra 172, 202
 Navas de Tolosa 206
 Nazaret 185
 Nazr Muhammad (Džán.) 287
 Nazzám, Ibráhím b. Sajjár an- 119
 Neapol 135
 Nedim 322
 Nedžati 255, 275
 Nelson (admirál) 327
 Německo (+ Němci) 109, 339, 343, 361
 Němirovo 310
 Nesimi 231
 Nev'i 304
 Ni'matulláh Valí 237
 Nigde 231
 Nihávand 47
 Nikája viz Iznik
 Nikeforos II. Fokas 150, 162, 169
 Nikomedia (Izmid) 225
 Nikopolis 227
 Nil 46, 112, 133, 330
 Nilufer chatun 230
 Nisibis 192
 Niš 303
 Nišani Mehmed Paša 247
 Nišápur 111n, 200, 283
 Niyazi, Ahmed 359
 Nizámí, Iljás b. Júsuf 178, 231
 Nizámíja 174n, 204
 Nizámulmulk (mogul. ministr) 174–176, 311
 Nizár (fátim. imám) 176
 Nizár (syn al-Mustansira) 181
 Nizíb 333
 Nizza 135, 263

Normané (al-Madžús) 162, 156, 184, 203
 Nové Zámky (Újvar) 302
 Novorossijsk 361
 Nový Pazar 343
 Nu'mán b. al-Bašír 65
 Nu'mán III., an 17
 Nubar Paša 341
 Núbie 53, 133, 184, 210
 Núbové 109, 181
 Núh (Noe) 37, 144
 Núh I. 141
 Núh II. 141n
 Nurbanu 273
 Núrúddín Alí, al-Mansúr 186
 Núrúddín Zangí, Mahmúd 182–184, 187
 Obrenovič, Milan 339
 Očakov 318
 Ögedej (Ogotaj) 189, 191, 193
 Oguzové 221, 225
 Öldžejtü Chodábende 197, 199n
 Olta (Aluta) 308
 Omar Paša 336
 Orda Chán 193
 Orchan 225, 227–230
 Orta Köj 349
 Ortok 181
 Oruč 263
 Osman I. (Uthmán) 220, 224–300
 Osman II. 301, 304
 Osman III. 313, 324n
 Osman Paša 342
 Osmaniya 229
 Ostie 136
 Ostřihom (Usturgun) 262
 Ota I. (řím. císař) 163
 Ota II. (řím. císař) 156
 Otrar 189, 234
 Ouchy 360
 Özbek, Haci 229, 257
 Paflagonie (Kastamon) 224
 Pahlaví 355
 Pachyrás 22
 Palaiologvci 223, 246
 Palermo 135
 Palestina 11, 14, 45–49, 62, 80, 85, 174,
 181, 183–185, 193, 314, 327, 335, 358
 Palmerston, lord 333
 Palmyra 15, 82
 Pandžáb (Pětiříčí) 159, 233, 294, 316
 Panípat 294, 298
 Pársá, Abú Nasr 242
 Paříž 323, 337, 343–346
 Paskevič 332
 Patrona Chalíl 309
 Pečevi, Ibrahim 305
 Peking 189
 Pera (Bejoglu) 246
 Perekop 317
 Persie passim
 Perský záliv 285, 288, 300, 329, 343, 358
 Pětikostelí (Pečvy) 262, 305
 Petr I. Veliký 307–309
 Petr II. (Černá Hora) 336
 Petr Lusignanský 212
 Petr Ukruťný 209
 Petrohrad 323, 346
 Philae 53
 Piemont 336
 Pír Muhammad (Timur.) 235
 Piri Re'is 279
 Pisa 156
 Pisidie 224
 Pitiers 89
 Piyale Paša 264, 281
 Plevno 342
 Plótínos 129
 Plovdiv (Filibe) 226, 246
 Podolsko 302, 303, 310
 Podunají 326
 Poitiers 89
 Polabí 109
 Pollak, Jakub Eduard 355n
 Polsko 267, 301, 303, 320
 Poltava 307
 Ponza 135
 Porfyrios 129
 Portugalsko (+ Portugalci) 250, 279, 285,
 295, 300

Požarevac (Pasarovča) 308, 310
 Praha 285, 345
 Provence 89, 163
 Prusko 313n, 318, 332–334
 Prut 307, 336
 Ptolemaios, Klaudios 130, 132
 Pyreneje 161
 Rabat (Ribát) 208
 ar-Rádí 147
 Radíja Begum 159
 Radvá 94
 Radžá b. Hajva al-Kindí 86
 Rádžpután 294
 Ragib Paša 313, 322, 324
 ar-Rahba 195
 Rahmi (tur. básník 16. stol.) 276
 Rahmi, Hüsejn (tur. spis. 19.–20. stol.)
 345
 ar-Rajdáníja 251
 Rajj 139–142, 157, 190, 201
 Rakka 58, 112, 123, 131, 201, 250
 Rakkáda 135, 146
 Rakousko (+ Rakušané) 310, 314, 318,
 322, 334, 336
 Rakousko-Uhersko 359, 362
 Ramla 45, 85, 91, 184
 Rasim, Ahmed 345
 ar-Rašíd (Rosetta) 215, 328
 Rašíd, Mehmed 305
 Rašíduddín Fazlulláh at-Tabíb 196, 199n,
 239
 Rašíduddín Sinán 184
 ar-Rávandí, Nadžmuddín b. Alí 179
 ar-Rází (Rhazes), Muhammad b. Zakarijá
 131
 ar-Rází (Moror Rasis) 170
 Re'uf, Mehmed 345
 Reccafred (metropolita) 164
 Resmi 323
 Rešid Paša, Ibráhím 332, 344
 Rešt 354
 Rhodos 53, 62, 247, 251, 260, 263, 280
 Rhône 136
 Richard Lví srdce 185
 Rizá Šáh Pahlaví 355
 Rizakulí (syn Nádíra Šáha) 310, 316
 Rizakulí Chán Hedájat 357
 Roderich 73, 92
 Roger II. 156
 Romanos II. 150
 Romanos IV. Diogenes 174
 Rousseau, Jean Jacques 345
 Roxolana (Chasseki Churrem) 265, 280
 ar-Ru'ajní 325
 ar-Rub' al-Chálí 14
 Rub'-i Rašídí 200
 Rúdákí 141
 Rudé moře 11, 15, 46, 87, 183, 264, 330
 Rudolf I. Habsburský 211
 Rudolf II. Habsburský 266, 285
 Rukajja 23
 Ruknuddaula (Hasan) 149
 Ruknuddín (chvárizm) 190
 Rúmí, Kázizáde-i 240
 Rum-ili (Rumelie) 245
 Rumilihisari 246
 Rumunsko (+ Rumuni) 338, 342, 359
 Rusáfa 93, 123
 Rusko (+ Rusové) 132, 193, 221, 265,
 303, 307–310, 313–318, 322,
 326–339, 342n, 351–355, 358n
 Rustamovci 134, 146
 Rüstem Paša 269, 281
 Řecko (+ Řekové) 79, 83, 109, 130, 253,
 227, 247, 254, 304, 331n, 338, 344,
 349, 359n
 Řím 136, 163, 246, 280
 Sa'd b. Abí Vakkás 23, 47, 49, 66, 78
 Sa'dí, Mušariffuddín 178, 231, 277, 317,
 356
 Sa'duddaula (Hamdán.) 151
 Sa'duddaula (lékař Arguna) 195n
 Sa'íd (egypt. místodržící) 340
 Sa'íd (ismá'ilíja) 144
 Sa'id, Mehmed 323
 Sa'íduddaula 151
 Sa'úd b. Abdul'azíz (Velký) 329n
 Sa'údivci 316

- Sa'ib Mírzá, Muhammad 304
 Sabá 15
 Saba'i 255
 Sabbágh, Michá'íl 346
 Sabit 304
 Sabrí, Ismá'íl 347n
 Sabzavár 198, 283
 Sádik Chán 351
 Sadžáh 43n, 61
 as-Safá 19
 Safa'i 323
 as-Safadí, Alí b. Abí Sa'íd 154
 as-Safadí (životopisec) 219
 Saffár (Ja'kúb b. Lajth) 139n
 Saffárovci 141
 Safí I. 287n, 291
 Safí Mírzá 286
 Saffovci 194, 243, 248n, 284, 288–291,
 309, 316, 350
 Safíuddín (šejch) 248n
 Safya 274
 Sajfuddaula (Alí) 148, 150
 Sajfuddín al-Gházi I. 182
 Sajfuddín al-Gházi II. 184
 as-Sajjádí, Abú-l-Hudá 343
 Sakarya 225
 as-Sakkúní, Husajn b. Numajr 67
 Saláhuddín (Saladín) Júsuf 183–187, 207
 Salamíja 144, 146
 Salámiš, Badruddín (al-Ádil) 210
 Salgurovci 177
 Salhání, Antún 347
 Sálíh (Ajjúb.) 184
 Sálíh (prorok) 37
 Sálíh b. Mirdás 154
 Salím (životopisec) 323
 Salláma 88
 Salmán Sávadží 198, 231
 Sám (Sem) 144
 Sámánovci 140–142, 173
 Samarkand 62, 74, 109, 112, 140, 189n,
 232, 234, 236, 240–243, 256, 287, 294
 Samarkandí, Abdurrazzák 239n, 323
 as-Samarkandí, Daulatšáh 240
 Sámarrá 112, 123n, 137, 138, 139, 143,
 243, 307, 349
 Sambhal 298
 San'á 184
 Saná'í, Abú-l-Madžd Madždúd 178
 Sandžar, Ahmad 177–179, 188
 Sanhádža 202
 Sancho 172
 Santarém 204
 Santiago de Compostela (Šant Jakúb) 171
 Saracéni 135
 Sarajmulk Chanum (Bibi Chanum) 241n
 Sardinie 72, 155, 162
 Sári 242
 Sarúďž 175
 Saruhan 227
 Sásánovci 47n, 142, 194
 Sasarám 298
 Sasové 89, 161
 Sauda (žena Prorokova) 27
 Sebasté 73
 Sebüktegin 141, 157
 Sedmihradsko 262n, 272, 302, 331
 Sehi 276
 Sejfuddin, Omer 346
 Selaniki, Mustafa 278
 Seldžukové 173–175, 177, 179, 181, 185,
 188, 191, 209, 220n, 224, 252
 Selim I. 248–260, 264, 268n, 276–279,
 324,
 Selim II. 265n, 273, 276–281, 329
 Selim III. 318, 326–328, 344
 Senegal 202
 Septimanie 89
 Sevastopol 336, 361
 Sevilla (Išbílíja) 73, 161n, 165, 167, 201,
 203, 206, 209
 Sevr 362
 Sfax 136
 Sherley, Antonín 284n
 Sherley, Robert 284n
 Shuster, William Morgan 354n
 Síbavajhi 128
 Sibiň 245

Sibř 188
 Sicílie 53, 72, 135, 155n, 184, 211
 Sídí Ukba 136
 Sidžilmása 202
 Sierra de Córdoba 169
 Siffín 58, 59
 Sijurgatmiš 234
 Sikandra 298
 Silistrie 336
 Silivri Kapus 281
 Silva y Figueroa, Don García de 285
 Sinan Aga 279, 281, 298
 Sinán b. Thábit b. Kurra 130
 Sinan Paša 266
 Sindh 74, 316
 Sinnabra 82
 Sinope 336
 Sipihř, Muhammad Alí 357
 Síráf 113
 Sirkedži 350
 Sistán 142, 157, 232n, 309, 313
 Sítlice 226
 Sitt Zubajda 178
 Sittalmulk 154
 Sivas 224, 227, 231, 235
 Siyavuš Paša 266
 Skandarbeg 245
 Skopje (Üsküb) 274
 Skutari 327
 Slavonie 261, 303
 Slované 106, 109, 165, 269
 Sluczi 293
 Smederevo (Semendere) 247, 303
 Smyrna (Izmir) 234, 282, 306, 319, 322
 Sobieski, Jan 302
 Sofoklés 114
 Sögüd 225
 Sökmen 181
 Sokollu Mehmed Paša 264–266, 269,
 281
 Solakzade, Mehmed 305
 Soluň 162, 245, 272, 339, 349, 359n
 Sorrento 135
 Spojené státy americké 348, 353
 Sprenger, Alois 16
 Srbsko (+ Srbové) 226, 245, 247, 255,
 304, 308, 319, 328n, 337–339, 343,
 359n
 Srem (Sirem) 260
 Stará Ršava 318
 Stilo 156
 Stockholm 323
 Stoličný Bělehrad (Ustuni Beligrad) 262
 Středozemní moře 15, 98, 106, 163, 166,
 224, 264, 279, 314, 358, 361
 Subhi 323
 Subotaj 190
 Súdán 113
 Sudi 277
 Suez 335, 340n
 as-Súfí, Abú-l-Husajn Abdurrahmán b.
 Umar 149
 Sufján ath-Thaurí 118
 Suhár 113
 as-Suhravardí, Umar 178
 as-Sujútí, Džaláluddín 220
 Sukajna bint al-Husajn 83
 Sulajmán (cestovatel z 9. stol.) 132
 Sulajmán (Safí) 288, 290
 Sulajmán (Šalamoun) 37
 Sulajmán b. Abdulmalik 85–88, 91
 Sulajmán b. Hišám 88
 Sülejman (syn Bayezida I.) 245
 Süleyman I. Kanuni 226, 258, 260–269,
 273, 276–282, 300
 Süleyman II. 303
 Süleyman Paša 230, 342
 Süleymaniye 280
 Süleymanšáh 224
 Sultán Muhammad (Timur.) 239
 Sultán Veled 230
 Sultáníja 235, 356
 Sunh 59
 Súr (Tyrus) 185
 Surgatmiš 216
 Sururi 277
 Surúš, Muhammad Alí 356
 Sús al-Aksá 202

- Sús 112, 136
 as-Suvajdí 325
 Suvákin 330
 Suvorov, Alexandr 318
 Sv. Gotthard 302
 Svištov 318
 Syrakusy 135
 Sýrie passim
 Sziget (Sigetvar) 263, 265
 Szlankemen (Salankamin) 303
 Ša`bán Zajnuddín, al-Ašraf 212
 aš-Ša`rání, Abdulvahháb 279
 Šabac (Bügürdelen) 260
 Šadžaratuddurr 186, 187
 aš-Šáfi`í 118, 184, 187, 300
 Šáh Abdul`azím 353
 Šáh Šudžá` 199
 Šáhdžahán, Šihábuddín 287, 294, 296n,
 299
 Šáhdžahán, Šihábuddín 294
 Šáhdžahánbád 299
 Šáh-i zinda 242
 Šahi 276
 Šahr-i Sabz (Keš) 232, 241
 Šáhruch (Afšár.) 316, 351
 Šáhruch(Timur.) 234–239, 242, 244
 Šajbán (kmen) 17, 44
 Šajbání (Šiban) Muhammad 249, 293
 Šajbánovci 283, 357
 Šamáchí 308
 Šámí, Nizámuddín 239
 Šámil 337
 Šamlu 249
 Šar (pohofí) 226
 Šaukí, Ahmad 347n
 Šávar b. Mudžíruddín 182n
 Šehzade 281
 Šejchi 255
 Šemsi Paša 359
 aš-Ší`í, Abú Abdulláh 146
 aš-Šidják, Ahmad Fáris 347
 Šidžistán 71
 Šinasi, Ibrahim 345
 Šipka (průsmyk) 342
 Šíráz 149, 178, 199, 255, 297, 353
 Šírází, Alí Rizá b. Abdulkarím 317
 Šírdár 287
 Šírkúh, Asaduddín 182n
 Šíršáh 294, 298
 Šírván 267, 283, 284
 Šišman III. 226
 Šít (Seth) 144
 Španělsko (+ Španělé) 24, 75, 88, 89,
 109, 118, 135, 164–172, 202–208, 285
 Štýrsko 248
 Šu`ajb 37
 Šukrulláh b. Šihábuddín 255
 Šurahbíl b. Hasana 45
 Šuštar 71
 Švédsko 313
 Ta`ib, Osmanzade 323
 Tá`if 15, 25, 34, 70, 82, 343
 at-Tabarí 116, 127, 141, 170, 239
 Tabaríja (Tiberias) 82
 Tabaristán 111, 140, 142, 145, 173
 Tabúk 45
 Tádž-i Mahall 299
 Táft 242
 at-Taftazání, Sa`duddín 200
 Taganrog 307
 Taghlib (kmen) 147
 Táhart 134
 Táhir I. b. al-Husajn 138
 Táhir II. b. Abdulláh 139
 Táhirovcí 139–141
 Tahmásp I. 261n, 265, 267, 283, 285,
 289n, 309
 Tahmásp II. 309, 310, 316
 Tajábád 242
 Tajji` (kmen) 17, 95
 Tajmá 18, 33
 Tajmúr, Mahmúd 348
 Tajmúr, Muhammad 348
 Tajnuddín 242
 at-Takí, Muhammad 143, 349
 Tal`at 359, 361
 Talha b. Ubajdulláh 23, 43, 52, 57n
 Tálibovci 108

Tamím b. Júsuf 204
 Tamím, Banú (kmen) 43n, 315
 Tamínovci 44
 Ťanšan 141
 at-Tantávi, Muhammad Ajjád 346
 Taormína 135
 Tarábulus (Tripolis) 185, 217
 Taragaj 232
 at-Tardžumán, Sallám 133
 Tarento 136
 Tarentský záliv 156
 Taríf 72
 Tárik b. Zijád 72, 73
 Tarúba 162
 Taškent 294
 Tašköprüzade, Ahmed 278
 Tataři viz Mongolové
 Tauffik (chediv) 341
 Taurus 62, 74, 209
 Tebríz 194–197, 200, 233, 236n, 242,
 250, 259, 262, 267, 283n, 287n, 302,
 308–310, 353–356
 Tebrízí, Ahmad b. Šamsuddín 243
 Teherán 350, 352–357
 Tekfurseray 322
 Tekkelu 249
 Teküder, Ahmad 195, 211
 Temešvár (Tamšvár) 308
 Temüdzin viz Čingiz Chán
 Terdzans 247
 Tefvik Paša 360
 Tefvik, Riza 345
 Thábit b. Kurra 130
 ath-Thakáfí, Muhammad b. al-Kásim 74
 Thakíf 34, 70
 Thamúd 37
 Thaps 146
 Theodóros (bratr císaře Herakleia) 45
 Thrákie 73, 85, 226
 Thúkydídés 114
 Tiberiadské jezero 46
 Tibet 133
 Tiflis 308
 Tigris 11, 76, 96, 112, 122n, 125, 177, 194
 Tilimsán (Tlemcen) 134, 205, 208
 Tiljákarí 287
 Timur (Timur-i lang, Tamerlan) 213,
 232–245, 254, 256n, 289
 Timur Šáh (Afghán.) 352
 Timurovci 194, 242, 249, 256, 293n, 357
 Tín Malál 205
 Tirmiz 190, 200
 Tokat 222, 227
 Tököly, Emerich 302
 Toktamiš 233
 Toledo (Tulajtula) 73, 162, 165, 167,
 201n, 209
 Tolstoj, Lev Nikolajevič 348
 Toluj 193
 Tomáš Akvinský 175
 Topkapu saray (Nový seráj) 259, 270,
 306, 324, 334, 349
 Topkapu 246, 259, 281
 Torgud Re'is 264
 Tóth (maďar. technik) 321
 Toulouse 88
 Tours 89
 Transoxanie 193, 237, 249
 Trapezunt 247n
 Tripolis v Libyi (Tarábulus, + Tripolsko)
 134, 155, 205n, 264, 315, 325, 360,
 Tripolis v Sýrii (Tarábulus) 181, 185, 211
 at-Túba 92
 Tugluk Šáh I., Gijásuddín 159
 Tugluktumur 232
 Tugril Beg Muhammad (Ruknuddín) 173,
 174
 Tulajha (Talha) 44
 Túlúnovci 138, 147, 153
 Tumanbáj 251
 Túnis (+ Tunisko) 155, 205n, 315, 325
 Túrán 311
 Turanšáh, al-Mu'azzam 184, 186
 Turecko (+ Turci) 106, 109, 141, 175,
 178, 186, 188, 199, 215, 218, 221, 223,
 228, 230, 234, 245n, 252–254,
 261–264, 269, 272, 275, 277, 282, 287,
 295, 302–305, 308–310, 313, 316,

- 319–321, 327, 332, 339, 341,
342–346, 357, 359, 359–362
- Turkistán 108–111, 132, 138, 190, 194,
232, 234, 237, 241, 256, 293, 297
- Turkmánčáj 352
- Turkmeni 309, 350, 352
- Tús 145, 158
- Tustar 112
- Tusun 329n, 335
- Tutuš, Abú Sa'íd 177, 181
- Tuvajs 83
- Tuzun 148
- Tyana 73
- Tyrhénské moře 135
- Ubajd-i Zákání 198
- Ubajdulláh (údajný syn imáma
Muhammada b. Ismá'íl) 146
- Ubajdulláh b. Zijád 65, 69
- Ubná 43
- Uhry 245, 248, 261–263, 267, 301–303,
305
- Uhud 31
- al-Uchajdir 123
- Ukajlovci 154
- Ukáz 19, 21
- Ukba b. Náfí ' al-Fihrí 62, 72, 79
- Ukrajina 302
- Ulmasův džámi' 215
- Ulugbeg 236n, 239–242
- Umajjovci 23, 33, 45, 52, 63, 68, 77n, 81,
92, 94–101, 134n, 144, 146, 150, 160,
167, 169, 172, 201
- Umán 44, 99, 111–113, 146, 157
- Umar (syn Emíránšáha) 236
- Umar at-Táhir 314
- Umar b. Abí Rabí'a 82
- Umar b. Hafsún 162
- Umar I. b. al-Chattáb 24, 41n, 46, 48–53,
59, 61–65, 68, 75, 79, 84, 97, 100, 107,
312
- Umar II. b. Abdul'azíz 86–88, 92, 94, 96
- Umar Šajch (Timur.) 293
- Umar, Abú Hafs 162
- al-Umarí (historik 14. stol.) 218
- al-Umarí (historik 18. stol.) 325
- Umm Ajmán 21
- Unsurí 158
- Unudžur, Abú-l-Kásim 150
- Urban (maďar. technik) 246
- Urfí 297, 304
- Urísa 294
- Urmija 309
- Urmijské jezero 111, 250, 284
- Uruč Beg 255
- Urva b. az-Zubajr 77
- Usáma b. Munkidh 187
- Usáma b. Zajd 35, 43, 45
- Ťšküb (Skopje) 274
- Ťšküdari (Skutari) 281, 325
- Ustadžlu 249
- al-Usvání, Ibn Sulajm 133
- Ušak 282
- Uthmán b. Affán 23, 52–59, 63n, 67, 74,
79, 82, 312
- Uthmán b. Muhammad 66
- Uthmán b. Talha 33
- al-Utruš, Hasan, b. Alí 140, 142
- Uvajs Šajch 198, 200, 236
- Uzbekové 249, 262, 283, 287n, 309
- Uzun Hasan 236, 243, 247–249
- Vaddán al-Jaman 82
- Vádí al-Kurá 18, 33
- Vahmí 297
- al-Vákídí, Ibn Sa'd 127n
- Valašsko 227, 245, 272, 314, 337n
- Valencie 89
- Valencie (Balansíja) 166n, 201, 205, 209
- al-Valíd I. b. Abdulmalik 71–74, 76,
80–85
- al-Valíd II. b. Jazíd 90–93
- Valíla (Volubilis) 134
- Valláda 203
- Valle, Pietro della 285
- Valona (Avlona) 263
- Vanské jezero 111
- Varaka b. Naufal 22
- Varna 246
- Vasíf (osman. historik) 323

Vasif (tur. vojevůdce) 145
 Vásil b. Atá 119
 Vásit 71, 94, 123
 Vassáf, Šihábuddín Abdulláh Šaraf 199, 278
 Vašvár 302
 al-Váthik 133
 Vefik Paša, Ahmed 345
 Vehbi, Sejjid 323
 Vehbi, Sünbülzade 323
 Velký Luristán 198
 Velký Varadín 261
 Verámín 201
 Verdi, Giuseppe 348
 Verdun 109
 Vídeň (Beč) 261, 302n, 323
 Vilém II. 343
 Villiers de l'Isle Adam 261
 Vít Lusignanský 185
 Vizigóti 168
 Vizkaj 88
 Vladislav (uher. král) 246
 Volos 332
 Východní Rumili (Rumeli Šarki) 343
 Vysoká Porta (Babi ali) 273, 285, 301n, 307–314, 317–319, 328n, 331n, 334–340, 351
 Yedi kule 259
 Yemišdži Hasan Paša 274
 Yeni Kal'e 314
 Yeni Valide džámi' 306, 324
 Yešil džámi' 230, 257
 Yešil madrasa 238
 Yildiz Köšk 349
 Ypsilanti, Alexander 331
 Záb 96
 Zabíd 184
 Zabídí, Muhammad Murtadá az- 324
 Zaháví, Džamil Sidkí az- 347
 Záhidí, Husajn b. Abdál 290
 Záhir, az (Fátim.) 154, 171
 Záhirí, az 219
 Zahrá, az (místo) 169
 Zahráví, Abú-l-Kásim az- 170
 Zájandarúd 291
 Zajd b. al-Háritha 23, 33n
 Zajd b. Alí b. Husajn 94
 Zajd b. Thábit 56
 Zajdán, Džirdží 348
 Zajdovci 94, 143
 Zajjánovci (Abdulvadádovci) 206
 Zajnuddín 242
 Zajnul'ábidín Marágí 357
 Zakavkazsko 313
 Zalláka (Sacralias) 203
 Zamachšarí, az 116
 Zamzam 19, 33
 Zanáta, Banú (kmen) 146, 206
 Zand (kmen) 316
 Zangíovci 182n
 Zaragoza (Sarakusta) 73, 201, 204, 206
 Zati 276
 Zenta 303
 Zíjád b. Abíhi 64, 71
 Zíjádutulláh I. Abú Muhammad 135
 Zíjárovci 142, 155
 Zikmund (syn Jana Zápolského) 262
 Zikmund (syn Štěpána Báthoryho) 267
 Zikmund Lucemburský 227
 Zírí 151, 155
 Zíríovci 201
 Zirjáb (pěvec) 162, 170
 Ziya Paša Abdülhamid 345, 348, 354, 359
 Ziya, Chalid 345
 Zlatá Horda (Altin Ordu) 193–195, 233
 Zlatý roh 246, 281, 306, 325
 az-Zubajr b. al Auvám 23, 46, 52, 57n, 69
 Zulkadr 224, 249n
 Zumurruda chatun 178
 Zuvajla 256
 Ženeva 343

F E L I X T A U E R

D Ě J I N Y A K U L T U R A

DOSLOVEM OPATŘIL RUDOLF VESELÝ. PŘEBAL, VAZBU
A GRAFICKOU ÚPRAVU NAVRHL ZDENĚK STEJSKAL.
VYDALO NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD, SPOL. S R. O.,
ROKU 2006 JAKO SVOU 730. PUBLIKACI. VYDÁNÍ
DRUHÉ. 28,78 AA. STRAN 448. ODPOVĚDNÝ REDAKTOR
MARTIN ŽEMLA. VYTISKLA TISKÁRNA EKON, JIHLAVA
DOPORUČENÁ CENA 368 KČ

NAKLADATELSTVÍ VYŠEHRAD, SPOL. S R. O.
PRAHA 3, VÍTA NEJEDLÉHO 15
E-MAIL: INFO@IVYSEHRAD.CZ
WWW.IVYSEHRAD.CZ

ISBN 80-7021-828-2